

JUGOSLOVENSKI PREGLED

*INFORMATIVNO-DOKUMENTARNI
PRIRUČNIK O JUGOSLAVIJI*

MAJ 1963. GODINA VII

5

JUGOSLOVENSKI PREGLED

GODINA VII
Maj 1963.

Urednički odbor:

Predsjednik NIKOLA MINČEV, *članovi:* BOŽIDAR ĐUROVIĆ, dr PAVLE KOVAČ, LJUBICA MIHIĆ, ANTE NOVAK, VOJO RAKIĆ, STANA TOMAŠEVIĆ, dr TONE VRATUŠA.

Glavni urednik: BOŽIDAR ĐUROVIĆ

IZDAVAČ: SAVEZNI SEKRETARIJAT ZA INFORMACIJE

S A D R Ž A J

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Osnovna načela i osnovni i opšti instituti društveno-ekonomskog i političkog uređenja	
SRJ prema novom Ustavu	193—202 (43—52)
Sprovođenje novog Ustava.....	202—203 (52—53)
Pripremanje novog Ustava.....	204—207 (54—57)
Delatnost Savezne narodne skupštine IV saziva	208—210 (58—60)
Sednica Savezne narodne skupštine.....	211 (61)
Sednice republičkih skupština	211—212 (61—62)

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Stav Saveza komunista Jugoslavije prema aktuelnim međunarodnim pitanjima i zadacima međunarodnog radničkog pokreta u borbi za mir i socijalizam	213—222 (17—26)
---	-----------------

PRIVREDA

Carinski sistem	223—227 (63—67)
Rezultati proizvodne saradnje u ratarstvu....	228—233 (68—73)
Razvoj svinjarstva 1957—1962.	234—238 (74—78)

SPOLJNA POLITIKA

Poseta predsednika Sjedinjenih Država Meksika Adolfa Lopeza Mateosa	239 (23)
Poseta predsednika Republike Finske Urha Kekonena	239 (23)
Poseta generalnog sekretara Ujedinjenih nacija U Tanta	240 (24)
Poseta predsednika Ujedinjene Arapske Republike Gamala Abdela Nasera	240 (24)

OSNOVNA NAČELA I OSNOVNI I OPŠTI INSTITUTI DRUŠTVENO- EKONOMSKOG I POLITIČKOG UREĐENJA SFRJ

PREMA NOVOM USTAVU

Savezna narodna skupština usvojila je 7. aprila 1963. novi Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Rad na izradi Ustava trajao je duže vremena i bio je veoma obiman. Komisija za ustavna pitanja, koju je Savezna narodna skupština formirala 1960, imala je zadatak da izradi osnovne postavke novog Ustava, a na njegovoj izradi učestvovao je velik broj javnih i naučnih radnika, predstavnika političkog i društvenog života, kao i niz instituta i stručnih organizacija iz cele zemlje. Prednacrt novog Ustava, koji je bio izrađen i objavljen septembra 1962, Savezna narodna skupština je načelno prihvatila 21. septembra 1962. Definitivnom usvajanju Ustava prethodila je višemesečna veoma obimna javna diskusija u celoj zemlji, kroz koju su građani Jugoslavije odobrili načelne postavke Prednacrta i svojim mišljenjima, predlozima i sugestijama dali doprinos definitivnoj izradi novog Ustava.¹

Prvi Ustav Jugoslavije, donet 1946, bio je odraz potreba za realizovanjem i učvršćenjem tekovina socijalističke revolucije, zbog čega je u njegovim odredbama bila naglašena uloga države u društveno-političkom sistemu. Međutim, bitne promene u daljem razvoju zemlje (nastanak organa radničkog samoupravljanja, komunalnog sistema i oblika društvenog samoupravljanja na nizu područja društvenog života) zahtevale su reviziju pojedinih njegovih odredaba o društveno-političkom sistemu, zbog čega je 1953. donet Ustavni zakon, koji je široko otvorio put praksi radničkog i društvenog samoupravljanja.

Pošto je Jugoslavija za poslednjih 10 godina doživela još dublje ekonomske, društvene i političke preobražaje, pošto je ojačala materijalna osnova društva i povećala se i razvila uloga komunalnog sistema i društvenog samoupravljanja uopšte, postojeći ustavni propisi postali su preuski za dalji društveni razvoj.² Zbog toga je nastala potreba za donošenjem novog ustava, koji bi učvrstio novonastale odnose, potvrđene u praksi društvene izgradnje, i jasnije ukazao na perspektive dalje socijalističke, demokratske i humanističke evolucije jugoslovenske društvene zajednice.

Novi Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije polazi od načelnih postavki Ustavnog zakona od 1953. Po svojoj koncepciji, on nije isključivo instrument države i njenog mehanizma, već polazi od položaja, prava i dužnosti i uloge radnog čoveka, oslobođenog najamnih odnosa, u sistemu samoupravljanja. Prema tome, novi Ustav je osnovni zakon zemlje, a i svojevrstan povelja samoupravljanja radnih ljudi. Toj koncepciji prilagođena je i struktura novog Ustava, koji ima dva dela: uvodni, koji izražava osnovna načela celokupnog društveno-ekonomskog i političkog uređenja, i normativni deo koji utvrđuje osnovne i opšte institute tog uređenja.

OSNOVNA USTAVNA NAČELA

U osnovnim načelima Ustava ističe se da se socijalistički sistem u Jugoslaviji zasniva na odnosima među ljudima kao slobodnim i ravnopravnim proizvođačima i stvaraocima, čiji rad isključivo služi zadovoljavanju njihovih ličnih i zajedničkih potreba.

U skladu s tim, neprikosnovenu osnovu položaja i uloge čoveka čine:

društvena svojina sredstava za proizvodnju, kao neotuđiva osnova društvenog rada, kojom neposredno upravljaju radni ljudi i koja obezbeđuje uslove za samoupravljanje radnih ljudi u proizvodnji i drugim delatnostima;

oslobođenje rada, kao prevazilaženje istorijskih društveno-ekonomskih nejednakosti, koje se obezbeđuje ukidanjem najamnih i stvaranjem takvih društvenih odnosa u kojima radni čovek odlučuje o obnavljanju i proširivanju materijalnih uslova svoga života, rada i napretka;

prava čoveka, kao pojedinca i u radnom kolektivu, da uživa plodove svoga rada prema načelu: »Svako prema sposobnostima — svakome prema njegovom radu«;

samoupravljanje radnih ljudi u radnoj organizaciji, opštini i drugim društveno-političkim zajednicama, radi što neposrednijeg učešća građana u usmeravanju društvenog razvika, vršenju vlasti i odlučivanju o drugim poslovima;

demokratski politički odnosi koji omogućuju čoveku da ostvaruje svoje interese, pravo samoupravljanja i druga prava i uzajamne odnose;

jednakost prava, dužnosti i odgovornosti ljudi;

solidarnost i saradnja ljudi i radnih organizacija u razvijanju proizvodnje i drugih društvenih i ličnih delatnosti u korist čoveka i društvene zajednice;

ekonomska i socijalna sigurnost čoveka.

Iz ovakvog položaja čoveka proizlazi i njemu služi celokupan društveno-ekonomski i politički sistem zemlje.

Ustav utvrđuje da *sve političke oblike upravljanja društvenim poslovima, uključujući i državnu vlast, stvaraju radnička klasa i ceo radni narod* za sebe u cilju organizovanja društva kao slobodne zajednice proizvođača, i to obezbeđuju:

društvenim samoupravljanjem u svim oblastima društveno-političkog života, a naročito opštini kao osnovnoj društveno-političkoj zajednici samoupravljanja;

vršenjem političke vlasti i upravljanjem društvenim poslovima neposredno ili preko delegata koje biraju organi upravljanja radnih ili drugih samoupravnih organizacija u predstavnička tela društveno-političkih zajednica;

uspostavljanjem i razvijanjem ravnopravnih i demokratskih odnosa među građanima, ostvarivanjem ljudskih i građanskih sloboda i prava u skladu sa jačanjem solidarnosti, ispunjavanjem društvenih dužnosti građana i materijalnim i društvenim razvitkom društvene zajednice;

ličnom odgovornošću svih nosilaca javnih funkcija i odgovornošću političko-izvršnih i upravnih organa predstavničkom telu društveno-političke zajednice i javnosti;

sudskom kontrolom ustavnosti i zakonitosti i društvenim nadzorom građana nad radom državnih organa i drugih organa društvenog samoupravljanja i organizacija koje vrše poslove od javnog interesa;

društveno-političkom aktivnošću socijalističkih snaga organizovanih u društveno-političkim organizacijama.

U osnovnim načelima Ustav formuliše i društvenu ulogu i položaj Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije, Saveza komunista Jugoslavije i sindikata.

Socijalistički savez se tretira kao najšira politička organizacija i oblik samoupravljanja radnih ljudi u kojem građani: pokreću i raspravljaju privredna, društveno-politička, spoljnopoliitička i druga pitanja; ostvaruju pravo slobodnog iznošenja svoga mišljenja i stavova, kao i pravo kritike rada izbornih organa i organa uprave; ostvaruju

¹ Vidi u ovom broju informaciju o pripremanju Ustava, str. 204—207 (54—57).

² Vidi: »Ustavni razvitak Jugoslavije«, »Jug. pregled«, 1962, april, str. 145—149 (31—35).

društvenu kontrolu nad radom društvenih organa i organizacija; pokreću političku inicijativu u svim oblastima društvenog života; obezbeđuju što potpunije ostvarivanje svojih biračkih i drugih prava i izbornih aktivnosti; bore se za humane odnose među ljudima, za razvijanje socijalističke svesti i normi socijalističkog načina života, kao i za otklanjanje pojava koje sputavaju razvitak socijalističkih društvenih odnosa.

U Ustavu je istaknuta vodeća idejna uloga *Saveza komunista Jugoslavije* u uslovima socijalističke demokratije i društvenog samoupravljanja. U svojoj aktivnosti, koja je usmerena na opšteidejnu i političku mobilizaciju radnih ljudi za izgradnju socijalizma, SKJ se oslanja u prvom redu na snagu svog idejnog uticaja i ubeđivanja masa na osnovu njihovog sopstvenog iskustva. U tom smislu, rukovodeća uloga SKJ, po svojoj suštini, nije faktor državne vlasti, već faktor formiranja socijalističke i demokratske svesti radnih ljudi u sistemu samoupravljanja.

Istaknuta je i uloga *sindikata*, kao jednog od važnih elemenata društvenog samoupravljanja, u koje se radni ljudi dobrovoljno udružuju radi što neposrednije saradnje u ostvarivanju društvenog samoupravljanja, radi ostvarivanja načela raspodele prema radu i osposobljavanja radnika za rad i upravljanje; radi preduzimanja mera za zaštitu svojih prava i interesa i radi poboljšanja životnih i radnih uslova; radi razvijanja solidarnosti, usklađivanja međusobnih odnosa; i dr.

U osnovnim načelima izraženi su i *principi jugoslovenske spoljne politike*. Polazeći od shvatanja da su miroljubiva koegzistencija i aktivna saradnja nezavisnih zemalja, bez obzira na razlike u njihovom društvenom uređenju, neophodan uslov za mir i društveni poredak u svetu, Jugoslavija zasniva svoje međunarodne odnose na sledećim načelima: poštovanju nacionalne suverenosti i ravnopravnosti, nemešanju u unutrašnje poslove drugih zemalja, rešavanju međunarodnih sporova mirnim putem i socijalističkom internacionalizmu. U svojim međunarodnim odnosima Jugoslavija se pridržava Povelje Ujedinjenih nacija.

Osnovna načela daju okvir i perspektive za dalji društveni razvitak i čine osnovu za usmeravanje društvenog delovanja i za tumačenje Ustava i zakona.

* * *

Normativni deo Ustava utvrđuje osnovne i opšte institute društveno-ekonomskog i političkog uređenja, koji su zajednički za sve građane i društveno-političke zajednice, od opštine do federacije. U odredbama o društveno-ekonomskom uređenju, slobodama, pravima i dužnostima građana, osnovima političkog sistema, sudstvu i zaštiti ustavnosti i zakonitosti, izražava se jedinstvo društveno-političkog sistema. U pogledu uloge, prava i dužnosti radne organizacije, opštine, sreza i republike, Ustav se ograničava na formuisanje osnovnih načela, s tim što odnose u tim zajednicama podrobnije razrađuju republički ustavi, statuti komuna i radnih organizacija.

KARAKTER

JUGOSLAVIJE, NAZIV I AMBLEMI

Ustavom se dosadašnji naziv zemlje menja u *Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija*. Isticanjem Jugoslavije kao socijalističke zemlje izražavaju se promene do kojih je došlo u njenom društvenom razvitku i potvrđuje socijalistički karakter njenog društvenog uređenja.

Jugoslavija je *zajednica ujedinjenih naroda šest socijalističkih republika*: Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske, Makedonije, Slovenije i Srbije, koji u svojim republikama izražavaju nacionalnu individualnost i određeni državni status. Teritorija Jugoslavije je jedinstvena i sastavljena je od teritorija socijalističkih republika.

Ustav zadržava dosadašnje *ambleme* — *grb i zastavu*. Zastava je: plavo-belo-crvena trobojka sa crvenom petokrakom zvezdom u sredini. U odnosu na grb, umesto pet,

Ustav uvodi šest buktinja, izražavajući time broj i ravnopravnost republika, a ne samo broj naroda koji sačinjavaju Jugoslaviju, kao što je to bilo u dosadašnjem grbu.

Glavni grad Jugoslavije je Beograd.

DRUŠTVENO-EKONOMSKO UREĐENJE

Prema Ustavu, osnovu društveno-ekonomskog uređenja Jugoslavije čine slobodan udružen rad radnih ljudi sredstvima za proizvodnju u društvenoj svojini, i njihovo samoupravljanje u proizvodnji i raspodeli društvenog proizvoda u radnoj organizaciji i društvenoj zajednici. Jedino rad i rezultati rada određuju materijalni i društveni položaj čoveka. Niko ne može neposredno ili posredno sticati materijalne i druge koristi eksploatacijom tuđeg rada.

Društvena svojina je jedan od bitnih osnova društveno-ekonomskog uređenja u Jugoslaviji. Sva sredstva za proizvodnju i druga društvena sredstva rada, kao i rudna i druga bogatstva, nalaze se u društvenoj svojini. Sredstvima za proizvodnju u društvenoj svojini upravljaju neposredno radni ljudi koji rade tim sredstvima. Rad čoveka je jedini osnov prisvajanja društvenog proizvoda i osnov upravljanja društvenim sredstvima. Prema tome, društvena svojina nije državno-svojinski monopol u smislu apsolutnog prava raspolaganja njome od strane državnih organa. Društvenim sredstvima za proizvodnju ne može se raspolagati van okvira i suprotno načelima koje utvrđuje društvena zajednica ravnopravno za sve.

Izuzetak od društvene svojine na sredstvima za proizvodnju predstavlja individualno seljačko gazdinstvo i privatna zanatska radnja. Zemljoradnicima Ustav zajemčuje pravo svojine na obradivo poljoprivredno zemljište u površini najviše do 10 ha po domaćinstvu. Građani mogu ličnim radom vršiti poljoprivrednu, zanatsku i drugu uslužnu delatnost radi sticanja dohotka, ali u granicama i pod uslovima koje odredi zakon.

Ustav zabranjuje zapošljavanje tuđe radne snage radi sticanja dohotka. Izuzetak se čini samo u odnosu na seljačko gazdinstvo i zanatsku radnju, gde je dozvoljena upotreba dopunskog rada drugih lica, ali u okvirima maksimalnih granica koje odredi zakon.

Radi organizovanja društvenog rada i podsticanja saradnje poljoprivrednika i drugih radnih ljudi koji rade svojim sredstvima rada, organizuju se *zadrug*e kao radne organizacije. Članstvo u zadrugama je dobrovoljno. Individualnom poljoprivrednom gazdinstvu prepušteno je ili da stupi u dobrovoljnu kooperaciju sa zadrugom, ili da samo snosi privredni rizik. Međutim, svako zemljište, pa i privatno, mora se iskorišćavati u skladu sa opštim uslovima predviđenim zakonom, kojima se obezbeđuju njegovo racionalno iskorišćavanje i drugi opšti interesi. Ustav utvrđuje i obavezu društvene zajednice da obezbeđuje materijalne i druge uslove za osnivanje i razvitak poljoprivrednih radnih organizacija na osnovu društvene svojine zemlje i društvenog rada, kao i za saradnju zemljoradnika sa zadrugnim i drugim radnim organizacijama.

Lična svojina na potrošnim dobrima stečena na bazi raspodele prema radu, zagarantovana je. Takođe, svako može imati u ličnoj svojini stambenu površinu za svoje potrebe i svoju porodicu, ali samo do granice koja onemogućuje sistematsko privređivanje putem iznajmljivanja stanova.

Samoupravljanje radnih ljudi u proizvodnji i drugim delatnostima predstavlja dalju bitnu karakteristiku društveno-ekonomskih odnosa u Jugoslaviji. Ustavnim zakonom od 1953. utvrđeni su principi samoupravljanja za radne organizacije u oblasti privrede, a prema novom Ustavu, koji izražava sadašnje stanje, radni ljudi ostvaruju samoupravljanje u svim radnim organizacijama, kako u oblasti privrede, tako i u oblasti obrazovanja, kulture, zdravstva, socijalne zaštite i drugih društvenih službi,

zatim u svojim privrednim i drugim samoupravnim udruženjima, kao i u komunama i drugim društvenim organima. Ustav polazi sa stanovišta da radni ljudi u Jugoslaviji imaju isti društveno-ekonomski položaj, bez obzira da li rade u privrednoj organizaciji, ustanovi društvene službe, u državnom organu ili drugde. Međutim, radi usklađivanja delatnosti određenih radnih organizacija sa opšteudruštvenim potrebama, Ustav predviđa da, pored radnog kolektiva, u upravljanju radnim organizacijama koje vrše delatnost od posebnog društvenog interesa mogu učestvovati i predstavnici zainteresovanih organizacija i društvene zajednice.

Samoupravljanje radnih ljudi u radnoj organizaciji obuhvata naročito sledeća prava i dužnosti: da upravljaju radnom organizacijom neposredno ili preko organa koje oni sami biraju; da samostalno organizuju proizvodnju ili druge delatnosti i odlučuju o razvoju organizacije; da odlučuju o razmeni proizvoda i usluga i o drugim pitanjima poslovanja radne organizacije; da odlučuju o upotrebi društvenih sredstava i o njihovom raspolaganju; da raspodeljuju dohodak radne organizacije i obezbeđuju razvoj njene materijalne osnove i da vrše raspodelu dohotka na radnike i ispunjavaju obaveze radne organizacije prema društvenoj zajednici; da odlučuju o stupanju radnih ljudi u radnu organizaciju i o prestanku njihovog rada, kao i da uređuju i unapređuju međusobne odnose iz zajedničkog rada; da obezbeđuju unutrašnju kontrolu i javnost rada; da odlučuju o udruživanju radne organizacije.

Kroz ostvarivanje samoupravljanja radni ljudi u društveno-političkim organizacijama odlučuju o usmeravanju privrednog i društvenog razvika, o raspodeli društvenog proizvoda i o drugim pitanjima od zajedničkog interesa.

Samoupravljanje radnih ljudi obuhvata i princip *raspodele prema radu*, pri čemu Ustav polazi sa stanovišta da je društveni proizvod ostvaren u radnoj organizaciji osnova društvenog života i da se on raspoređuje u okviru jedinstvenog sistema raspodele i na osnovu jedinstvenih uslova i merila, kojima se obezbeđuje društvena reprodukcija, raspodela prema radu i društveno samoupravljanje.

Prema Ustavu, radna organizacija, pošto obezbedi sredstva za obnavljanje materijalne baze (prosta reprodukcija) i sredstva za ujednačavanje uslova poslovanja, raspodeljuje dohodak na deo koji služi za proširivanje materijalne osnove (proširena reprodukcija) i na deo za zadovoljavanje ličnih i zajedničkih potreba radnih ljudi.

Za proširivanje materijalne osnove, radnoj organizaciji pripada deo ostvarene vrednosti proizvoda koji je srazmeran njenom udelu u stvaranju sredstava za društvenu reprodukciju, a u neprivrednim delatnostima — prema zadacima radne organizacije i društvenim potrebama. Za lične i zajedničke potrebe radnih ljudi, radnoj organizaciji pripada deo proizvoda koji je srazmeran proizvodnosti rada radnih ljudi i koji zavisi od poslovnog uspeha radne organizacije, a u neprivrednim delatnostima — srazmerno rezultatima rada u zadovoljenju društvenih potreba.

Sredstva radnih organizacija za proširivanje materijalne osnove rada, kao zajednička sredstva društvene reprodukcije, služe proširenju materijalne osnove radne organizacije i društvene zajednice kao celine. Ova sredstva se koriste u skladu sa jedinstvenim načelima utvrđenim saveznim zakonom.

Radnoj organizaciji se za proširenje materijalne osnove obezbeđuju, pored sredstava koja je sama stvorila, pod jednakim uslovima, i druga društvena sredstva u okviru jedinstvenog kreditnog sistema.

Svakom radnom čoveku u radnoj organizaciji pripada, saglasno načelu raspodele prema radu, lični dohodak prema rezultatima njegovog rada, rada radne jedinice i radne organizacije kao celine.

Ustav daje načela i okvire o položaju, pravima i dužnostima radne organizacije. Radne organizacije mogu osnivati društveno-političke zajednice, zatim radne i druge organizacije i građani, za obavljanje privredne i drugih delat-

nosti, i one imaju isti položaj bez obzira ko ih je osnovao. Radna organizacija je samostalna samoupravna organizacija i nosilac je određenih prava i dužnosti u pogledu sredstava u društvenoj svojini kojima upravlja i ta prava joj se ne mogu niti oduzeti niti ograničiti. Radna organizacija je dužna da očuva nesmanjenu vrednost društvenih sredstava kojima upravlja i da u odnosu na ta sredstva ispunjava određene društvene obaveze. Ona takođe samostalno realizuje svoje proizvode na tržištu, zatim stvara uslove za što neposrednije odlučivanje radnog čoveka u svim delovima radnog procesa o zajedničkom radu i svom ekonomskom položaju. Radna organizacija, u skladu sa Ustavom i zakonom, donosi statut i druge opšte akte, kojima se u ostvarivanju prava samoupravljanja uređuju odnosi u proizvodnji.

Radni ljudi koji ličnim radom samostalno vrše kulturnu, profesionalnu ili drugu sličnu delatnost imaju u načelu isti društveno-ekonomski položaj i ista prava i obaveze kao i radni ljudi u radnim organizacijama.

U cilju ostvarivanja racionalne podela rada, unapređivanja svoje delatnosti i vršenja poslova od zajedničkog interesa, radne organizacije se mogu sporazumeti i o zajedničkoj delatnosti i poslovanju. Međutim, protivustavan je svaki oblik udruživanja radnih organizacija, kao i svaka druga delatnost državnog organa kojom se ograničava slobodna razmena dobara i usluga, a radi protivpravnog sticanja materijalnih i drugih preimućstava ili kojima se narušavaju socijalistički ekonomski odnosi i stvaraju druge neravnopravnosti u poslovanju.

Planiranju je u Ustavu dat značaj jedne od bitnih osnova društveno-ekonomskog uređenja. Društvenim planom Jugoslavije usklađuju se osnovni odnosi u proizvodnji i raspodeli. U okviru tih odnosa i jedinstvenog privrednog sistema, radni ljudi u radnim organizacijama i društveno-političkim zajednicama samostalno planiraju i razvijaju materijalne osnove svoje delatnosti. Prema tome, planiranje ne predstavlja akt nametanja od strane nekog društvenog organa, već jedan od oblika u kojem radni ljudi ostvaruju samoupravljanje u pitanjima od zajedničkog interesa za radne organizacije, uže ili šire društveno-političke zajednice.

Ustav utvrđuje i načela u pogledu razvika *privredno nedovoljno razvijenih republika i krajeva*. Društvena zajednica je i dosad odvajala znatna materijalna sredstva za ovu svrhu, ali je ovo pitanje rešavano uglavnom u okviru planova, a ne putem jednog stalnog, dugoročnog sistema finansiranja. Ustav otklanja dosadašnje slabosti i predviđa stvaranje posebnog fonda federacije iz kojeg će se pod povoljnijim uslovima davati sredstva za finansiranje nerazvijenih republika i krajeva.

Pored toga, utvrđena je obaveza republika da obezbede dodatna sredstva opštinama koje nisu u stanju da same ostvare sredstva za obavljanje svojih funkcija i neophodnih društvenih službi, kao i obaveza federacije da obezbedi dopunska sredstva republikama koje ne mogu same da pokriju neophodne potrebe te vrste.

U vezi sa *društveno-ekonomskim funkcijama društveno-političkih zajednica* (opštine, sreza, autonomne pokrajine, socijalističke republike i federacije) Ustav ističe da one, radi obezbeđenja razvoja privrede i drugih delatnosti i ujednačavanja uslova rada, utvrđivanja opštih merila za raspodelu društvenog proizvoda i ostvarivanja raspodele prema radu, preduzimaju, u okviru svojih prava i dužnosti, mere za ostvarivanje jedinstvenog privrednog sistema, planiraju razvoj privrede i drugih delatnosti, i u tu svrhu donose društvene planove. Radi ostvarivanja zadataka postavljenih planovima, društveno-političke zajednice donose propise i druge opšte akte, obrazuju društvene fondove i društvene rezerve i preduzimaju i druge ekonomske mere.

Sredstva društvene reprodukcije ostvarena na teritoriji društveno-političkih zajednica pripadaju tim zajednicama srazmerno udelu radnih ljudi u stvaranju tih sredstava. Ova se sredstva koriste u skladu sa jedinstvenim načelima korišćenja sredstava društvene reprodukcije. Za razvitak

materijalne osnove ovih zajednica služe, pod jednakim uslovima, i druga društvena sredstva u okviru kreditnog sistema.

Iz dohotka, kao i iz drugih izvora prihoda koje utvrđuje zakon, društveno-političkoj zajednici pripadaju, u skladu sa načelom raspodele prema radu, sredstva za podmirenje društvenih potreba na njenoj teritoriji. Društveno-politička zajednica samostalno utvrđuje ta sredstva i raspolaže njima.

Bitna pretpostavka i garantija za ostvarivanje prava samoupravljanja radnih ljudi u radnim organizacijama i društveno-političkim zajednicama jeste *jedinstvo društveno-ekonomskog sistema*. Stoga Ustav predviđa da radni ljudi i radne organizacije ostvaruju samoupravljanje u jedinstvenom društveno-ekonomskom i političkom sistemu kojim se obezbeđuju:

jednaka prava i obaveze radnih ljudi u upravljanju proizvodnjom i u radu uopšte;

jedinstven sistem raspodele po principu: »Svakome prema radu« i obezbeđenje jedinstvenih opštih uslova privređivanja;

jedinstven društveni plan, da bi se stvorili optimalni materijalni uslovi za razvitak takvih i ekonomskih i društvenih funkcija.

Teritorija Jugoslavije predstavlja jedinstveno privredno i carinsko područje. Promet robe i usluga je slobodan na celoj teritoriji. Radne organizacije mogu, pod jednakim uslovima, vršiti privrednu i drugu delatnost na celoj teritoriji. Novčani i kreditni sistem su jedinstveni, kao i načela platnog sistema. Radne organizacije i društveno-političke zajednice imaju, pod jednakim uslovima, utvrđenim saveznom zakonom, pravo dobijanja kredita iz društvenih sredstava kojima rukuju banke. Ustavom se utvrđuje da evidenciju i kontrolu raspolaganja društvenim sredstvima, kao i kontrolu izvršavanja obaveza radnih i drugih samoupravnih organizacija prema društvenoj zajednici, vrši jedinstvena Služba društvenog knjigovodstva, koja je samostalna u svom radu.

LIČNE SLOBODE, PRAVA I DUŽNOSTI GRAĐANA

Iz položaja i uloge čoveka u društveno-ekonomskom sistemu proizilaze njegove slobode i prava. Ustav ističe da su slobode i prava čoveka i građanina izraz i neotuđivi deo socijalističkih i demokratskih odnosa zaštićenih Ustavom, u kojima su čoveku stvorene mogućnosti da se oslobodi od svake eksploatacije i samovolje i da svojim i zajedničkim radom sa ostalim ljudima stvara ekonomske, društvene, političke i moralne uslove za slobodno izražavanje i svestrani razvitak svoje ličnosti i za ostvarivanje svog dostojanstva.

Ustav posebno razrađuje i obezbeđuje ona demokratska i samoupravna prava i slobode radnog čoveka i njegovih samoupravnih organa preko kojih se ostvaruje i jača društveno-ekonomski položaj čoveka, kao ravnopravnog, slobodnog proizvođača i upravljača u proizvodnji i raspodeli na bazi društvenih sredstava za proizvodnju. Ustav učvršćuje položaj čoveka na radnom mestu, u radnoj organizaciji i u društvenoj zajednici.

Slobode i prava povezani su sa određenim dužnostima i ostvaruju se u međusobnoj solidarnosti ljudi i ispunjavanjem dužnosti svakog prema svima i svih prema svakome.

Kao jedno od novih prava, Ustav utvrđuje *pravo građanina na društveno samoupravljanje* u proizvodnji i drugim društvenim delatnostima. Ovo pravo je neotuđivo. Za ostvarivanje ovog prava, građanin se zajednički prava:

da bira i bude biran u organe upravljanja radne organizacije, u predstavnička tela društveno-političkih zajednica i druge organe samoupravljanja;

da predlaže opoziv i odlučuje o opozivu izabranih delegata u ova tela i organe;

da neposredno odlučuje o društvenim poslovima preko zborova birača, zborova radnih ljudi u radnim zajednicama, preko referenduma i drugih oblika neposrednog odlučivanja;

da odlučuje o društvenim poslovima kao član organa društvenog samoupravljanja, kao sudija porotnik ili drugi javni funkcioner;

da daje inicijativu za sazivanje zborova građana odnosno zborova radnih ljudi u radnoj organizaciji i za sazivanje referenduma i da učestvuje u njihovom radu;

da bude javno obavešten o radu predstavničkih tela i njihovih organa koji vrše poslove od javnog interesa, a naročito o materijalnom stanju i poslovanju organizacije u kojoj radi;

da pretresa rad državnih organa, drugih organa društvenog samoupravljanja i organizacija koje vrše poslove od javnog interesa i da iznosi mišljenje o njihovom radu;

da podnosi predloge i predstavlja predstavničkim i drugim organima, da dobija od njih odgovore, kao i da preduzima političke i druge inicijative od opšteg interesa.

Ustav zajednički *pravo na rad i slobodu rada*. Da bi se ostvarilo ovo pravo, Ustav obavezuje društvenu zajednicu da stvara uslove, naročito razvijanjem proizvodnih snaga, za zapošljavanje svih građana koji hoće da rade. Građane koji su samo delimično sposobni za rad zajednica je obavezna da osposobi i da im stvara uslove za zapošljavanje, a građanima sasvim nesposobnim za rad koji nemaju sredstava za život zajednica je dužna da obezbedi materijalnu egzistenciju. Svakom zaposlenom radniku dok radi garantuje se minimalni lični dohodak i materijalno obezbeđenje za vreme privremene nezaposlenosti. Radni ljudi koji rade u radnoj organizaciji uspostavljaju, kao članovi radne zajednice, međusobne radne odnose i ravnopravni su u samoupravljanju. Radni odnos može prestati protiv volje radnika samo pod uslovima i na način koji su utvrdili saveznom zakonom. Prava stečena na osnovu rada su neotuđiva, odnosno niko ne može građaninu koji radi uskratiti pravo da srazmerno svom radu učestvuje u raspodeli proizvoda društvenog rada. Međutim, onaj ko neće da radi, a sposoban je za rad, ne može uživati prava i društvenu zaštitu koja pripadaju čoveku na osnovu rada. Za ostvarivanje slobode rada Ustav garantuje da svako slobodno bira svoje zanimanje i zaposlenje. Svakom građaninu je pod jednakim uslovima dostupno svako radno mesto i svaka funkcija u društvu. Prinudni rad je zabranjen.

R a d n o v r e m e je ograničeno na najviše 42 časa u sedmicu.

Radnom čoveku se obezbeđuje pravo na ličnu sigurnost i na zdravstvenu i drugu zaštitu pri radu. Omladina, žene i invalidi uživaju posebnu zaštitu na radu. Radnici obavezno sami sebe osiguravaju, a službom socijalnog osiguranja upravljaju osiguranici neposredno preko organa koje sami biraju i opozivaju.

Svaki građanin posle navršene 18. godine ima *biračko pravo* i može da bira i bude biran u predstavnička tela i organe društvenog samoupravljanja. Svaki član radne organizacije koji je u radnom odnosu, pa i lice ispod 18 godina, ima pravo da bira i bude biran u njene organe samoupravljanja.

Ustav preuzima i dalje zajednički *klasične političke slobode i prava građana*, tj. ravnopravnost građana u pravima i dužnostima bez obzira na razlike u nacionalnosti, rasi, veroispovesti, polu, jeziku, obrazovanju ili društvenom položaju; jednakost svih pred zakonom; slobodu misli i opredeljenja; slobodu štampe, udruživanja, govora, javnog istupanja; slobodu zbora i drugog javnog okupljanja. Ustavna ograničenja ovih prava i sloboda postoje samo utoliko što se oni ne mogu koristiti radi rušenja osnova socijalističkog uređenja utvrdjenih Ustavom; ugrožavanja mira, ravnopravne međunarodne saradnje ili nezavisnosti

zemalja; raspirivanja nacionalne ili verske mržnje ili netrpeljivosti; podstrekavanja na vršenje krivičnih dela; vređanja javnog morala, i sl.

Građanima je zajemčena sloboda izražavanja svoje nacionalnosti i kulture i sloboda upotrebe svog jezika. Svi jezici naroda Jugoslavije su ravnopravni. Utvrđeno je pravo građanina da nije dužan da se izjašnjava kojoj narodnosti pripada, niti da se opredeljuje za jednu od narodnosti. Ovim se omogućuje da se pojedinac izjašnjava kao Jugosloven, u smislu pripadnosti jugoslovenskoj socijalističkoj zajednici. Protivustavno je i kažnjivo svako propagiranje ili sprovođenje nacionalne neravnopravnosti, svako raspirivanje nacionalne, rasne ili verske mržnje ili netrpeljivosti. Svako narodnosti — nacionalnoj manjini zajemčeno je pravo da slobodno upotrebljava svoj jezik, razvija svoju kulturu i osniva ustanove koje obezbeđuju ovo pravo. U školama za pripadnike pojedinih narodnosti nastava se vrši na jezicima tih narodnosti.

Naučno i umetničko stvaranje je slobodno.

Ispovedanje vere je slobodno i predstavlja privatnu stvar svakog građanina. Verske zajednice su odvojene od države, slobodne su u vršenju verskih obreda i poslova i mogu osnivati verske škole. Međutim, ne dozvoljava se zloupotreba vere i verske delatnosti u političke svrhe

Život i sloboda čoveka su neprikosnoveni. Zajemčena je nepovredivost ličnog života i drugih prava ličnosti. Građani uživaju slobodu kretanja i nastanijavanja. Stan je nepovrediv, kao i tajna pisama i drugih sredstava opštenja. Zajemčeno je pravo na nasleđivanje.

U vezi sa tzv. *kulturno-vaspitnim i socijalnim pravima*, Ustav proklamuje opšte načelo da svi građani, pod jednakim uslovima, imaju pravo da stiču znanja i obrazovanje u svim školama i drugim ustanovama za obrazovanje. Obavezno je osnovno školovanje u trajanju od 8 godina. Svakome se garantuje pravo na zaštitu zdravlja. Društvena zajednica obezbeđuje uslove za ostvarivanje ovih prava i stvara uslove za razvoj fizičke kulture, odmor i razonodu građana. Zajednica pruža posebnu zaštitu majci i detetu. Vojnim invalidima obezbeđuju se osposobljavanje za rad, invalidska prava i drugi oblici zaštite. Porodica uživa društvenu zaštitu, a roditelji imaju dužnost i pravo da se staraju o podizanju i vaspitanju svoje dece. Brak se punovažno zaključuje slobodnim pristankom lica koja sklapaju brak pred nadležnim državnim organima. Deca rođena van braka imaju ista prava i dužnosti prema roditeljima kao i deca rođena u braku. Zajemčeno je pravo azila stranim državljanima koji se bore za društveni progres ljudi.

U vezi sa *dužnostima građana* novi Ustav, za razliku od ranijih ustavnih odredaba, proklamuje načelo da se međusobni odnosi ljudi zasnivaju na uzajamnoj saradnji i na poštovanju ličnosti čoveka i njihovih sloboda i prava. U skladu s tim, dužnost je svakog čoveka da pruži pomoć i podršku drugom čoveku u opasnosti i da solidarno s drugim učestvuje u otklanjanju opšte opasnosti. Odbrana zemlje je pravo i dužnost svakog građanina. Svaki građanin je dužan doprinositi podmirivanju potreba društva i svako je dužan da se pridržava Ustava i zakona u svom radu.

Ustav dalje ističe *načelo javnosti rada svih samoupravnih organa*. Građani su dužni savesno vršiti poverene im javne funkcije i lično su odgovorni za to.

Protivustavna je i kažnjiva svaka samovolja kojom se ograničava i povređuje pravo čoveka. Svako ima pravo na jednaku zaštitu svojih prava i postupaka pred sudom, upravom i drugim organima. Svakom je zajemčeno pravo žalbe i drugog pravnog sredstva protiv odluka sudova i rešenja drugih državnih organa i organizacija.

Lične slobode i prava građana zajemčeni su Ustavom i ne mogu se ograničavati niti oduzeti bilo kojim drugim propisom. U vezi s tim, građani uživaju sudsku zaštitu ovih prava i sloboda.

OSNOVI POLITIČKOG SISTEMA

Društveno samoupravljanje je osnova društveno-političkog sistema. Na njemu se temelje i predstavnička tela — skupštine društveno-političkih zajednica (opština, srezova, socijalističkih republika i federacije).

SKUPŠTINA je najviši organ vlasti i društvenog samoupravljanja u okviru prava i dužnosti određene društveno-političke zajednice. Ona utvrđuje politiku i odlučuje o drugim osnovnim pitanjima od značaja za politički, privredni i kulturni život i društveni razvitak, donosi propise, društveni plan i budžet, vrši društveni nadzor i bira javne funkcionere (prema Ustavu, niko ne može vršiti javna ovlašćenja ako mu ona nisu poverena od građana ili organa koje oni biraju). Skupština može raspisati referendum radi prethodnog izjašnjavaanja o pojedinim pitanjima iz svoje nadležnosti, ili radi potvrđivanja zakona i drugih svojih akata. Odluka donesena referendumom je obavezna. Skupština može zajedno s predstavnicima političkih organizacija, u vidu opšteg sabora, pretrեսati pitanja od opšteg interesa za određenu društveno-političku zajednicu.

Skupštine biraju i razrešavaju svoje kolegijalne političko-izvršne organe, koji se staraju o ostvarivanju politike i izvršavanju zakona i društvenih planova i daju predloge za utvrđivanje skupštinske politike i za donošenje njenih akata. Ovi organi za svoj rad odgovaraju skupštini koja ih je izabrala. Skupštine obrazuju i organe uprave, koji izvršavaju zakone i društvene planove i vrše upravne delatnosti i stručne poslove za predstavnička tela i njihove političko-izvršne organe. Organi uprave su samostalni u okviru svojih ovlašćenja, i za svoj rad odgovaraju skupštini i njenim političko-izvršnim organima. Društveni odnosi zasnovani na samoupravljanju zahtevaju čvršće povezivanje zakonodavnih i izvršnih funkcija i svođenje organa uprave pretežno na položaj stručne službe, dok je težište političkog odlučivanja prešlo na skupštine i organe samoupravljanja.

Prema Ustavnom zakonu iz 1953, predstavnička tela sačinjavala su dva veća: jedno koje je imalo više karakter političkog veća, i drugo — veće proizvođača. Veće proizvođača birali su samo proizvođači iz oblasti privrede. S obzirom da se danas samoupravljanje radnih ljudi ostvaruje ne samo u oblasti privrede, već i u oblasti prosvete, nauke, kulture, zdravlja, socijalnih službi, obuhvatajući sve značajnije oblasti društvenog života, novi Ustav uspostavio je takvu strukturu skupština da njih sačinjavaju predstavnici svih samoupravnih radnih organizacija.

Opštinsku skupštinu sačinjavaju opštinsko veće i veće radnih zajednica. Članove opštinskog veća biraju neposredno građani, a veća radnih zajednica radni ljudi koji, na teritoriji opštine, rade u radnim organizacijama, državnim organima i društveno-političkim organizacijama, kao i zemljoradnici-članovi zadruge. Za odbornike opštinskog veća građani predlažu kandidate na svojim zborovima birača. Na ovim zborovima građani pretrեսaju pitanja od značaja za život i rad u svom naselju i opštini, kao i druga pitanja od društvenog značaja, pokreću inicijativu i daju predloge za rešavanje ovih pitanja, a i neposredno odlučuju o nekim poslovima. Kandidate za veće radnih zajednica predlažu radni ljudi na zborovima u radnoj zajednici. Za odbornika opštinskog veća može biti biran svaki građanin koji ima biračko pravo i navršenih 18 godina života, a za odbornika veća radnih zajednica — svaki radni čovek zaposlen u radnoj organizaciji, kao i funkcioner sindikata ili društveno-političke organizacije u opštini. Neposredni izbori vrše se na osnovu opšteg i jednakog izbornog prava tajnim glasanjem.

Članovi *skupština sresa, republike i federacije* biraju se po načelu delegacije opštine, tj. skupštine ovih društveno-političkih zajednica su konstituisane i smenjive delegacije (u opštini izabrane) svih građana, a posebno radnih ljudi u radnim zajednicama. Opština je politička osnova jedin-

stvenog društveno-političkog i izbornog sistema iz kojeg proizlaze predstavnički organi političke vlasti svih društveno-političkih zajednica.

Saveznu skupštinu sačinjavaju Savezno veće, kao veće delegata građana u opštinama, i četiri veća radnih zajednica — Privredno, Prosvetno-kulturno, Socijalno-zdravstveno i Organizaciono-političko veće, kao veća delegata radnih ljudi u radnim zajednicama. Republičke skupštine imaju u osnovi isti sastav.

Ustav SFRJ uvodi *načelo ograničenja reizbornosti* na svim odgovornim političkim funkcijama i *sistem rotacije* u skupštinama. Članovi skupštine biraju se na četiri godine. Svake dve godine vrši se izbor polovine članova svakog veća skupštine. Niko ne može dvaput uzastopno biti član istog veća iste skupštine, niti član izvršnog veća. Savezni i republički upravni, a i drugi funkcioneri, ne mogu biti na svojoj funkciji duže od četiri godine, niti se na takvu funkciju mogu ponovo imenovati za naredni period od četiri godine. Član skupštine ne može istovremeno biti funkcioner ili službenik organa koji njoj odgovara. Nesposobnost je funkcija sudije i člana skupštine koja bira sudiju. Načelo ograničenja reizbornosti na svim odgovornim političkim funkcijama odgovara sistemu društvenog samoupravljanja i jedno je od njegovih demokratskih osnova. Kombinovano sa principom rotacije, ovo načelo pruža uspešan način menjanja ljudi na rukovodećim političkim mestima. Ono proširuje krug građana koji će učestvovati u radu odgovornih društvenih organa. Takav metod menjanja kadrova i proveravanja u praksi omogućuje da građani mogu pravilnije ocenjivati rad pojedinih funkcionera i realnije i kvalifikovanije vršiti svoja izborna prava. Pored toga, primena ovih principa stvara uslove za daleko bržu i širu razmenu kadrova između federacije i republika i između republika i opština, kao i razmeštaj kadrova sa privredno-upravnih na političke funkcije i obratno. Pri svim skupštinama obrazuju se posebne komisije, sastavljene od članova skupštine i predstavnika društveno-političkih organizacija, koje će voditi politiku kadrova, javno pretpresajući i pripremajući predloge u vezi sa izborima i postavljenjima javnih funkcionera.

Nosilac javne ili druge društvene funkcije lično je odgovoran za njeno vršenje. Rad državnih organa, organa društvenog samoupravljanja i organizacija koje vrše poslove od javnog interesa, javan je. Ovi organi i organizacije dužni su obaveštavati javnost o svom radu.

Delegatskim izbornim sistemom i navedenom skupštinskom strukturom, mehanizam društvenog samoupravljanja, koji se široko razvio u osnovi društva, povezuje se s predstavničkim organima, tj. političkim sistemom države, na svim nivoima — od opštine do federacije. U uslovima samoupravljanja predstavnički organi gube sve više obeležje nosilaca političke vlasti i postepeno se pretvaraju u instrument društvenog samoupravljanja, pa ih i novi Ustav ne tretira samo kao organe vlasti, već i kao teritorijalne organe društvenog samoupravljanja. U takvim uslovima, funkcije države sve više gube vid samostalne organizacije iznad društva i spajaju se s potrebama radnih ljudi u njihovom radu i životu, crpeći svoju snagu u prvom redu iz mehanizma društvenog samoupravljanja. Novi Ustav omogućuje i unapređuje ovaj proces sve šireg spajanja radnih ljudi u slobodnu zajednicu proizvođača, proces sve većeg proširivanja socijalne osnove vlasti i njenih demokratskih oblika, a time i pretvaranje funkcija vlasti u funkcije samoupravljanja.

DRUŠTVENO-POLITIČKE ZAJEDNICE

Društveno-političke zajednice (opština, srez, autonomna pokrajina, republika i federacija) su društveno-ekonomske zajednice i politički oblici zasnovani na društvenoj svojoj sredstava za proizvodnju i na vlasti i samoupravljanju radnog naroda. Novi Ustav ne tretira ih samo kao političko-državne organe na različitim nivoima, već i kao

društvene zajednice, tj. kao sklop društveno-ekonomskih i političkih odnosa između ljudi i kao razgranati organizacioni mehanizam samoupravljanja.

OPŠTINA. Prema Ustavu, opština je *osnovna društveno-politička zajednica*. Unutar nje radni ljudi i njihove radne organizacije rešavaju osnovna pitanja društvene materijalne baze, kao i pitanja socijalnog, kulturnog i političkog života, i ostvaruju svoja prava na samoupravljanje u proizvodnji i na raspodelu prema radu.

Radi izvršavanja svojih prava i dužnosti, opština samostalno donosi propise, društveni plan i budžet i obrazuje svoje fondove. U okviru zakonom utvrđenih izvora i vrsta prihoda, ona samostalno utvrđuje svoje prihode i njima raspolaže. Opštini koja svojim sredstvima ne može da finansira izvršavanje svojih zadataka i rad društvenih službi, obezbeđuju se, pod uslovima predviđenim republičkim ustavom i zakonima, dopunska sredstva iz republičkih prihoda. Opštinski organi obezbeđuju izvršavanje saveznih i republičkih zakona i neposredno ih izvršavaju, osim ako njihovo izvršavanje ustavom ili zakonom nije stavljeno u nadležnost sreskih, republičkih i saveznih organa. Svaka opština samostalno donosi svoj statut, u kojem na bazi saveznog i republičkog ustava razrađuje odnose između ljudi u proizvodnji, radu i društvenom životu. Opštine međusobno saraduju, slobodno udružuju svoja sredstva radi vršenja određenih poslova iz svoje nadležnosti ili radi stvaranja uslova za zadovoljavanje potreba od zajedničkog interesa, osnivaju zajedničke organe, organizacije i službe, preduzimaju zajedničke akcije i razmenjuju iskustva.

SREZ. Ustav je, na osnovu sadašnjih potreba i neravnornosti u razviku opština, kao i radi obezbeđenja ostvarivanja zakona i drugih propisa, utvrdio i srez kao društveno-političku zajednicu, ostavljajući pravo republici da svojim ustavom može predviđati da se srezovi ne obrazuju. Iako je srez društveno-politička zajednica koju predviđa Ustav Jugoslavije, on više nije tvorevina federacije, već republike i njenog ustava.

Po novom Ustavu, za razliku od dosadašnjeg, *srez je u osnovi zajednica opština* preko koje one rešavaju svoje zajedničke poslove, ali on vrši i druge određene poslove koje mu odrede republika i federacija u okviru svoje nadležnosti. Članove sreske skupštine biraju opštinske skupštine iz redova svojih članova. Način finansiranja sreza utvrđuje se republičkim zakonom.

REPUBLIKA. Polazeći od istih načela nacionalnog samoopredeljenja i ravnopravnosti od kojih su polazili i prvi Ustav i Ustavni zakon iz 1953, novi Ustav konkretnije i preciznije uređuje odnose između federacije i republika. *Ustav definiše republiku kao državu socijalističku demokratsku zajednicu zasnovanu na samoupravljanju i vlasti radnog naroda.* Osnovni položaj republike izražen je principom da narod Jugoslavije ostvaruje svoja suverena prava u svojim socijalističkim republikama, osim prava koja se u zajedničkom interesu ovim ustavom poveravaju federaciji. Saglasno tome, Ustav utvrđuje da radni narod u republici ostvaruje društveno samoupravljanje, uređuje društvene odnose, stvara uslove za razvitak privrede i organizovanje društvenih službi, obezbeđuje ostvarivanje prava građana, itd. Prema tome, prava i dužnosti republike, nadležnost republičkih organa i njihovo ustrojstvo utvrđuju se neposredno republičkim ustavom u okviru jedinstvenog društveno-ekonomskog i političkog sistema utvrđenog Ustavom Jugoslavije.

AUTONOMNA POKRAJINA. Republika može na područjima sa posebnim nacionalnim sastavom ili na područjima s drugim osobenostima, na osnovu izražene volje stanovništva tih područja, ustavom obrazovati autonomne pokrajine. Osnivanje ili ukidanje autonomne pokrajine stupa na snagu kad se potvrdi u Ustavu Jugoslavije. U Socijalističkoj Republici Srbiji postoje autonomne pokrajine Vojvodina i Kosovo i Metohija, koje su 1945. ustanovljene odlukom Narodne skupštine Narodne Repu-

blike Srbije na osnovu izražene volje stanovništva tih područja. Autonomne pokrajine su društveno-političke zajednice u sastavu republike. Autonomna prava i dužnosti i osnovna načela o organizaciji autonomnih pokrajina utvrđuje ustav republike.

FEDERACIJA. Kao kompetencije federacije Ustav predviđa samo one poslove koji se po samoj prirodi stvari i radi ravnopravnosti naroda i republika moraju rešavati na nivou federacije, ili koji su u zajedničkom interesu naroda Jugoslavije.

SUDOV I JAVNO TUŽILAŠTVO

SUDOV I. Vršenje sudske funkcije ostvaruje se u jedinstvenom sudskom sistemu. Njega čine sudovi opšte nadležnosti i specijalizovani sudovi koji se osnivaju za odlučivanje o određenim stvarima iz sudske nadležnosti. Sudovi opšte nadležnosti su: opštinski sudovi, okružni sudovi, republički vrhovni sudovi i Vrhovni sud Jugoslavije. Za suđenje u privrednim sporovima i za odlučivanje o drugim pravnim stvarima od interesa za privredu postoje privredni sudovi. Za suđenje krivičnih dela vojnih lica i određenih krivičnih dela drugih lica, kao i za odlučivanje o drugim pravnim stvarima koje se odnose na sporove u vezi sa službom u Jugoslovenskoj narodnoj armiji, postoje vojni sudovi.

Sudovi su u vršenju sudske funkcije nezavisni i sude na osnovu Ustava i zakona. U suđenju učestvuju sudije i sudije porotnici. Saveznim zakonom može se propisati da u određenim sudovima i u određenim stvarima u suđenju učestvuju samo sudije. Sudije i sudije porotnike bira skupština odgovarajuće društveno-političke zajednice. Sudija i sudija porotnik ne mogu se pozivati na odgovornost za mišljenje dato u vršenju sudijske funkcije.

Ustav ističe i aktivnu ulogu suda kao inicijatora u sprečavanju štetnih društvenih pojava i kao čuvara zakonitosti. Sudu nije data samo dužnost da sudi, već i da, na osnovu pojava koje zapazi u svom radu, svojim predlozima učestvuje u sprečavanju štetnih društvenih pojava i u učvršćivanju zakonitosti. U tom cilju sud ima pravo i dužnost da obaveštava skupštinu odgovarajuće društveno-političke zajednice o primeni zakona i o problemima rada sudova.

JAVNO TUŽILAŠTVO. Ustav ne donosi bitne novine u odnosu na postojeće stanje javnog tužilaštva. On utvrđuje da je javno tužilaštvo samostalan organ koji vrši krivično gonjenje i preduzima zakonom određene mere i pravna sredstva radi jedinstvene primene zakona i ostvarivanja zakonitosti. Javno tužilaštvo vrši svoju funkciju na osnovu zakona, a u skladu sa politikom Savezne skupštine. Saveznog javnog tužioca imenuje i razrešava Savezna skupština, a republičkog — savezni javni tužilac u saglasnosti s republičkim izvršnim većem. Ostale javne tužioce postavlja republički javni tužilac.

USTAVNOST I ZAKONITOST

Ustav određuje posebnu zaštitu ustavnosti i zakonitosti radi ostvarivanja Ustavom i zakonima utvrđenih socijalističkih društvenih i političkih odnosa i jedinstva pravnog poretka, kao i radi zaštite sloboda i prava čoveka i građanina i samoupravnih prava radnih i drugih samoupravnih organizacija i društveno-političkih zajednica.

Staranje o zakonitosti Ustav stavlja u dužnost svim privrednim i samoupravnim organima, ustanovama i organizacijama. Međutim, radi obezbeđenja jedinstva ustavnosti i zakonitosti, Ustav uvodi, kako u federaciji, tako i u republikama, i jednu novu instituciju — *Ustavni sud*, sastavljen od visokokvalifikovanih stručnjaka i javnih radnika koje imenuje Savezna odnosno republička skupština.

Prema Ustavu, u nadležnost ustavnih sudova spada odlučivanje o saglasnosti zakona sa Ustavom i o saglasnosti

drugih propisa i opštih akata sa Ustavom i zakonom. Ustavni sudovi, saglasno zakonu, pružaju i zaštitu prava samoupravljanja i drugih osnovnih sloboda i prava utvrđenih Ustavom kad su ove slobode i prava povređeni pojedinačnim aktom ili radnjom a pri tom nije obezbeđena sudska zaštita.

ORGANIZACIJA FEDERACIJE

NADLEŽNOST ORGANA FEDERACIJE. U nadležnosti federacije su pitanja zaštite nezavisnosti i teritorijalne celine zemlje, bezbednosti socijalističkog poretka, narodne odbrane, spoljne politike, rata i mira, zaštite suverenih prava i socijalističkog društvenog uređenja republika, zatim pitanja obezbeđenja jedinstvene osnove društveno-ekonomskog i političkog sistema, sistema društvenog samoupravljanja, osnovnih sloboda i prava čoveka i građanina, jedinstva privrede zemlje i sistema raspodele društvenog proizvoda, usklađivanje i usmeravanje opšteg privrednog razvitka, kao i obezbeđenje jedinstvene osnove pravnog sistema. Federacija, takođe, obezbeđuje jedinstvo novčanog i kreditnog sistema, emitovanje novca, kontrolu novčanog optičaja, itd. Za finansiranje privrednog razvoja nedovoljno razvijenih republika i krajeva obrazuje se poseban fond federacije.

Radi ostvarivanja svojih prava i dužnosti federacija donosi savezne zakone i druge opšte akte, koji su obavezni na celoj teritoriji Jugoslavije.

SAVEZNA SKUPŠTINA. Savezna skupština je najviši organ vlasti i organ društvenog samoupravljanja u okviru prava i dužnosti federacije. Kao takva, isključivo ona odlučuje o promeni Ustava, donosi zakone, društvene planove i budžet, raspisuje referendum, ratifikuje važnije međunarodne sporazume, odlučuje o ratu i miru, o promeni granice SFRJ, pretresa politička pitanja i utvrđuje osnove unutrašnje i spoljne politike, vrši političku kontrolu nad radom političko izvršnih i upravnih organa federacije, itd. Skupština može donositi deklaracije i rezolucije i davati državnim organima i samoupravnim organizacijama preporuke kojima se izražava mišljenje o pitanjima od opšteg interesa.

Savezna skupština bira Predsednika Republike i potpredsednika Republike, bira i razrešava Savezno izvršno veće i sudove federacije, postavlja i razrešava državne sekretare, savezne sekretare i druge političko-upravne funkcionere federacije.

Saveznu skupštinu sačinjavaju *Savezno veće*, sastavljeno od delegata građana u opštinama i republikama, i *četiri veća radnih zajednica* (Privredno, Prosvetno-kulturno, Socijalno-zdravstveno i Organizaciono-političko), sastavljena od delegata radnih ljudi u radnim zajednicama iz pojedinih državnih društvenog života. Svako veće ima po 120 poslanika, s tim što Savezno veće ima još i 70 poslanika *Veća naroda*, izabranih od strane republičkih skupština (po 10) i skupština autonomnih pokrajina (po 5).

Poslove iz nadležnosti Skupštine vrši Savezno veće zajedno i ravnopravno s drugim nadležnim većem radnih zajednica: sa Privrednim većem pretresa pitanja iz oblasti privrede i finansija i donosi društvene planove Jugoslavije; sa Prosvetno-kulturnim — iz oblasti prosvete, nauke, umetnosti, kulture i fizičke kulture; sa Socijalno-zdravstvenim — iz oblasti zdravlja, socijalnog osiguranja i drugih oblasti socijalne politike; sa Organizaciono-političkim — iz oblasti društveno-političkog sistema i donosi savezni budžet. U pretresanju poslova iz odgovarajućih oblasti ova veća, zajednički i ravnopravno, donose zakone i druge akte.

Pored ovih poslova, *veća radnih zajednica mogu, svako u svom delokrugu, da samostalno pretresaju* pitanja od zajedničkog interesa za radne i druge samoupravne organizacije odgovarajuće oblasti rada, u cilju usklađivanja njihovih odnosa i razvijanja njihove međusobne saradnje,

i da o tim pitanjima daju preporuke odgovarajućim samoupravnim organizacijama i državnim organima.

Veća radnih zajednica, po svojoj suštini, nemaju karakter nekih interesnih ili profesionalnih predstavničkih tela, već, kao predstavnici najznačajnijih oblasti društvenog života, vrše funkcije društvene zajednice u celini. Ona su, u izvesnom smislu, zajednički radnički savet svih radnih organizacija u odgovarajućoj oblasti, i kao takva rešavaju celokupnu problematiku koja se odnosi na rad i poslovanje radnih organizacija i na usklađivanje njihovog rada sa zajedničkim društvenim interesima i potrebama. Iako se Savezna skupština sastoji iz pet veća, to ne znači uspostavljanje nekog petodomnog skupštinskog sistema, već specifičnu varijantu dvodomnog sistema, pošto uvek jedno od veća radnih zajednica, ravnopravno sa Saveznim većem, na kvalifikovan način odlučuje i donosi zakon kad su na dnevnom redu Skupštine pitanja iz njegove nadležnosti.

Pored vršenja poslova zajedno i ravnopravno sa pojedinim većima radnih zajednica, *Savezno veće, kao veće delegata svih građana u opštinama, samostalno pretresa* pitanja iz oblasti spoljne politike, narodne odbrane i državne bezbednosti i pitanja opšte unutrašnje politike, bira i rešava članove Saveznog izvršnog veća, sudije Ustavnog i vrhovnih sudova Jugoslavije i imenuje funkcionere savezne uprave.

Svako veće ima pravo da pretresa predloge zakona, društvenog plana i budžeta, kao i druga pitanja iz delokruga drugog veća, ako se ona odnose i na oblasti iz njegovog delokruga. Ono može o tim pitanjima dati svoj predlog i mišljenje nadležnom veću, koje je dužno da zauzme svoj stav o tim predlozima i mišljenjima. Pored toga, i samo nadležno veće može tražiti mišljenje od drugih veća. Svako veće može u svom delokrugu postavljati pitanja i tražiti izveštaje i objašnjenja od Saveznog izvršnog veća i rukovodilaca savezne uprave.

Veća zasedaju i odlučuju odvojeno, ali mogu odlučiti i da zasedaju i rade zajedno. Na zajedničkoj sednici svih veća Skupština bira Predsednika i potpredsednika Republike i odlučuje o produženju mandata poslanika.

Zakon ili drugi akt u čijem donošenju ravnopravno učestvuju dva veća, smatra se donesenim kad je izglasan u istovetnom tekstu u oba veća. U slučaju spora između veća, ako se ni posle dva uzastopna pretresa nije moglo postići rešenje, obrazuje se zajednička komisija od jednakog broja članova oba veća. Ukoliko se u komisiji ne postigne sporazum, ili jedno od veća ne prihvati njen predlog, sporno pitanje se iznosi na zajedničku sednicu oba veća. Ako se ni tu ne postigne rešenje, sporno pitanje se skida sa dnevnog reda Skupštine i može se, na predlog jednog veća ili Saveznog izvršnog veća, ponovo staviti na dnevni red tek po isteku šest meseci, izuzev ako oba veća odluče da se pitanje stavi na dnevni red pre isteka tog roka.

Ako usled spora nije mogao biti donet društveni plan ili budžet do roka kada treba da stupi na snagu, oba veća se raspuštaju, a društveni plan odnosno budžet smatra se donesenim u tekstu izglasanom u Saveznom veću, s tim da novoizabrana veća mogu doneti novi plan odnosno budžet. Slično je i kada je predmet spora zakon čije donošenje Predsednik Republike ili Savezno izvršno veće smatraju neophodnim i hitnim. Veća se i u tom slučaju raspu-

štaju, a Predsednik Republike može proglasiti da se privremeno primenjuje zakon u tekstu koji je usvojilo Savezno veće.

Veće naroda obavezno se sastaje kad je na dnevnom redu Saveznog veća predlog promene Ustava, a *može* se sastati i kad je na dnevnom redu pitanje koje je od interesa za ravnopravnost naroda i republika, ako to zahteva većina delegata jedne republike, 10 članova Veća naroda ili predsednik Skupštine. Veće naroda može tražiti da se predlog zakona ili drugog akta izmeni ili da se uopšte ne donese. Ako Savezno veće ne usvoji taj predlog, Veće naroda može ponovo rešavati o spornom pitanju, pa ako ostane pri svom prvobitnom stavu, obrazuje se zajednička komisija. Ako se ni tada ne postigne rešenje, obustavlja se dalji pretres spornog pitanja i ono se ne može ponovo staviti na dnevni red Saveznog veća sve dok ne protekne rok od jedne godine od dana obustave pretresa.

Predsednik i jedan ili više potpredsednika Skupštine biraju se iz redova Saveznog veća, a sekretara Skupštine imenuje i razrešava Savezno veće. Predsednik Skupštine predstavlja Skupštinu, saziva zajedničke sednice svih veća (po svojoj inicijativi ili na predlog Predsednika Republike ili najmanje tri veća, a zajedničke sednice dva ili više veća — na predlog najmanje dva veća) i stara se o primenjivanju poslovnika Skupštine.

Svako veće ima predsednika, koji saziva sednice veća po svojoj inicijativi ili odluci samog veća, na predlog predsednika Skupštine ili Saveznog izvršnog veća.

Ustav utvrđuje da svaki poslanik ima pravo da podnosi veću čiji je član predloge zakona, odluka, preporuka itd. i da pokreće druga pitanja iz delokruga toga veća, da postavlja pitanja Saveznom izvršnom veću i funkcionerima savezne uprave i da traži od njih obaveštenja, kao i da predlaže pretresanje pitanja koja se odnose na rad i politiku organa uprave. Poslanik je odgovoran biračima i dužan je da obaveštava o svom radu birače i skupštinu opštine u kojoj je izabran. Ako opštinska skupština zahteva, dužan je da pred većem čiji je član iznese njen predlog ili mišljenje o pitanjima iz nadležnosti veća. Poslanik uživa imunitet u Skupštini i van nje.

Za razmatranje opštih pitanja politike i za podnošenje predloga Skupštini o tim pitanjima, za proučavanje predloga zakona i drugih akata Skupštine, obrazuju se odlukom Saveznog veća njegovi stalni odbori. Odbori mogu tražiti od Saveznog izvršnog veća ili funkcionera uprave da izlože svoj stav o pojedinim pitanjima, stanje u pojedinoj oblasti uprave, izveštaj o izvršavanju saveznih zakona, itd. Odbori mogu vršiti ankete ili saslušanja, pozivati predstavnike pojedinih organizacija radi davanja mišljenja o pojedinim pitanjima, zahtevati od državnih organa potrebne podatke i spise. Za proučavanje pitanja iz svog delokruga, veća radnih zajednica mogu takođe obrazovati svoje odbore.

Radi pretresanja svih pitanja u vezi sa izborom i imenovanjem i razrešenjima iz svoje nadležnosti i opštih pitanja kadrovske politike, Skupština obrazuje Komisiju za izbore i imenovanja, sastavljenu od poslanika i članova koje delegira SSRNJ.

O *promeni Ustava* odlučuju Savezno veće i Veće naroda, a predlog može podneti najmanje 30 članova Saveznog

veća, Veća naroda, Predsednik Republike ili Savezno izvršno veće. Savezno veće i Veće naroda prethodno odlučuju da li će se pristupiti rešavanju o promeni Ustava. Ako se ni posle dva uzastopna pretresa ne postigne saglasnost, predlog za promenu Ustava ne može se podneti ponovo sve dok ne istekne rok od godine dana. Ako se postigne saglasnost da se pristupi pretresu predloga, Savezno veće ga prethodno dostavlja većima radnih zajednica, koja o njemu daju svoje mišljenje. Zatim ga razmatra Veće naroda i na kraju Savezno veće. Predlog za promenu Ustava je prihvaćen ako je u istovetnom tekstu izglasan većinom od 2/3 glasova u Saveznom veću odnosno u Veću naroda. Ako se Savezno veće ne složi sa mišljenjem Veća naroda, pretres se odlaže za dva meseca, pa ako se nakon toga roka ni u još dva uzastopna pretresa ne postigne saglasnost, Savezno veće i Veće naroda mogu odlučiti da se sporno pitanje iznese na referendum. Ako se oba veća ne saglase o iznošenju na referendum, Savezno veće se raspušta.

Promena Ustava se takođe iznosi na referendum ako je promena usvojena u Saveznom veću i Veću naroda a sa njom se ne saglase najmanje druga tri veća.

PREDSEDNIK REPUBLIKE. Predsednik Republike predstavlja SFRJ u zemlji i inostranstvu. On je vrhovni komandant oružanih snaga. Predsednik Republike predlaže Saveznoj skupštini jednog od njenih članova za predsednika Saveznog izvršnog veća, koji podnosi predlog za izbor Saveznog izvršnog veća; proglašava ukazom savezne zakone; predlaže izbor sudija Ustavnog suda, izbor i razrešenje članova Saveta federacije, imenovanje i razrešenje zamenika vrhovnog komandanta; postavlja i opoziva ambasadore i poslanike SFRJ, prima akreditivna pisma, izdaje isprave i ratifikacije međunarodnih ugovora; dodeljuje odlikovanja; daje pomilovanja; osniva odgovarajuće službe za vršenje poslova iz svog delokruga.

Predsednik Republike je odgovoran Saveznoj skupštini u skladu sa Ustavom i zakonima.

Predsednik Republike može sazvati sednicu Saveznog izvršnog veća i staviti određena pitanja na dnevni red. On predsedava sednici Saveznog izvršnog veća kojoj prisustvuje. Predsednik Republike ima pravo da, pre njihovog objavljivanja, zadrži od izvršenja uredbe i druge propise Saveznog izvršnog veća od opštijeg političkog značaja, s tim da sporno pitanje odmah iznese pred Skupštinu radi donošenja odluke. On obaveštava Skupštinu o stanju i problemima unutrašnje i spoljne politike i može predlagati Skupštini pretresanje pojedinih pitanja i donošenje odluka. Za vreme rata ili u slučaju neposredne ratne opasnosti, Predsednik Republike donosi, na predlog Saveznog izvršnog veća, uredbe sa zakonskom snagom o pitanjima iz nadležnosti Skupštine, koje podnosi na potvrdu Skupštini čim ona bude u mogućnosti da se sastane. Uredbama sa zakonskom snagom mogu se izuzetno, dok ratno stanje traje, ako to zahtevaju interesi odbrane zemlje, obustaviti pojedine odredbe Ustava koje se odnose na slobodu i prava građana i samoupravnih organizacija ili na sastav i ovlašćenje političko-izvršnih i upravnih organa.

Savezna skupština bira Predsednika Republike na četiri godine. Kandidata može predložiti najmanje 30 poslanika po sopstvenoj inicijativi ili na osnovu predloga Saveznog

odbora SSRNJ. Isto lice može biti ponovo birano za Predsednika Republike još za jedan uzastopni izborni period. Ustav utvrđuje da za Josipa Broza Tita nema ograničenja za izbor na položaj Predsednika Republike.

Po istom postupku Savezna skupština bira i *potpredsednika Republike* na vreme od četiri godine (ne može oti ponovo biran za naredni izborni period), koji zamenjuje Predsednika Republike u slučaju odsutnosti i zastupa ga u vršenju određenih poslova koje mu on poveri.

Na predlog Predsednika Republike Savezno veće bira *Savet federacije*, kao konsultativno telo, iz redova saveznih i republičkih funkcionera i funkcionera društveno-političkih organizacija. Savet federacije saziva Predsednik Republike radi razmatranja pitanja državne politike i delatnosti političko-izvršnih i upravnih organa.

SAVEZNO IZVRŠNO VEĆE. Savezno izvršno veće je političko-izvršni organ Savezne skupštine i odgovorno je za sprovođenje politike federacije, čije osnove utvrđuje Savezna skupština. Ono predlaže Skupštini utvrđivanje unutrašnje i spoljne politike, donošenje zakona, društvenog plana, budžeta i drugih akata i stara se o njihovom izvršavanju; donosi uredbe, odluke i uputstva za izvršenje zakona i drugih opštih akata Skupštine, ako je za to zakonom ili drugim aktom ovlašćeno; utvrđuje opšta načela organizacije savezne uprave; ukida propise saveznih organa uprave ako su u suprotnosti sa saveznim zakonom ili propisom Saveznog izvršnog veća; itd.

Savezno izvršno veće odgovara za svoj rad Saveznoj skupštini i dužno je izveštavati je o svom radu. U slučaju da Skupština usvoji predlog zakona ili drugog akta protivno obrazloženom mišljenju Saveznog izvršnog veća, ono može podneti kolektivnu ostavku ako smatra da nije u stanju da obezbedi izvršavanje tog zakona ili akta.

Predsednika i članove Saveznog izvršnog veća bira Savezno veće iz redova članova Skupštine, vodeći računa o nacionalnom sastavu, a na predlog poslanika koga je Predsednik Republike predložio za predsednika Saveznog izvršnog veća i na osnovu mišljenja Komisije za izbor i imenovanja. Pored izabranih članova, članovi Saveznog izvršnog veća po svom položaju su: predsednici republičkih izvršnih veća, savezni državni sekretari, savezni sekretari sekretar Saveznog izvršnog veća i drugi savezni funkcioner koje Skupština odredi. O opštim i načelnim pitanjima, kao i pitanjima od zajedničkog interesa za sve organe uprave, odlučuju svi članovi Saveznog izvršnog veća. O ostalim poslovima odlučuju samo izabrani članovi Veća i državni sekretari, s tim da pojedini članovi Saveznog izvršnog veća mogu učestvovati u pretresanju i odlučivanju kad su na dnevnom redu predlozi akata i mera koji se odnose na oblast iz delokruga organa kojim oni rukovode.

Predsednik Saveznog izvršnog veća ima pravo da predlaže Saveznom veću razrešenje pojedinih članova Saveznog izvršnog veća i izbor novih. Razrešenje od dužnosti predsednika Saveznog izvršnog veća, kao i ostavka većine njegovih članova, povlači ostavku celog Saveznog izvršnog veća.

SAVEZNA UPRAVA. Poslove savezne uprave vrše državni sekretarijati, koji se obrazuju samo za one grane uprave koje prema Ustavu u celini spadaju u isključivu

nadležnosti federacije i Ustavom su utvrđeni (Državni sekretarijat za inostrane poslove i Državni sekretarijat za narodnu odbranu), kao i savezni sekretarijati i drugi savezni organi uprave koji se obrazuju u drugim oblastima iz nadležnosti federacije i osnivaju se, menjaju i ukidaju zakonom.

Savezni organi uprave samostalno vrše poslove iz svoje nadležnosti u okviru Ustava i saveznih zakona. Oni su dužni obezbeđivati sprovođenje saveznih zakona i drugih saveznih propisa i politike utvrđene od Skupštine, kao i sprovođenje opštih smernica Saveznog izvršnog veća. Savezne državne sekretare, sekretare, sekretara Saveznog izvršnog veća i druge funkcionere koje odredi zakon, imenuje i razrešava Savezna skupština na predlog predsednika Saveznog izvršnog veća. Funkcioneri savezne uprave lično su odgovorni za rad organa uprave kojim rukovode i dužni su izveštavati Skupštinu i Savezno izvršno veće o njihovom stanju i radu.

VRHOVNI SUD JUGOSLAVIJE utvrđuje određene načelne stavove i mišljenja radi jedinstvene primene saveznih zakona od strane svih sudova; rešava, kao sud drugog ili trećeg stepena, po žalbi protiv odluka republičkog vrhovnog suda (a izuzetno kao sud prvog stepena u upravnim sporovima protiv upravnih akata saveznih organa); rešava o vanrednim pravnim sredstvima protiv svih pravosnažnih sudskih odluka; rešava sukobe nadležnosti između sudova sa teritorije raznih republika.

USTAVNI SUD JUGOSLAVIJE odlučuje o saglasnosti svih zakona sa Ustavom Jugoslavije, republičkog zakona sa saveznim zakonom i drugih propisa i opštih akata sa Ustavom Jugoslavije i saveznim zakonom; rešava sporove o pravima i dužnostima između federacije i republika, između samih republika i drugih društveno-političkih zajednica sa teritorije raznih republika; rešava sukobe nadležnosti između sudova i saveznih organa i sudova i drugih organa sa teritorije raznih republika; odlučuje o zaštiti samoupravnih i drugih ustavnih prava i sloboda, kad su povređeni pojedinačnim aktom ili radnjom organa federacije. Ustavni sud Jugoslavije daje Saveznoj skupštini mišljenje da li je republički ustav u saglasnosti sa Ustavom Jugoslavije, prati pojave od interesa za ostvarivanje ustavnosti i zakonitosti i daje Skupštini predloge za donošenje zakona i preduzimanje drugih mera.

Predsednika i 10 članova Ustavnog suda bira Savezno veće na osam godina (mogu se birati još na jedan period od osam godina), s tim da se svake četiri godine bira polovina sudija. Sudije Ustavnog suda mogu biti razrešeni samo ako sami to zatraže, ako su osuđeni za krivično delo na kaznu lišenja slobode, ili ako postanu poslovno ili trajno fizički nesposobni. Uživaju imunitet kao i poslanici.

Ako Ustavni sud utvrdi nesaglasnost zakona (saveznog ili republičkog) sa Ustavom Jugoslavije, poziva odgovarajuću skupštinu da ga u roku od šest meseci dovede u sklad sa Ustavom. Ako ona to ne učini, zakon prestaje da važi. Kada drugi propis ili akt nije u skladu sa Ustavom Jugoslavije ili saveznim zakonom, Ustavni sud ga poništava ili ukida.

Postupak pred Ustavnim sudom mogu pokrenuti: Savezna i republičke skupštine, Savezno izvršno veće i republička izvršna veća, vrhovni sudovi, savezni javni tužilac, republički ustavni sud, skupštine društveno-političkih zajednica ili samoupravne organizacije kad je povređeno njihovo pravo, kao i sam Ustavni sud Jugoslavije po svojoj inicijativi. Saveznim zakonom utvrđuje se pod kojim uslovima ostali organi, organizacije i građani mogu pokrenuti postupak pred Ustavnim sudom Jugoslavije.

NARODNA ODBRANA I JNA. Odbrana zemlje je pravo i dužnost građana, radnih organizacija i društveno-političkih zajednica. Za pripremanje i organizovanje JNA odgovorna je federacija, dok su za ostala pitanja narodne odbrane odgovorne i sve druge društveno-političke zajednice. Vojna obaveza je opšta.

Niko nema pravo da u ime Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije potpiše ili prizna kapitulaciju zemlje. Izdaja zemlje je zločin prema narodu.

Ustav utvrđuje u opštim odredbama funkcije vrhovnog komandanta (komandovanje JNA, postavljanje, unapređivanje i razrešavanje vojnih starešina, i sl.) i predviđa da on može imati zamenika. Na predlog Predsednika Republike, Savezno izvršno veće imenuje članove *Saveta narodne odbrane*. Savetu predsedava Predsednik Republike.

S. P. — D. V. — B. T. — B. B.

SPROVOĐENJE NOVOG USTAVA

Obim promena koje donosi Ustav SFRJ, njihova složenost i niz problema koje izaziva prelazak na novo ustavno stanje, zahtevali su donošenje posebnog zakona kojim bi se rešila pitanja stupanja na snagu Ustava, primene njegovih odredaba, obrazovanja organa federacije, usklađivanja postojećih saveznih zakona sa Ustavom, kao i druga pitanja u vezi sa prelaskom na primenu Ustava. Stoga je Ustavom SFRJ (čl. 258) predviđeno donošenje posebnog ustavnog zakona za sprovođenje Ustava i za obezbeđenje prelaska na njegovu primenu. Taj zakon¹ je usvojila Savezna narodna skupština na istoj sednici na kojoj je usvojen i Ustav SFRJ (7. aprila 1963).

Ustavnim zakonom o sprovođenju Ustava regulišu se četiri osnovne grupe problema: 1) stupanje na snagu i

primena odredaba Ustava; 2) obrazovanje organa federacije po novom Ustavu i način funkcionisanja postojećih saveznih organa do izbora i sastanka Savezne skupštine; 3) usklađivanje postojećeg saveznog zakonodavstva sa Ustavom; i 4) saobražavanje organizacije savezne uprave odredbama Ustava.

PRIMENA ODREDBA USTAVA. Ustav je stupio na snagu njegovim proglašenjem, 7. aprila 1963, pa se njegove odredbe i primenjuju od toga dana. Predviđeni su, međutim, neki bitni izuzeci od ovog principa. Pojedine odredbe Ustava primenjuju se: a) odredbe koje se odnose na organizaciju i sastav Savezne skupštine — od dana prvog sastanka novoizabrane Skupštine; b) odredbe koje se odnose na ostale organe federacije — danom izbora tih organa, odnosno danom imenovanja funkcionera u saveznim organima uprave od strane Savezne skupštine; c) odredbe čije sprovođenje zahteva reviziju postojećih saveznih zakona — danom donošenja zakona kojim će se postojeći zakoni uskladiti sa Ustavom.

OBRAZOVANJE ORGANA FEDERACIJE I NAČIN FUNKCIONISANJA POSTOJEĆIH SAVEZNIH ORGANA. Ostvarivanje i primena odredaba Ustava koje se

¹ Ustavni zakon o sprovođenju Ustava, »Službeni list SFRJ«, 14/63.

odnose na organizaciju i sastav organa federacije nužno pretpostavljaju da se prethodno izaberu ti organi. Organi federacije treba da otpočnu da funkcionišu u novom sistemu i u skladu sa organizacijom predviđenom Ustavom: Savezna skupština — danom njenog prvog sastanka posle izbora, a ostali organi (Predsednik Republike, Savezno izvršno veće i savezni organi uprave) — danom izbora tih organa odnosno danom imenovanja funkcionera u tim organima. Do tada će Predsednik Republike, Savezno izvršno veće i savezni organi uprave nastaviti rad po dosadašnjim propisima i sa ovlašćenjima i dužnostima koji im pripadaju po Ustavnom zakonu od 1953. i važećim saveznim zakonima. S obzirom na potrebu da određeni funkcioneri sadašnje Skupštine i određena skupštinska tela i dalje vrše svoje funkcije, do konstituisanja novoizabrane Savezne skupštine ostaju na dužnosti predsednik, potpredsednik i sekretari Skupštine, i nastavljaju rad njen Administrativni odbor i Komisija za tumačenje zakona.

Zbog eventualne potrebe preduzimanja hitnih i neodložnih mera iz nadležnosti Skupštine, Savezno izvršno veće je ovlašćeno da do sastanka novoizabrane Skupštine može preduzeti mere koje se pokazu neodložnim radi obezbeđenja stabilnosti privrede, kao i radi izvršavanja Saveznog društvenog plana i Saveznog budžeta. Savezno izvršno veće takođe može raspolagati društvenim sredstvima u okvirima u kojima je za to nadležna Skupština.

USKLAĐIVANJE POSTOJEĆEG SAVEZNOG ZAKONODAVSTVA SA USTAVOM. Radi obezbeđenja primene odredaba Ustava, ukinuti su u celini ili delimično pojedini savezni zakoni koji nisu u saglasnosti sa Ustavom. Tako su, na primer, ukinuti savezni zakoni kojima se uređuju organizacija i rad narodnih odbora, zatim odredbe Osnovnog zakona o upravljanju privrednim preduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnih kolektiva koje su u suprotnosti sa odredbama Ustava, odredbe čl. 1—15. Zakona o sudovima, i neki drugi savezni zakoni.

Ukinute su i sve odredbe opštih zakona koje su u suprotnosti sa Ustavom, dok ostale odredbe opštih zakona važe dalje samo kao opšta načela za republičko zakonodavstvo i ne primenjuju se neposredno. Jedino ako republika u oblasti koja je uređena saveznim opštim zakonom nije donela svoj zakon, do donošenja republičkog zakona neposredno se primenjuju odredbe opšteg zakona kad je to njime određeno.

Sprovođenje Ustava iziskuje da se niz odredaba postojećih saveznih zakona koje nisu u saglasnosti sa Ustavom, dovedu u sklad sa njim. Ustavni zakon o sprovođenju Ustava zato predviđa da se dosadašnji savezni zakoni i drugi savezni propisi koji nisu u saglasnosti sa Ustavom, ukoliko ovim zakonom nisu ukinuti, imaju u roku od dve godine dovesti u sklad sa Ustavom, što će zahtevati reviziju svih postojećih saveznih zakona. Novoizabrana Savezna skupština obrazovaće posebnu komisiju koja će imati zadatak da izradi plan rada na usklađivanju zakona i drugih saveznih propisa, utvrdi predloge zakona i podnese ih Skupštini.

Ovo usklađivanje zahteva, međutim, duže vremena, jer to u najvećem broju slučajeva pretpostavlja ne samo ukidanje pojedinih odredaba važećih zakona već i regulisanje odgovarajućih odnosa na novoj osnovi u skladu sa Ustavom. Zbog toga savezni zakoni koji nisu ukinuti Ustavnim

zakonom o sprovođenju Ustava, ostaju i dalje na snazi do njihovog usklađivanja sa Ustavom, uključujući i one njihove odredbe koje nisu u saglasnosti sa Ustavom.

Važeći savezni propisi o javnim službenicima primenjuju se na službenike državnih organa u republikama samo do donošenja republičkih zakona, osim za službenike onih službi koje vrše poslove od interesa za celu zemlju. Isto tako, savezni propisi o javnim službenicima primenjuju se samo dok ove ustanove ne donesu svoje statute i pravilnike u skladu sa odgovarajućim zakonom.

USKLAĐIVANJE ORGANIZACIJE SAVEZNE UPRAVE SA USTAVOM. Dosadašnji državni sekretarijati, sekretarijati Saveznog izvršnog veća i drugi savezni organi uprave nastavljaju rad pod nazivima koji su dovedeni u sklad sa odredbama Ustava. Saglasno odredbama Ustava, dosadašnji državni sekretarijati za inostrane poslove i za poslove narodne odbrane nastavljaju rad kao državni sekretarijati, dok državni sekretarijati za unutrašnje poslove, za finansije i za spolnu trgovinu, kao i dosadašnji sekretarijati Saveznog izvršnog veća, nastavljaju rad kao savezni sekretarijati. Međutim, dosadašnji sekretarijati Saveznog izvršnog veća za zakonodavstvo i organizaciju i za opšte privredne poslove nastavljaju rad kao savezni sekretarijati za vršenje stručnih i drugih poslova za potrebe Savezne skupštine i Saveznog izvršnog veća.

Predviđene su i neke druge organizacione promene u organima savezne uprave, a ujedno je određeno da nastavljaju rad i ostali dosadašnji savezni organi uprave i drugi savezni organi i organizacije koji vrše poslove iz nadležnosti federacije, ukoliko Ustavnim zakonom o sprovođenju Ustava nije drukčije određeno.

OSTALE ODREDBE USTAVNOG ZAKONA O SPROVOĐENJU USTAVA. Ustavnim zakonom je precizirano da se odredbe Ustava o ograničenju ponovnog izbora za savezne poslanike, članove Saveznog izvršnog veća i određene funkcionere primenjuju od dana njihovog izbora odnosno imenovanja prema novom Ustavu, a da se ne primenjuju na savezne poslanike izabrane na prvim izborima kojima mandat traje dve godine.

Da bi se i pre izbora nove Skupštine omogućilo izvršenje *kadrovskih promena u saveznim organima uprave* koje se pokazu neophodnim, Savezno izvršno veće je ovlašćeno da, do imenovanja funkcionera od strane Skupštine saglasno odredbama Ustava, može razrešavati pojedine sadašnje državne sekretare, sekretare u Saveznom izvršnom veću i druge funkcionere u saveznim organima uprave i imenovati nove savezne državne sekretare, savezne sekretare i druge funkcionere koje po Ustavu imenuje Skupština.

Polazeći od toga da je za sprovođenje odredbe Ustava o *najdužem radnom vremenu od 42 časa* potrebno izvršiti obimnije organizacione i druge pripreme, Ustavnim zakonom o sprovođenju ustava određeno je da se rok i uslovi za sprovođenje te odredbe određuju saveznim zakonom.

Ustavnim zakonom je regulisano i pitanje roka za saobražavanje grba, pečata i štambilja, kao i druga pitanja u vezi sa prelaskom na novi Ustav.

S obzirom na ovakvu sadržinu njegovih odredaba, Zakon o sprovođenju Ustava morao je biti donet po postupku za donošenje ustava, tj. kao ustavni zakon.

PRIPREMANJE NOVOG USTAVA

PROUČAVANJE STANJA USTAVNOSTI

Brz društveno-ekonomski razvitak i proces decentralizacije i samoupravljanja, koji nastaje u Jugoslaviji naročito od 1950, zahtevali su da se samo sedam godina posle donošenja Ustava FNRJ od 1946. izvrši njegova revizija. Osnovni pravni akt ove revizije predstavljao je Ustavni zakon o osnovama društvenog i političkog uređenja FNRJ i saveznim organima vlasti od 1953, kojim nije u celini ukinut Ustav od 1946, već izričito samo pojedine njegove glave (osam od ukupno petnaest). Međutim, posebnom odredbom Ustavnog zakona izgubile su važnost i sve druge, izričito neukinute odredbe Ustava od 1946. koje su bile u suprotnosti s odredbama Ustavnog zakona. Ostale, neukinute odredbe Ustava od 1946. važile su i dalje, i to bilo onako kako glase u tekstu Ustava od 1946, bilo delimično izmenjene i dopunjene odredbama Ustavnog zakona od 1953. Pored toga, Zakonom o sudovima od 1954, čiji prvi deo nosi naziv »Ustavna načela o sudovima«, i koji je donet po postupku predviđenom za reviziju Ustava, ukinuta je glava Ustava od 1946. o sudovima i ova materija iznova regulisana. Najzad, Zakonom o javnom tužilaštvu od 1954, donetom po redovnom zakonodavnom postupku, izvršena je dekonstitucija dotada važeće glave Ustava od 1946. o javnom tužilaštvu.

Ova heterogenost ustavnih tekstova, a često i nesigurnost u to šta predstavlja ustavnu odredbu a šta ne, nametala je potrebu uklanjanja dualizma između Ustava od 1946. i Ustavnog zakona od 1953.

Međutim, to nije bilo najbitnije. Afirmacija i razvitak društvene svojine i promene u položaju proizvođača i čoveka koje su na toj osnovi nastale, uz jačanje samoupravljanja, učinili su da se sagledaju i ocene slabosti postojećeg Ustava: nepotpunost, neusklađenost i delimična prevaziđenost.

Pošto je Ustavni zakon od 1953. regulisao uglavnom organizaciju saveznih organa vlasti, bilo je potrebno da se na nov način regulišu ostali ustavni problemi, naročito u oblasti društveno-ekonomskog uređenja, prava i dužnosti građana, i sl. Taj problem je rešavan donošenjem nekih zakona ustavnog karaktera (o sredstvima privrednih organizacija, o narodnim odborima, o radu, i sl.). Mada su ovim zakonima rešena i neka vrlo značajna pitanja ustavnog karaktera, to ipak nisu mogla biti trajna rešenja. Pored toga, iskustvo od nekoliko godina u primeni Ustavnog zakona isticalo je potrebu revizije odnosno poboljšanja njegovih odredaba.

Sve je to zahtevalo da se pristupi svestranom i dubljem proučavanju ustavnog problema u Jugoslaviji, kako bi se utvrdilo da li je taj problem moguće rešiti putem dopuna i izmena postojećeg Ustavnog zakona, ili je potrebno pristupiti izradi novog jedinstvenog ustavnog teksta.

U tom cilju je Savezno izvršno veće februara 1959, u glasnosti sa predsednikom Savezne narodne skupštine, obrazovalo Komisiju za proučavanje ustavnih pitanja, čiji je zadatak bio da utvrdi postojeće stanje Ustava, da proučava pitanja koja traže ustavno regulisanje (društveno-ekonomsko uređenje, prava građana, i sl.), da ispita problem koncepcije i strukture novog, jedinstvenog saveznog ustava, kao i da predloži kojim putevima i oblicima dovesti postojeće različite ustavne tekstove na isti nivo, ili ih pretvoriti u razvijeni, kodifikovani Ustav Jugoslavije.

Razmotrivši rad Komisije za proučavanje ustavnih pitanja i dokumente koje je ona podnela,¹ Predsedništvo Savezne narodne skupštine i Savezno izvršno veće stali su na stanovište da treba pristupiti izradi novog ustava, koji će odražavati stepen društveno-ekonomskog razvitka zemlje i nove društvene i političke odnose i postaviti pravne okvire i institucije za njihov dalji demokratski razvitak.

OBRAZOVANJE KOMISIJE

ZA USTAVNA PITANJA I NJEN

RAD NA IZRADI PREDNACRTA USTAVA

Osnovne ideje za izradu novog ustava dao je predsednik Republike Josip Broz Tito u izjavi povodom 15-godišnjice proglašenja Republike 29. novembra 1960, u kojoj je, između ostalog, rekao:

»Sadašnji ustavni propisi ne odgovaraju više dostignutom stepenu društvenog razvitka u zemlji... Mada je taj sistem poslednjih godina upotpunjen nizom posebnih zakona, tako da Ustav sam po sebi ne predstavlja neku znatniju prepreku za praksu, ipak se sve jače oseća potreba da se nastale promjene u našem društvu i perspektive daljeg razvoja fiksiraju novim ustavom. To bi značilo ne samo učvršćenje i veću pravnu stabilnost dostignutog razvoja radničkih savjeta i komuna, nego bi i omogućilo da još snažnije dođu do izražaja perspektive našeg društvenog razvitka, ekonomskih odnosa i socijalističke demokratije.

Novi ustav, prije svega, treba da izrazi činjenicu da današnji odnosi u Jugoslaviji odražavaju onaj stepen u socijalističkom razvitku gdje je rad oslobođen u tom smislu da je neprikosnoveno pravo građanina da radi i da prisvaja ekvivalent za svoj rad, a zajednica uzima onoliko koliko je potrebno za održavanje zajedničkih službi i poslova. Polazna tačka u ustavu treba da bude čovjek, kao proizvođač i upravljač, dok se država javlja samo kao faktor koordinacije. U tom pogledu postavlja se kao posebno pitanje funkcija države u privredi i pitanje plana. Na osnovu ovoga treba postaviti i razraditi u ustavu društveno-ekonomske odnose, kao i principe i forme mehanizma političke organizacije i organizacije vlasti, i upravljanje na svim nivoima — u komuni, republici i federaciji.«

Odlukom Savezne narodne skupštine na sednici od 2. decembra 1960. obrazovana je Komisija za ustavna pitanja.² U Komisiju su, pored poslanika Savezne narodne skupštine, ušli i naučni i društveni radnici. Njen zadatak je bio da pripremi načelne postavke i stavove za izradu novog ustava i predloži ih Skupštini. Komisija je bila ovlašćena da za obradu pojedinih pitanja angažuje stručnjake i van Komisije, da traži saradnju instituta i drugih ustanova i organizacija, kao i da organizuje savetovanja radi raspravljanja o pojedinim ustavnim problemima. Za predsednika Komisije imenovan je Edvard Kardelj.

Na prvoj sednici Komisije, održanoj 14. januara 1961, zauzeti su opšti stavovi o nekim osnovnim i polaznim postavkama od značaja za rad na izradi novog ustava.

Potreba donošenja novog ustava proisticala je iz činjenice da društvenim uslovima u Jugoslaviji ne odgovara ni ustav u obliku neke opšte deklaracije, niti ustavni sistem zasnovan na nizu samostalnih ustavnih zakona. Novi ustav trebalo je da bude u prvom redu formulacija faktičnog stanja društvenih, političkih, pravnih i drugih odnosa u zemlji, ali i ukazivanje na određene pravce razvitka društva koje se brzo menja.

Među problemima koje je novim ustavom trebalo rešiti isticalo se sledećih pet: 1) problem položaja čoveka kao proizvođača odnosno čoveka na radu — s obzirom da

¹ Materijal u vezi s radom Komisije objavljen je u sedam svezaka »Biltena Komisije za proučavanje ustavnih pitanja«. Materijal je obuhvatao: bibliografiju, dokumentaciju (prevođe ustavnih tekstova, međunarodnih deklaracija i konvencija o pravima čoveka, programske partijske dokumente), zatim referate, predloge i teze, zapisnike i zaključke sa sednica Komisije i potkomisija, i sl.

² Odluka o obrazovanju Komisije za ustavna pitanja, »Službeni list FNRJ«, 49/60.

društvena svojina na sredstvima za proizvodnju upravo polazi od zahteva oslobođenja rada i čoveka u radu; 2) problem čoveka u komuni i preko komune — u višim društvenim organizacijama; 3) problem političkog sistema, tj. problem odnosa između jugoslovenskih naroda i pojedinih samoupravnih jedinica, kao i problem odnosa najviših zakonodavnih i političkih organa prema izvršnim organima i upravi, položaj državne uprave, i sl.; 4) problem ličnih prava čoveka, koja treba da proizlaze naročito iz položaja čoveka-proizvođača; 5) problem međunarodnih odnosa u svetu koji sve više postaje jedna celina, i to kako odnosa između naroda u svetu uopšte, tako i odnosa između socijalističkih zemalja.

Odlukom Komisije za ustavna pitanja obrazovano je *pet potkomisija*: za društveno-ekonomske odnose, za komunalni sistem, za politički sistem, za prava građana, i za međunarodne odnose. Potkomisijama je povereno proučavanje i pripremanje pojedinih kompleksa ustavnih problema.

Istovremeno, Komisija za ustavna pitanja je obrazovala svoju užu komisiju, koju su sačinjavali Edvard Kardelj, Petar Stambolić, Veljko Vlahović, Milentije Popović i sekretari Komisije.

Na osnovu ovlašćenja dobivenog od Komisije, potkomisije su obrazovale posebne studijske radne grupe, u koje su ušli uglavnom stručnjaci sa fakulteta, iz naučnih ustanova, saveznih i drugih organa, kao i ostali javni i društveni radnici. Studijske grupe imale su zadatak da proučavaju probleme kojima su se pojedine potkomisije bavile i da daju predloge za njihovo rešenje.

Uža komisija, potkomisije i radne grupe radile su u toku cele 1961. godine. Na svojim prvim sastancima potkomisije su, u okviru opšte problematike kojom je trebalo da se bave, raspravljale o osnovnim pitanjima i o načelnim stavovima koje pri njihovom rešavanju treba zauzeti. Kao baza za rad potkomisija u prvoj fazi služili su dokumenti pojedinih studijskih grupa,³ a izuzetno i pojedina, izrađeni na osnovu teorijskog proučavanja jugoslovenskog i stranog iskustva u oblasti političkog sistema i ustava, odnosno na bazi osnovnih naučnih postavki marksizma-lenjinizma.

Sve potkomisije su krajem maja odnosno u toku juna 1961. na posebnim sednicama, posle diskusije o podnetim materijalima, zauzele stavove o osnovnim pitanjima. Do oktobra 1961. radne grupe su izradile konačne nacрте teza za pojedine ustavne odredbe. Na osnovu tih teza potkomisije su do kraja iste godine pripremile i podnele Komisiji za ustavna pitanja nacрте teza za problematiku koja im je poverena, zajedno sa potrebnim obrazloženjima.

Materijal koji su potkomisije podnele Komisiji bio je sistematizovan u obliku šest dokumenata sa sledećim nazivima: Društveno-ekonomski sistem, Politički sistem, FSRJ i socijalističke republike, Osnovna prava i dužnosti čoveka i građanina, Komunalni sistem, i Međunarodni odnosi. Te materijale je razmatrala Komisija za ustavna pitanja na sednicama održanim pod predsedništvom predsednika Republike Josipa Broza Tita 10. i 11. januara 1962. i oni su, zajedno sa izveštajem predsednika Komisije o dotadašnjem radu Komisije, u načelu prihvaćeni kao osnova za izradu budućeg ustava.

Time je završena pripremna faza u radu na stvaranju novog ustava, u toku koje je sreden i obrađen osnovni materijal i sagledani i koncipirani najvažniji osnovni principi budućeg ustava. Na tim osnovama rad je nastavljen uglavnom u Užoj komisiji i u Sekretarijatu.

Rad na stvaranju predosnove novog ustava trajao je više meseci. Posle niza napora Uže komisije, proširene i drugim članovima (Vladimir Bakarić, Svetozar Vukmanović),

³ Ti dokumenti su, u zavisnosti od materije, bili različitog karaktera: referati i manji elaborati o datoj problematici, sa predlozima za njeno rešenje (po pravi u sa više alternativa), ili teze odnosno predlozi formulacija članova budućeg ustava (često u obliku više alternativa).

i uz učešće sekretara republičkih komisija, predstavnika Saveza sindikata, sekretara potkomisija i drugih stručnjaka, stvorena je prva skica predosnove. Ona je već imala i konture sistematike ustava. Međutim, obim samog ustava, bogatstvo materije koju on obuhvata, težnja i potreba da se njime izraze sva osnovna načela društvenog i političkog uređenja zemlje, potreba da se nađe prava mera između njegovog programskog i normativnog dela, nužnost da se svi delovi i pojedine glave i članovi međusobno usklade, da se pronađu najbolje i najadekvatnije formulacije, pojmovi i termini, itd. — zahtevali su još mnogo rada i dosta vremena.

Zbog toga je Savezna narodna skupština na sednici od 7. aprila 1962. na predlog Komisije za ustavna pitanja, donela, na osnovu člana 21. stav 2. Ustavnog zakona od 1953. Odluku o produženju svog mandata (koji je isticao aprila 1962) najviše za godinu dana, kako bi u međuvremenu mogao biti izrađen i usvojen novi ustav.

Komisija za ustavna pitanja je u periodu februar—april 1962. na osnovu dobivenih stavova Izvršnog komiteta CK SKJ, usavršila predosnovu ustava. Ovako sastavljen tekst bio je predmet pretresa na plenarnom sastanku Komisije 6. i 7. juna 1962. na kojem je načelno i prihvaćen. Konačan tekst Prednacrta pripremila je jula 1962. posebna redakciona komisija. Zatim je Prednact konačno utvrđen, i prvih dana septembra dostavljen Saveznoj narodnoj skupštini.

Zbog značaja ovog pretresa, zakazana je prvi put zajednička sednica Savezne narodne skupštine i Saveznog odbora Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije, na kojoj su oba tela odlučila da zajednički raspravljaju o osnovnim postavkama Prednacrta ustava.

Na zajedničkoj sednici Savezne narodne skupštine i Saveznog odbora SSRNJ, održanoj 20. i 21. septembra 1962. pod predsedništvom Josipa Broza Tita, i posle njegove uvodne reči, predsednik Komisije za ustavna pitanja Edvard Kardelj je podneo referat »Novi ustav socijalističke Jugoslavije«. U diskusiji o Prednactru učestvovalo je 28 narodnih poslanika i članova Saveznog odbora SSRNJ. Na kraju sednice usvojeni su zaključci, kojima su prihvaćeni načelni stavovi Prednacrta ustava i Prednact iznet na javnu diskusiju.

JAVNA DISKUSIJA

Javna diskusija o Prednactru ustava otpočela je 20. septembra 1962. Pošto se prvobitno određeni rok za njeno zaključenje, 10. decembar 1962, usled široke javne diskusije i velikog učešća građana u njoj, pokazao kratkim, odlučeno je da se javna diskusija nastavi sve do izrade konačnog nacрта ustava.

U javnoj diskusiji je, prema raspoloživim podacima, uzelo aktivnog učešća preko 300.000 građana, dok je sastancima društvenih i drugih organizacija posvećenim diskusiji o Prednactru, kojih je održano oko 70.000, prisustvovalo preko 6 miliona građana.

Oblici javne diskusije bili su uglavnom sledeći:

1) Najmasovniji oblik predstavljala je diskusija u okviru osnovnih organizacija SSRNJ. Materijal (zapisnici) sa ovih sastanaka, sa izvodom iz diskusije i konkretnim primedbama, slat je iz osnovnih organizacija SSRNJ u sreske i republičke, a iz ovih u Savezni odbor SSRNJ. Sekretarijat Komisije za ustavna pitanja bio je neposredno upoznat sa najvećim delom ovog materijala;

2) Diskusija o Prednactru bila je organizovana u gotovo svim radnim kolektivima u zemlji i nizu društvenih organizacija i stručnih udruženja. Materijali sa mnogih od ovih sastanaka, bilo u vidu zapisnika, bilo u vidu konkretnih primedaba i predloga, takođe su dostavljeni Sekretarijatu Komisije za ustavna pitanja;

3) Treći po masovnosti oblik javne diskusije predstavljala je diskusija u štampi i drugim publikacijama. U raznim listovima (centralnim, republičkim i lokalnim) objavljeno je

više hiljada članaka, pisama čitalaca, i sl., u kojima je tretirana ustavna problematika. U nizu časopisa (iz oblasti pravnih i društvenih nauka, ali i ostalih) i drugih povremenih publikacija takođe je objavljen velik broj članaka posvećenih Prednacrta. Svi ovi napisi bili su prikupljeni u Sekretarijatu Komisije za ustavna pitanja. Neki od njih (naročito dva dvobroja »Arhiva za pravne i društvene nauke« posvećena Prednacrta) bili su značajan izvor mišljenja i ocena o nizu pitanja ustavnog regulisanja;

4) Svoje primedbe na tekst Prednacrta, odnosno predloge i sugestije za njegove izmene i dopune, dostavili su i mnogi savezni i republički organi i ustanove, kao i naučne i druge ustanove;

5) Najzad, velik broj građana je, pojedinačno ili grupno, uputio svoje predstave sa nizom primedaba na Prednacrta neposredno Sekretarijatu Komisije za ustavna pitanja.

Na ovaj način Prednacrta je u stvari bio podvrgnut jednom neformalnom referendumu, u kojem je svako imao prilike da iznese svoja mišljenja kako o Prednacrta u celini, njegovim načelima i duhu, tako i o pojedinim odredbama.

Diskusija o Prednacrta bila je povod da se pokrene niz značajnih — filozofskih, idejnih i političkih — pitanja, da građani iznesu svoja mišljenja i stavove o aktuelnim unutrašnjepolitičkim i spoljnopolitičkim problemima, pa i da svoje lične probleme, probleme radnog kolektiva ili komune posmatraju kroz prizmu ustavnih rešenja i reperskija koje takva rešenja izazivaju.

Osnovne karakteristike javne diskusije, njen značaj za rad Komisije na definitivnoj redakciji Predloga ustava, kao i načela kojima se Komisija rukovodila pri tom radu, izneo je na sednici Komisije od 6. marta 1963. Edvard Kardelj. Tom prilikom on je naročito istakao:

1) da se u diskusiji ispoljila vanredna podrška najširih društvenih slojeva osnovnim principima novog Ustava;

2) da se velik broj predloga i primedaba odnosio na delove Ustava u kojima se tretiraju problemi društveno-ekonomskog položaja proizvođača, zatim pitanja lične slobode i prava građana, međusobnih odnosa, prava i dužnosti radnih ljudi u radnoj organizaciji, u opštini i u društvu uopšte;

3) da je bilo pojedinih shvatanja koja — u svojoj krajnjoj konsekvenci — vode ograničavanju samoupravljanja, pa čak i uspostavljanju administrativno-političkih metoda rukovođenja u pojedinim oblastima privrede i društvenog života;

4) da je bilo pojedinačnih predloga da treba pojačati društveni nadzor i kontrolu koju vrše stručni organi, kako bi se sprečile pojave rasipanja društvene imovine, samovolje, zakidanja prava radnih ljudi, kršenja demokratske društvene discipline, itd.;

5) da je u pojedinim primedbama bilo i nastojanja da se na području funkcionisanja političkog sistema i sistema samoupravljanja razne svakodnevne teškoće i problemi, koje sobom nose život i praksa, reše odredbama Ustava;

6) da je bilo primedaba i predloga koji se odnose na nacionalno pitanje, pri čemu je došla do izražaja vrlo široka skala shvatanja: od pojedinačnih pojava unitarizma starog jugoslovenskog tipa, pa sve do uskoogrudog nacionalističkog licitiranja oko formalnih prava.

Predsednik Komisije je naročito podvukao da su sve primedbe, bilo pozitivne, bilo negativne, na određen način znatno doprinele poboljšanju teksta Prednacrta.

*Među primedbama načelne prirode, koje se odnose na Prednacrta ustava u celini, ističu se sledeće:*⁴

Pojedini učesnici u diskusiji smatrali su da pitanje odnosa federacije i republike nije u Prednacrta dobilo dovoljno jasna i adekvatna rešenja. Izneta su mišljenja da bi federaciji trebalo dati još šira ovlašćenja

u odnosu na republike, a bilo je i mišljenja da ovlašćenja federacije treba suziti.

Pored opšte podrške načelnim i konkretnim rešenjima, na odredbe o društveno-ekonomskom uređenju stavljene su različite primedbe. Po jednim je privredni sistem isuviše atomiziran, odnosno uloga društvenog plana i mogućnosti intervencije države isuviše su male. Po drugima, međutim, samoupravljanje je trebalo jače naglasiti; ako je neophodno — i na račun još uvek značajnih centralističkih funkcija države.

U većem broju primedaba isticana je potreba jačanja položaja radnog čoveka u radnoj organizaciji, kao i neophodnost da se nađe ravnoteža između samoupravnih prava i samostalnosti radne organizacije i neophodne mere društvene kontrole i usmeravajuće uloge opštine.

Najzad, u oblasti političkog sistema bilo je primedaba kojima se stavljaju zamerke komplikovanosti ovog sistema, jačanju uloge izvršnih organa, složenosti izbornog sistema, i sl.

Veći broj primedaba odnosio se i na način pravne obrade teksta Prednacrta. Tako je izraženo mišljenje da bi iz normativnog dela trebalo preneti u osnovna načela sve one odredbe koje imaju pretežno teorijski odnosno načelan karakter. Na taj način bi u normativnom delu ustava ostale samo čisto pravne norme, on bi bio precizniji i njegove odredbe bi po pravilu bile snabdevene pravnim garantijama.

U shvatanjima o načinu na koji je Prednacrta obradio ustavnu problematiku istaknuta su dva u osnovi suprotna gledišta. Po jednome, Prednacrta je sadržavao suviše detaljno regulisanih odredaba, naročito onih formalno-pravne prirode, koje se tiču postupaka i nadležnosti, pa je stoga predlagano sažimanje teksta i zadržavanje samo na opštijim formulacijama. Po drugome, međutim, Prednacrta je imao suviše deklarativan i programatski karakter, koji ne pruža dovoljno garantije da će se praksa kretati u proklamovanom duhu. Ova različita gledišta uglavnom se nisu odnosila na iste delove Prednacrta.

Pored toga, bilo je više primedaba da je tekst Prednacrta preopterećen neodređenim i suvišnim izrazima, koji ne odgovaraju ustavu kao u osnovi pravnom dokumentu.

Najzad, među primedbama ove vrste bilo je i onih po kojima Prednacrta sadrži suviše mnogo izuzetaka od opštih pravila i velik broj upućivanja na zakone, što ne pruža dovoljnu garantiju da će ustavne odredbe biti dosledno primenjivane u praksi.

OBRADA MATERIJALA JAVNE DISKUSIJE I IZRADA NACRTA USTAVA

U početku javne diskusije, Predsedništvo Komisije za ustavna pitanja obrazovalo je *Komisiju za koordinaciju*, sa zadatkom da prati javnu diskusiju, sredi je i proučava primedbe, predloge i sugestije i predlaže Komisiji za ustavna pitanja unošenje eventualnih izmena i dopuna u tekst Prednacrta.

Pri Sekretarijatu Komisije za ustavna pitanja obrazovan je *Centar za dokumentaciju*, gde je sakupljen sav materijal javne diskusije. Pored primedaba, predloga i sugestija koje su u velikom broju stizale neposredno Sekretarijatu Komisije od građana pojedinačno, kao i od grupa građana, pojedinih ustanova i organizacija, Centar za dokumentaciju je prikupio i sve napise o Prednacrta objavljene u dnevnoj štampi i stručnim publikacijama, veći broj zapisnika i stenografskih beležaka sa sastanaka pojedinih društvenih organizacija, stručnih udruženja, i sl., kao i primedbe i predloge koje su građani stavljali u diskusijama organizovanim u okviru SSRNJ i drugih organizacija. Ceo ovaj materijal sredi je po pojedinim delovima i glavama Prednacrta i stavljen na raspolaganje Komisiji za koordinaciju. Izbor iz ovog obimnog materijala objavljen je u dve sveske »Pregleda primedaba na Prednacrta ustava FSRJ stavljenih u javnoj diskusiji« i dostavljen članovima Komisije za

⁴ Prikaz primedaba nije reprezentativan, jer se ograničava samo na najkarakterističnije i najčešće stavljenе konkretne primedbe kojima su tražene određene izmene i poboljšanja teksta Prednacrta.

ustavna pitanja. U ovaj pregled uneti su u sažetom obliku svi najvažniji i najkarakterističniji predlozi i primedbe, počev od onih koje su stavljali pojedini građani povodom nekog za njih naročito interesantnog pitanja, pa sve do predloga i primedaba stavljenih u pojedinim napisima političkih i stručnih radnika i na posebnim stručnim savetovanjima (pravnika, ekonomista, filozofa, i sl.), kao i predloga i primedaba organa, ustanova, organizacija, itd.

Za prethodnu obradu primedaba i predloga Komisija za koordinaciju je obrazovala više potkomisija — prema pojedinim oblastima ustavne problematike. Stavovi Koordinacione komisije prema primedbama i predlozima stavljenim u javnoj diskusiji bili su uglavnom trojake prirode: 1) da se primedbe odnosno predlozi odbace kao neprihvatljivi; 2) da se oni u potpunosti ili delimično usvoje i u skladu s tim izvrše potrebne izmene i dopune u Prednacrtu; 3) da se primedbe i predlozi, kao izraz stava javnog mnjenja, uzmu u obzir prilikom davanja konačnih formulacija ustavnog teksta, odnosno da se koriste u budućem zakonodavstvu. Stavovi Komisije za koordinaciju sređeni su u dve sveske »Primedaba i predloga Komisije za izmenu formulacija Prednacrtu ustava« i stavljeni na raspolaganje članovima Uže komisije.

Uporedo s Komisijom za koordinaciju, radila je i posebna Komisija za stilsko-jezičku i terminološku obradu teksta ustava.

Na osnovu predloga ove dve komisije, kao i na osnovu sopstvene dalje analize i neprekidnog proučavanja teksta Prednacrtu, Uža komisija pripremila je, posle mesec dana intenzivnog rada, sredinom februara 1963, tekst Nacrta ustava. U odnosu na Prednacrt, objavljen septembra 1962, Nacrt ustava je, ostajući u okviru opštih koncepcija i zadržavajući osnovne načelne postavke ustavnog teksta, predstavljao znatno zreliji tekst.

O tekstu Nacrta je 18. i 19. februara 1963, pod predsedništvom Josipa Broza Tita, raspravljao i Izvršni komitet CK SKJ, koji je tom prilikom zauzeo stavove o izvesnim načelnim pitanjima.

Pravni savet SIV-a u proširenom sastavu diskutovao je o tekstu Nacrta 26, 27. i 28. februara 1963. Savet je ponovo konstatovao ispravnost koncepcije i sistematike Nacrta, ali je učinio niz primedaba i predloga pravno-tehničkog i

redakcijskog karaktera, koji su dostavljeni Komisiji za ustavna pitanja.

Na svojoj sednici od 6. marta 1963. Komisija za ustavna pitanja je diskutovala o samom tekstu Nacrta i o primedbama Pravnog saveta i izabrala redakcionu komisiju, sa zadatkom da izvrši konačnu redakciju teksta Nacrta.

Redakciona komisija je svoj zadatak obavila za desetak dana, tako da je Komisija za ustavna pitanja na sednici od 16. marta 1963, zaključila da Nacrt kao Predlog ustava podnese Saveznoj narodnoj skupštini na diskusiju i usvajanje. Predlog ustava dostavljen je Saveznoj narodnoj skupštini 20. marta 1963.

DOKUMENTACIJA

KOMISIJE ZA USTAVNA PITANJA

U posebnoj arhivi obrazovanoj pri Sekretarijatu Komisije za ustavna pitanja prikupljen je sav pisani materijal u vezi s radom Komisije. Materijal obuhvata, između ostalog: a) stenografske beleške sa sastanaka Komisije i njenih potkomisija; b) zaključke sa mnogobrojnih sastanaka Komisije, Uže komisije, potkomisija, radnih grupa i ostalih organa i tela Komisije; c) dokumentacioni materijal (elaborate, stavove, teze, i sl.) kojim su se u prethodnim fazama rada služili Komisija i njene potkomisije, radne grupe, i dr.; d) razne skice i nacрте pojedinih delova ustavnog teksta, a zatim i njegovog integralnog teksta, počev od prvih teza i predosnove do Predloga ustava od marta 1963; e) materijale sa javne diskusije; f) uporednopravni prikaz najvažnijih i najkarakterističnijih rešenja po Nacrtu ustava (rad Instituta za uporedno pravo), koji pokazuje kakva rešenja u odgovarajućim materijalima sadrže ustavi drugih zemalja; g) sedam svezaka Biltena Komisije za proučavanje ustavnih pitanja; kao i razne druge materijale.

Ceo materijal je sređen hronološki i po materiji i moći će korisno da posluži kao građa ne samo za istorijat donošenja novog Ustava, već i za njegovo tumačenje i dalju zakonodavnu razradu, kao i za sva ostala, teorijska i druga proučavanja.

IZVOR: »Izveštaj o radu Komisije za ustavna pitanja«.

DELATNOST SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE IV SAZIVA

(OD 17. APRILA 1958. DO 7. APRILA 1963)

Savezna narodna skupština III saziva raspuštena je po isteku četvorogodišnjeg mandata Odlukom Skupštine od 23. decembra 1957. Izbori za Saveznu narodnu skupštinu IV saziva održani su 1958, i to: za izbor poslanika u Savezno veće 23. marta, a za izbor poslanika u Veće proizvođača 26. marta. U Savezno veće izabran je 371 poslanik (uključujući i 70 poslanika izabranih u Veće naroda), a u Veće proizvođača 216 poslanika.¹

Četvorogodišnji mandat Savezne narodne skupštine IV saziva isticao je 16. aprila 1962. Međutim, Skupština je na sednicama svojih domova od 7. aprila 1962, koristeći ovlašćenje iz člana 21. stav 2. Ustavnog zakona o osnovama društvenog i političkog uređenja Federativne Narodne Republike Jugoslavije i saveznim organima vlasti, donela Odluku o produženju svog mandata do donošenja novog Ustava, a najdalje za godinu dana.

U skladu sa tom odlukom, Savezna narodna skupština je 7. aprila 1963. donela i proglasila Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, kao i Ustavni zakon o sprovođenju Ustava, Zakon o izboru saveznih poslanika, Zakon o izbornim jedinicama za izbor poslanika u Saveznu skupštinu i Zakon o organizaciji i radu Saveznog izvršnog veća. Posle toga, na istim sednicama, Skupština je donela odluke o raspisivanju izbora za savezne poslanike, o imenovanju članova Savezne izborne komisije i o svom raspuštanju.

Savezna narodna skupština IV saziva izvršila je obiman zakonodavni i vanzakonodavni posao.² Zakoni koje je Skupština donela predstavljaju doprinos usavršavanju društveno-ekonomskog sistema i razvijanju društvenih odnosa u zemlji. Ovim zakonima izvršeno je i dalje usklađivanje pravnog sistema sa nastalim promenama u razvoju zemlje. Od posebnog je značaja rad Skupštine, putem posebne skupštinske komisije, na pripremi i donošenju novog Ustava i zakona za njegovo sprovođenje.

Skupština je u toku IV saziva donela 285 zakona i 156 odluka (tabela 1), dok je Skupština III saziva donela 115 zakona i 63 odluke.³

Rad Skupštine IV saziva posebno je karakterističan po plodnoj i svestranoj aktivnosti skupštinskih odbora (tabela 2). Odbori su u okviru svoje zakonodavne delatnosti pretresali niz pitanja i problema iz svog delokruga, kao i izveštaje o radu Saveznog izvršnog veća. Pored toga,

TABELA 1 — PREGLED RADA SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE IV SAZIVA I NJENIH DOMOVA

	Ukupno	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Savezna narodna skupština							
Zasedanja	33	5	6	6	6	8	2
Zakonodavna delatnost							
zakoni	285	27	61	37	69	70	21
odluke	156	26	36	16	40	30	8
Vanzakonodavna delatnost							
rezolucije	3	1	—	1	—	1	—
preporuke	7	1	—	2	3	—	1
poslanička pitanja	243	56	70	56	24	35	2
Savezno veće							
Sednice	53	11	14	12	8	8	2
Zakoni i drugi akti	458	54	97	56	114	105	32
Vanzakonodavna delatnost*	48	10	16	11	9	1	1
Veće proizvođača							
Sednice	53	11	14	12	8	8	2
Zakoni i drugi akti	386	47	78	45	95	91	30
Vanzakonodavna delatnost*	59	17	9	15	15	1	2

* Vanzakonodavna delatnost se odnosi na pretresanje pojedinih političkih i drugih pitanja i pojedinih problema.

odbori su znatno doprineli iznalaženju boljih rešenja za pojedina pitanja iz zakonskih predloga, kao i postavljanju konačnih formulacija predloženih tekstova.

TABELA 2 — PREGLED RADA ODBORA I KOMISIJA SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE IV SAZIVA I NJENIH DOMOVA

	Sednice			Predmeti		
	ukupno	odvojene	sa drugim odborima	ukupno	zakonodavni	vanzakonodavni
Zajednički odbori i komisije Savezne narodne skupštine						
Odbor za društveni nadzor	18	18	—	34	1	33
Odbor za predstavke i žalbe	43	43	—	1.126*	—	1.126*
Administrativni odbor	28	28	—	77	—	77
Komisija za tumačenje zakona	11	11	—	16	16	—
Odbor za spoljne poslove	24	23	1	41	3	38
Odbor za organizaciju vlasti i upravu	83	82	1	234	119	15
Odbori Saveznog veća						
Odbor za narodnu privredu	126	91	35	315	227	38
Odbor za socijalnu politiku i narodno zdravlje	80	55	25	92	66	26
Odbor za prosvetu	35	25	—	79	34	45
Odbor za budžet	55	48	7	35	15	20
Zakonodavni odbor	163	134	29	437	415	22
Odbori Veća proizvođača						
Odbor za narodnu privredu	127	92	35	353	304	49
Odbor za privredne organizacije	42	39	3	109	30	79
Odbor za pitanja rada i socijalnog osiguranja	76	51	25	68	52	16
Odbor za budžet	91	43	48	35	16	19
Zakonodavni odbor*	116	87	29	321	312	9

* Broj predstavki koje je Odbor razmatrao na svojim sednicama.

U okviru vanzakonodavne delatnosti skupštinski odbori su pretresali stanje i probleme u pojedinim oblastima, naročito u privredi i socijalnom staranju, iz čega je proisticalo ili donošenje rezolucija odnosno preporuka (stručni kadrovi, unutrašnja trgovina, zaštita dece, bezbednost saobraćaja, i dr.) ili upućivanje konkretnih predloga Saveznom izvršnom veću za preduzimanje mera radi poboljšanja stanja u odnosnim oblastima (položaj rudnika uglja, i dr.).

¹ Vidi: »Izbori za Saveznu narodnu skupštinu«, »Jug. pregled«, 1958, mart, str. 97—99 (23—25).

² »Jugoslovenski pregled« je u skupštinskoj hronici, donošenjem kratkih prikaza zakonodavnog i vanzakonodavnog rada, pratio sve sednice Savezne narodne skupštine IV saziva. Stoga ova informacija sadrži samo opšti pregled delatnosti Skupštine IV saziva i pregled njenih značajnijih akata.

Informacije o sednicama Savezne narodne skupštine objavljene su u »Jug. pregledu«: 1958. u br. 4, 6, 10, 11, 12; 1959. u br. 4, 6, 10, 11, 12; 1960. u br. 5, 6, 10, 12; 1961. u br. 3, 7—8, 12; 1962. u br. 3, 7—8, 11—12; 1963. u br. 4.

³ Vidi: »Zakonodavni rad Savezne narodne skupštine 1953—1957«, »Jug. pregled«, 1958, februar, str. 53—58 (15—20).

ZAKONODAVNA DELATNOST

Savezna narodna skupština je u toku IV saziva donela niz zakona i odluka kojima su, u skladu sa opštedrušvenim i privrednim kretanjima, izvršene vrlo krupne reforme gotovo u svim oblastima društvenog života zemlje. (Tabela 3.)

TABELA 3 — PREGLED ZAKONA KOJE JE DONELA SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA IV SAZIVA PO MATERIJII I GODINAMA DONOŠENJA

Oblast	Ukupno	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Ukupno	285	27	61	37	69	70	21
Inostrani poslovi	3	—	—	1	1	—	1
Narodna odbrana	2	—	—	1	1	—	—
Privreda i finansije	156	8	35	19	43	40	11
Socijalna politika i narodno zdravlje	40	6	11	3	7	11	2
Prosveta	14	4	2	5	1	1	1
Organizacija vlasti i uprave	29	1	8	5	5	5	5
Ostalo	41	8	5	3	11	13	1

PRIVREDA. U oblasti privrede, Skupština IV saziva donela je veći broj zakona kojima se dalje razrađuje i upotpunjuje privredni sistem zemlje. Za razvoj privrede u ovom periodu od naročito značaja bilo je donošenje nekoliko zakona kojima su rešavana pitanja udruživanja privrednih organizacija (elektroprivredna preduzeća, železnice, PTT⁴) i razvijanja i jačanja radničkog samoupravljanja. Donošenjem Zakona o bankama i Zakona o kreditnim i drugim bankarskim poslovima (u 1961) izvršene su korenite promene u bankarskom i kreditnom sistemu.⁵

Pitanju raspodele dohotka u radnim organizacijama Skupština IV saziva poklonila je posebnu pažnju. Krajem 1961. ona je donela Preporuku o raspodeli čistog prihoda u radnim kolektivima,⁶ na osnovu koje je Savezno izvršno veće kasnije donelo posebno Uputstvo za sprovođenje opštedruštvenih merila u oblasti interne raspodele. Formirane su i posebne komisije koje su imale za zadatak da sprovedu u život odredbe Preporuke i Uputstva.

U delatnosti Savezne narodne skupštine IV saziva istaknuto mesto zauzimali su akti koji su imali za cilj *sređivanje i stabilizaciju odnosa na unutrašnjem tržištu*. Donošenjem Zakona o tržišnoj inspekciji (1959), Zakona o regulisanju poslovnih odnosa na tržištu (1962), Rezolucije o unutrašnjoj trgovini (1962)⁷ i drugih propisa, kao i osnivanjem Saveznog zavoda za cene (1962) i preduzimanjem drugih mera, uticano je na zaustavljanje porasta cena na tržištu i poskupljenja troškova života.

Novi propisi o *prometu robe i usluga sa inostranstvom* (Zakon o prometu robe i usluga sa inostranstvom, 1962)⁸ doneti su radi normalizovanja odnosa u oblasti spoljne trgovine, radi pravilnijeg usmeravanja daljeg razvoja spoljnotrgovinske mreže i njenog organizovanijeg nastupanja na inostranim tržištima, kao i radi usklađivanja odnosa između unutrašnje i spoljne trgovine.

⁴ Vidi: »Razvoj prevoza i organizacija Jugoslovenskih železnica«, »Jug. pregled«, 1961, jun, str. 253—256 (57—60), i »PTT saobraćaj 1957—1960. i nova organizacija JPPT«, »Jug. pregled«, 1961, januar, str. 18—23 (6—11).

⁵ Vidi: »Bankarski i kreditni sistem«, »Jug. pregled«, 1962, januar, str. 13—19 (13—19).

⁶ Vidi: »Preporuka Savezne narodne skupštine o raspodeli čistog prihoda u radnim kolektivima«, »Jug. pregled«, 1961, decembar, str. 511—512 (143—144).

⁷ »Rezolucija o unutrašnjoj trgovini«, »Jug. pregled«, 1962, jul—avgust, str. 321—322 (151—152).

⁸ Vidi: »Sistem i organizacija spoljne trgovine«, »Jug. pregled«, 1963, april, str. 176—181 (50—55).

U periodu IV saziva Skupštine preduzet je niz mera za *dalje razvijanje i unapređivanje carinskog sistema*. Vršeno je određivanje carinskih stopa kojima se obezbeđuje stvaranje jednakih uslova za proizvodnju i poslovanje u različitim delatnostima i pruža potrebna zaštita domaćoj privredi. U tom pogledu od značaja je bila i orijentacija na doslednije sprovođenje principa da se raspoloživa strana sredstva plaćanja stavljaju na raspolaganje u prvom redu onim interesentima koji su u mogućnosti da njihovim korišćenjem postignu najpovoljnije efekte za privredu u celini.⁹

Značajan korak u pravcu daljeg *proširivanja sistema radničkog samoupravljanja* učinjen je tim što je saobraćaj u celini uključen u sistem radničkog samoupravljanja, pri čemu su, s obzirom na društvene funkcije saobraćaja, na odgovarajući način obezbeđeni i neposredni interesi zajednice. U toj oblasti doneti su: Zakon o organizaciji Jugoslovenskih železnica (1960), sa kasnijim izmenama i dopunama, Zakon o organizaciji Jugoslovenskih pošta, telegrafa i telefona (1960), Zakon o preduzećima za puteve (1961), Zakon o iskorišćavanju luka i pristaništa (1961), Zakon o preduzećima za aerodromske usluge (1961). Donošenjem Osnovnog zakona o šumama (1961) radničko samoupravljanje prošireno je i na šumska gazdinstva, koja su pretvorena u privredne organizacije, a i opštimama o zemljoradničkim zadrugama radničko samoupravljanje prošireno je i na zemljoradničko zadrugarstvo.

KOMUNALNO UREĐENJE I DRUŠTVENE SLUŽBE. Uporedo sa razvijanjem i jačanjem samoupravljanja u oblasti privrede, samoupravljanje se u toku IV saziva Skupštine razvijalo i u drugim oblastima, naročito u *oblasti komunalnog sistema*. Donošenjem novih propisa u ovoj oblasti (izmene i dopune Opšteg zakona o uređenju opština i srezova, 1959) praktično je završen proces formiranja opština, koje sada predstavljaju kompletne privredne, komunalne i kulturne celine i koje će kao takve biti sposobne za samostalan društveno-ekonomski razvoj i za potpunije ostvarivanje samoupravljanja.

Samoupravljanje u oblasti *društvenih službi* u toku IV saziva Skupštine bilo je obogaćeno donošenjem nekoliko zakona kojima su stvoreni uslovi za dalju razradu i učvršćivanje samoupravljanja u tim oblastima, naročito u oblasti školstva (Osnovni zakon o funkcionisanju školstva, 1960),¹⁰ socijalnog osiguranja (Zakon o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja, 1962)¹¹ i zdravstva (Zakon o organizaciji zdravstvene službe, 1960).¹² Doneti su i novi zakoni kojima se dalje razvija i usavršava sistem samoupravljanja u stambenim zajednicama (Zakon o stambenim zajednicama, 1959).¹³

Zakonom iz *stambene oblasti*, donetim u toku IV saziva, zaokružen je u celini sistem stambenih odnosa i stambene izgradnje. Naročito su značajni Zakon o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta (1958), koji je dao neophodnu osnovu za realno ostvarenje samoupravljanja u stambenoj oblasti, i Zakon o stambenim odnosima (1959).¹⁴

ORGANIZACIJA I RAD DRŽAVNIH ORGANA. Organizaciji i radu državnih organa, naročito pitanjima jačanja odgovornosti i samostalnosti tih organa takođe

⁹ Vidi u ovom broju »Carinski sistem«, str. 223—227 (63—67).

¹⁰ Vidi: »Sistem finansiranja školstva«, »Jug. pregled«, 1961, januar, str. 31—33 (1—3).

¹¹ Vidi: »Organizacija i finansiranje socijalnog osiguranja«, »Jug. pregled«, 1962, jun, str. 269—274 (13—18).

¹² Vidi: »Organizacija zdravstvene službe«, »Jug. pregled«, 1960, novembar, str. 469—472 (25—28).

¹³ Vidi: »Stambene zajednice«, »Jug. pregled«, 1959, jun, str. 217—221 (45—49).

¹⁴ Vidi: »Društveno upravljanje stambenim zgradama«, »Jug. pregled«, 1960, februar, str. 45—48 (11—14).

je poklonjena posebna pažnja. Naročito su značajne izmene koje su izvršene Zakonom o saveznim organima uprave (1962) i Zakonom o organizaciji i radu Saveznog izvršnog veća (1963), koji je stvorio uslove za efikasniji rad ovog organa i za potpunije ostvarivanje njegove koordinirajuće i usmeravajuće uloge u odnosu na rad organa savezne uprave u skladu sa novim Ustavom.

VANZAKONODAVNA DELATNOST

U toku IV saziva sve više je dolazila do izražaja i vanzakonodavna delatnost Skupštine, naročito kroz pretresanje opštih političkih pitanja i utvrđivanje osnova unutrašnje i spoljne politike. U toj delatnosti su naročito izrazita bila dva oblika: pretresanje izveštaja o radu Saveznog izvršnog veća i saveznih organa uprave, i poslanička pitanja. Ostale oblike vanzakonodavne delatnosti Skupštine činilo je donošenje rezolucija, preporuka i sličnih akata.

Skupština IV saziva redovno je pretresala *godišnje izveštaje o radu Saveznog izvršnog veća i saveznih organa uprave*. Pretresanjem godišnjih izveštaja Saveznog izvršnog veća stvorene su bolje mogućnosti za realnu ocenu rada ovog političko-izvršnog organa Skupštine i za ukazivanje na potrebu preduzimanja mera za rešavanje određenih pitanja.

U delatnosti Skupštine IV saziva značajno mesto zauzimaju i *poslanička pitanja*. Ovaj instrument kontrole Skupštine nad radom Saveznog izvršnog veća i organa uprave znatno se razvio, o čemu govori i broj postavljenih pitanja (243), od kojih je više podneto u Veću proizvođača, što pokazuje naročito interesovanje poslanika za probleme iz oblasti privrede. Neka od poslaničkih pitanja bila su povod da Savezno izvršno veće, neposredno ili preko odgovarajućih organa, preduzme mere za rešavanje problema na koje su postavljena pitanja ukazivala.

ZNAČAJNIJI AKTI KOJE JE SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA DONELA U IV SAZIVU

OBLAST PRIVREDE I FINANSIJA

Zakon o društvenom knjigovodstvu (1959)
Carinski zakon (1959)
Zakon o finansiranju stambene izgradnje (1959)
Zakon o budžetima i finansiranju samostalnih ustanova (1959)
Zakon o rudarstvu (1959)
Zakon o iskorišćavanju poljoprivrednog zemljišta (1959)
Zakon o jugoslovenskim standardima (1960)
Zakon o udruživanju i poslovnoj saradnji u privredi (1960)
Zakon o patentima i tehničkim unapređenjima (1960)
Zakon o organizaciji Jugoslovenskih železnica (1960)
Zakon o organizaciji Jugoslovenskih pošta, telegrafa i telefona (1960)
Društveni plan privrednog razvoja Jugoslavije od 1961. do 1965. godine (1960)
Zakon o sudskim taksama (1960)
Zakon o sredstvima privrednih organizacija (1961)
Osnovni zakon o šumama (1961)
Zakon o iskorišćavanju luka i pristaništa (1961)
Zakon o preduzećima za aerodromske usluge (1961)
Osnovni zakon o javnim putevima (1961)
Zakon o preduzećima za puteve (1961)

Zakon o osiguravajućim zavodima i zajednicama osiguranja (1961)
Osnovni zakon o izgradnji investicionih objekata (1961)
Zakon o doprinosu iz dohotka privrednih organizacija (1961)
Zakon o doprinosu na vanredne prihode privrednih organizacija (1961)
Zakon o doprinosu društvenim investicionim fondovima (1961)
Zakon o bankama (1961)
Zakon o kreditnim i drugim bankarskim poslovima (1961)
Zakon o ustanovljenju obaveznih rezervi fondova (1961)
Odluka o stopama doprinosa iz dohotka privrednih organizacija (1961)
Odluka o kamatnim stopama na fondove u privredi (1961)
Zakon o obrazovanju jedinstvenih privrednih komora (1962)
Zakon o prometu robe i usluga sa inostranstvom (1962)
Osnovni zakon o službi bezbednosti plovidbe (1962)
Zakon o regulisanju poslovnih odnosa na tržištu (1962)
Zakon o društvenoj kontroli cena (1962)
Opšti zakon o zanatskim radnjama samostalnih zanatlija (1963)
Rezolucija o unutrašnjoj trgovini (1962)
Preporuka o raspodeli čistog prihoda u radnim kolektivima (1961)

OBLAST SOCIJALNE POLITIKE I NARODNOG ZDRAVLJA

Zakon o invalidskom osiguranju (1958)
Zakon o stambenim odnosima (1959)
Zakon o stambenim zajednicama (1959)
Zakon o stambenim zadrugama (1959)
Zakon o ustanovljenju zdravstvenog osiguranja poljoprivrednih proizvođača (1959)
Zakon o službi za zapošljavanje radnika (1960)
Opšti zakon o organizaciji zdravstvene službe (1960)
Zakon o doprinosu za stambenu izgradnju (1961)
Zakon o zdravstvenom osiguranju (1962)
Zakon o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja (1962)
Odluka o minimalnim ličnim dohocima radnika u privrednim organizacijama (1958)

OBLAST PROSVETE, NAUKE I KULTURE

Opšti zakon o školstvu (1958)
Opšti zakon o zaštiti spomenika kulture (1959)
Osnovni zakon o finansiranju školstva (1960)
Rezolucija o obrazovanju stručnih kadrova (1960)
Zakon o štampi i drugim vidovima informacija (1960)
Zakon o zaštiti domaćeg filma i organima društvenog samoupravljanja u oblasti filma (1962)

OBLAST ORGANIZACIONO-POLITIČKIH PITANJA

Zakon o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta (1958)
Zakon o tržišnoj inspekciji (1959)
Krivični zakonik (1959)
Zakonik o krivičnom postupku (1959)
Zakon o inspekciji rada (1959)
Zakon o privrednim prestupima (1960)
Zakon o izvršenju krivičnih sankcija (1961)
Zakon o amnestiji (1962)
Zakon o izmenama i dopunama Zakona o saveznim organima uprave (1960, 1962)
Zakon o organizaciji i radu Saveznog izvršnog veća (1963).

SEDNICA SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE

7. APRILA 1963.

Na sednici od 7. aprila 1963. Savezna narodna skupština je donela i proglasila novi Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (ekspozé od Predlogu ustava podneo je predsednik Komisije za ustavna pitanja Edvard Kardelj).

Pored toga, Skupština je usvojila i sledeće zakone i odluke:

Ustavni zakon o sprovođenju Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (»Službeni list SFRJ«, 14/63), kojim se regulišu stupanje na snagu i primena odredaba novog Ustava, funkcionisanje postojećih saveznih organa i obrazovanje novih organa federacije, usklađivanje postojećeg saveznog zakonodavstva sa novim Ustavom i saobraćanje organizacije savezne uprave koncepcijama novog Ustava;

Zakon o izboru saveznih poslanika (»Službeni list SFRJ«, 14/63), kojim se predviđa da se poslanici za svako od veća Savezne skupštine biraju u jednoj ili više opština, koje sačinjavaju jednu izbornu jedinicu, i da se u svakoj izornoj jedinici za izbor saveznih poslanika bira po jedan poslanik za svako veće. Zakonom se utvrđuju i uslovi za aktivno i pasivno biračko pravo, organi koji učestvuju u sprovođenju izbora,

postupak u vezi sa kandidovanjem, način i tehnika glasanja i utvrđivanja izbornih rezultata, kao i postupak oko opoziva saveznih poslanika;

Zakon o organizaciji i radu Saveznog izvršnog veća (»Službeni list SFRJ«, 14/63), kojim se, u skladu sa odredbama novog Ustava, utvrđuju samo osnovi organizacije i rada Saveznog izvršnog veća i Veću daje ovlašćenje da svojim propisima utvrdi svoju unutrašnju organizaciju i način rada, kao i organizaciju i delokrug svih organa i službi koje vrše poslove za potrebe Veća;

Zakon o izbornim jedinicama za izbor poslanika za Saveznu skupštinu (»Službeni list SFRJ«, 14/63), kojim se, saglasno odredbama Ustava SFRJ i Zakona o izboru saveznih poslanika u svako od veća Savezne skupštine bira po 120 poslanika, utvrđuje isto toliki broj izbornih jedinica, i to: u Bosni i Hercegovini 21, u Crnoj Gori 3, u Hrvatskoj 27, u Makedoniji 9, u Sloveniji 10, i u Srbiji 50. Zakonom su isto tako određene i izborne jedinice u kojima će, saglasno odredbama Ustavnog zakona o sprovođenju Ustava, mandat saveznih poslanika trajati dve godine;

Odluku o raspisivanju prvih izbora poslanika za Saveznu skupštinu (»Službeni list SFRJ«, 14/63), kojom se utvrđuje da će se izbor saveznih poslanika za sva veća Savezne skupštine održati u opštinskim skupštinama na celoj teritoriji SFRJ na dan 3. juna, a izbor poslanika za Savezno veće od strane birača na dan 16. juna 1963;

Odluku o imenovanju članova Savezne izborne komisije (»Službeni list SFRJ«, 14/63), kojom je, pored predsednika i sekretara i njihovih zamenika, imenovano još pet članova ove komisije i njihovi zamenici;

Odluku o raspuštanju Savezne narodne skupštine (»Službeni list SFRJ«, 14/63), kojom se Savezna narodna skupština IV saziva, izabrana na izborima od 23. i 26. marta 1958, čiji je mandat bio produžen Odlukom Skupštine od 7. aprila 1962, raspušta danom 7. aprila 1963.

P. A.

SEDNICE REPUBLIČKIH SKUPŠTINA

Na poslednjim sednicama IV saziva, u prvoj polovini aprila 1963, republičke skupštine usvojile su sledeće akte:

SKUPŠTINA SR BOSNE I HERCEGOVINE (10. aprila)

Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine (»Službeni list SR BiH«, 14/63);

Ustavni zakon za sprovođenje Ustava Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine (»Službeni list SR BiH«, 14/63);

Zakon o izboru opštinskih i sreskih odbornika (»Službeni list SR BiH«, 14/63);

Zakon o izboru republičkih poslanika (»Službeni list SR BiH«, 14/63);

Zakon o izbornim jedinicama za izbor republičkih poslanika (»Službeni list SR BiH«, 14/63);

Zakon o organizaciji i radu Izvršnog veća (»Službeni list SR BiH«, 14/63);

Odluku o raspisivanju izbora odbornika za opštinske i sreske skupštine (»Službeni list SR BiH«, 14/63);

Odluku o raspisivanju izbora poslanika za Republičku skupštinu (»Službeni list SR BiH«, 14/63);

Odluku o imenovanju članova Republičke izborne komisije za izbor republičkih poslanika (»Službeni list SR BiH«, 14/63);

Odluku o raspuštanju Narodne skupštine NR BiH (»Službeni list SR BiH«, 14/63).

SKUPŠTINA SR CRNE GORE (10. aprila)

Ustav Socijalističke Republike Crne Gore (»Službeni list SR CG«, 14/63);

Ustavni zakon o sprovođenju Ustava Socijalističke Republike Crne Gore (»Službeni list SR CG«, 14/63);

Zakon o organizaciji i radu Izvršnog veća Skupštine SR Crne Gore (»Službeni list SR CG«, 14/63);

Zakon o izboru odbornika skupština opština (»Službeni list SR CG«, 15/63);

Zakon o izboru poslanika Skupštine SR Crne Gore (»Službeni list SR CG«, 15/63);

Zakon o izbornim jedinicama za izbor poslanika Skupštine SR Crne Gore (»Službeni list SR CG«, 15/63);

Odluku o raspisivanju izbora odbornika za opštinske skupštine (»Službeni list SR CG«, 15/63);

Odluku o raspisivanju izbora poslanika za Republičku skupštinu (»Službeni list SR CG«, 15/63);

Odluku o imenovanju članova Republičke izborne komisije za izbor republičkih poslanika (»Službeni list SR CG«, 15/63);

Odluku o raspuštanju Narodne skupštine NR Crne Gore (»Službeni list SR CG«, 15/63).

SABOR SR HRVATSKE (9. aprila)

Ustav Socijalističke Republike Hrvatske (»Narodne novine SRH«, 15/63);

Ustavni zakon o sprovođenju Ustava Socijalističke Republike Hrvatske (»Narodne novine SRH«, 15/63);

Zakon o izboru i opozivu članova opštinskih i sreskih skupština (»Narodne novine SRH«, 16/63);

Zakon o izboru i opozivu poslanika u Sabor SR Hrvatske (»Narodne novine SRH«, 16/63);

Zakon o izbornim jedinicama za izbor poslanika u Sabor SR Hrvatske (»Narodne novine SRH«, 17/63);

Odluku o raspisivanju izbora za opštinske i sreske skupštine (»Narodne novine SRH«, 15/63);

Odluku o raspisivanju izbora poslanika za Sabor SR Hrvatske (»Narodne novine SRH«, 15/63);

Odluku o imenovanju Republičke izborne komisije (»Narodne novine SRH«, 15/63);

Odluku o raspuštanju Sabora NR Hrvatske (»Narodne novine SRH«, 15/63).

SOBRANIE SR MAKEDONIJE (12. aprila)

Ustav Socijalističke Republike Makedonije (»Služben vesnik na SRM«, 15/63);

Ustavni zakon o sprovođenju Ustava Socijalističke Republike Makedonije (»Služben vesnik na SRM«, 15/63);

Zakon o organizaciji i radu Izvršnog veća (»Služben vesnik na SRM«, 15/63);

Zakon o izboru poslanika Sobrańia SR Makedonije (»Služben vesnik na SRM«, 15/63);

Zakon o izboru odbornika opštinskih i sreskih skupština (»Služben vesnik na SRM«, 15/63);

Zakon o izbornim jedinicama za izbor poslanika Sobrańia SR Makedonije (»Služben vesnik na SRM«, 15/63);

Odluku o raspisivanju izbora za poslanike Sobrańia SR Makedonije (»Služben vesnik na SRM«, 15/63);

Odluku o raspisivanju izbora za odbornike opštinskih i sreskih skupština (»Služben vesnik na SRM«, 15/63);

Odluku o imenovanju članova Republičke izborne komisije za sprovođenje izbora za izbor poslanika Sobrańia SR Makedonije (»Služben vesnik na SRM«, 15/63);

Odluku o imenovanju članova Republičke izborne komisije za sprovođenje izbora za izbor odbornika opštinskih i sreskih skupština (»Služben vesnik na SRM«, 15/63);

Odluku o raspuštanju Narodnog sobrańia NR Makedonije četvrtog saziva (»Služben vesnik na SRM«, 15/63).

SKUPŠTINA SR SLOVENIJE (9. aprila)

Ustav Socijalističke Republike Slovenije (»Uradni list SRS«, 10/63);

Zakon o sprovođenju Ustava Socijalističke Republike Slovenije (»Uradni list SRS«, 10/63);

Zakon o izborima odbornika opštinskih i sreskih skupština (»Uradni list SRS«, 11/63);

Zakon o izborima poslanika Skupštine SR Slovenije (»Uradni list SRS«, 11/63);

Zakon o organizaciji i radu Izvršnog veća Skupštine SR Slovenije (»Uradni list SRS«, 11/63);

Zakon o utvrđivanju izbornih jedinica za izbore poslanika Skupštine SR Slovenije (»Uradni list SRS«, 11/63);

Odluku o raspisivanju opštih izbora za opštinske i sreske skupštine (»Uradni list SRS«, 11/63);

Odluku o raspisivanju izbora za Republičko veće i za veća radnih zajednica Skupštine SR Slovenije (»Uradni list SRS«, 11/63);

Rešenje o imenovanju Republičke izborne komisije za izbore odbornika opštinskih i sreskih skupština (»Uradni list SRS«, 11/63);

Rešenje o imenovanju Republičke izborne komisije za izbore poslanika Skupštine SR Slovenije (»Uradni list SRS«, 11/63);

Odluku o raspuštanju Narodne skupštine NR Slovenije (»Uradni list SRS«, 11/63).

SKUPŠTINA SR SRBIJE (9. aprila)

Ustav Socijalističke Republike Srbije (»Službeni glasnik SRS«, 14/63);

Ustavni zakon o sprovođenju Ustava Socijalističke Republike Srbije (»Službeni glasnik SRS«, 14/63);

Zakon o izboru poslanika Skupštine SR Srbije (»Službeni glasnik SRS«, 14/63);

Zakon o izboru odbornika opštinskih i sreskih skupština (»Službeni glasnik SRS«, 14/63);

Zakon o izbornim jedinicama za izbor poslanika Skupštine SR Srbije (»Službeni glasnik SRS«, 14/63);

Zakon o Republičkom izvršnom veću (»Službeni glasnik SRS«, 15/63);

Odluku o raspisivanju izbora za poslanike Skupštine SR Srbije (»Službeni glasnik SRS«, 14/63);

Odluku o raspisivanju izbora za odbornike opštinskih i sreskih skupština (»Službeni glasnik SRS«, 14/63);

Odluku o imenovanju članova Republičke izborne komisije za izbor poslanika Skupštine SR Srbije (»Službeni glasnik SRS«, 14/63);

Odluku o raspuštanju Narodne skupštine NR Srbije (»Službeni glasnik SRS«, 14/63).

P. A.

PETI PLENUM CENTRALNOG KOMITETA SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

U Beogradu je 18. maja 1963. održan Peti plenum Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije, koji je bio posvećen međunarodnim pitanjima i jugoslovenskoj spoljnoj politici, problemima međunarodnog radničkog pokreta i saradnji Saveza komunista sa drugim komunističkim, radničkim i progresivnim partijama i pokretima.

Generalni sekretar SKJ Josip Broz Tito podneo je referat »Stav Saveza komunista Jugoslavije prema aktuelnim

STAV SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE PREMA AKTUELNIM MEĐUNARODNIM PITANJIMA I ZADACIMA MEĐUNARODNOG RADNIČKOG POKRETA U BORBI ZA MIR I SOCIJALIZAM

(REFERAT JOSIPA BROZA TITA)

Postavili smo na dnevni red današnjeg plenarnog sastanka CK SKJ aktuelna međunarodna pitanja i zadatke međunarodnog radničkog pokreta, onako kako ih mi vidimo, i u sklopu borbe koju narodi svijeta vode za mir i razvijanje prijateljske međunarodne saradnje, kao i aktuelne probleme socijalističkog razvitka, naročito one probleme koji su vezani za sadašnje prilike i diskusije u komunističkom i radničkom pokretu.

Smatramo da će u sadašnjoj situaciji iznošenje stava SKJ prema tim pitanjima doprinijeti da članovi Saveza komunista i radni ljudi Jugoslavije bolje shvate značajna kretanja u međunarodnim odnosima, a posebno u međunarodnom radničkom pokretu. Takođe smatramo da će iznošenje našeg stava o ovim pitanjima pomoći da se u međunarodnom radničkom pokretu bolje shvate gledišta koja zastupa SKJ.

I

Dinamika zbivanja, slika savremenog svijeta i uslovi u kojima djeluje međunarodni radnički pokret veoma su složeni. Ja nemam namjeru da ovdje izvršim temeljitiju analizu, jer smo u mnogim prilikama, na partijskim kongresima, zasjedanjima rukovodećih tijela Saveza komunista, u raznim govorima, na mnogim međunarodnim konferencijama i susretima kazali već mnogo toga što je, po našem mišljenju, bitno za ocjenu vladajućih međunarodnih prilika i uslova u kojima djeluje međunarodni radnički pokret. Ipak, baš ta složenost u međunarodnim odnosima, koja neprekidno donosi u svom procesu nove elemente i promjene, traži da tome posvetimo što više pažnje i razumijevanja.

Veoma buran razvitak materijalnih proizvodnih snaga karakterističan je za vrijeme u kome živimo. Odigravaju se korjenite društvene promjene od najvećeg značaja za poje-

međunarodnim pitanjima i zadacima međunarodnog radničkog pokreta u borbi za mir i socijalizam«. U diskusiji o referatu druga Tita učestvovali su drugovi: Milentije Popović, Svetozar Vukmanović, Dušan Kveder, Mijalko Todorović, Aleksandar Ranković, Lazar Mojsav, Dobrivoje Vidić i Veljko Vlahović. Plenum je na kraju usvojio sledeće zaključke:

»Peti plenum Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije, posle svestrane diskusije, usvaja referat druga Josipa Broza Tita »Stav Saveza komunista Jugoslavije prema aktuelnim međunarodnim pitanjima i zadacima međunarodnog radničkog pokreta u borbi za mir i socijalizam«. Plenum je odlučio da se stavovi u referatu prihvate kao linija i smernice za dalji rad Saveza komunista.

Plenum stavlja u zadatak:

da sva rukovodstva i organizacije Saveza komunista u celini upoznaju članstvo sa stavovima i problemima iznetim u referatu i diskusiji i da posle svestranog razmatranja izvuku zaključke za buduću aktivnost Saveza komunista i obezbede njihovo sprovođenje u život u duhu stavova iznetih u referatu druga Tita.«

dine narode i za svijet uopšte. Donedavno vladajući kapitalistički društveni sistem, sa svojim poznatim karakteristikama unutrašnjih klasnih odnosa, sa njemu svojstvenom eksploatacijom radnih ljudi i dominacijom najkrupnijih kapitalističkih metopola nad ogromnim područjima svijeta, značajno se suzio u pogledu sfera svog uticaja. Taj proces sužavanja uticaja nastavlja se i dalje. Posljednjih decenija još izrazitije se ispoljila težnja kod mnogih naroda da bitno promijene uslove svog života, da otklone i likvidiraju društvenu neravnopravnost i eksploataciju, da ostvare slobodne nacionalne zajednice i bolje i pravednije društvene odnose, da postignu demokratsku međunarodnu saradnju u raznim područjima savremenog života i da obezbijede neprestani socijalni progres. Ukoliko je više jačala materijalna osnova društva i sve jasnije dolazilo do svijesti da se raspo-
djela društvenog bogatstva može praktično i pravedno ostvariti samo na osnovama koje isključuju eksploataciju čovjeka od čovjeka, utoliko je socijalna revolucija, težnja za naprednom društvenom transformacijom sve više postajala vladajuća pokretačka sila u svakodnevnom životu izrabljivanih klasa i podjarmljenih naroda.

Pobjeda velike oktobarske socijalističke revolucije dala je novu snagu ovim novim društvenim procesima. Ogromni uspjesi koje je radni narod Sovjetskog Saveza postigao, pretvarajući zaostalu carsku Rusiju u modernu industrijsku socijalističku zemlju, odigrali su ulogu od presudnog značaja za čitav savremeni razvitak.

Dva svjetska rata — prvi, izazvan od najreakcionarnijih kapitalističkih vladajućih krugova, i drugi, koga su izazvale reakcionarne i mračne fašističke sile, sa neviđenim razmjerama razaranja i ogromnim žrtvama, sa namjerama da nametnu svoju dominaciju svijetu i spriječe društvene promjene — nisu uspjele da zaustave burne tokove preobražaja. Naprotiv, pokazalo se da je čovječanstvo zaista ušlo u novu epohu svog razvitka, da je socijalistički društveni sistem osnovna nova karakteristika toga razvoja i da se krećemo kroz prelaznu epohu od kapitalizma ka socijalizmu u svjetskim razmjerama.

U tom pogledu smo i mi, kao partija borbenog jugoslovenskog proletarijata, prošli za nekoliko posljednjih decenija vanredno težak i slavan put. Uspjeli smo da u srazmjerno kratkom historijskom roku, razvijajući revolucionarnu inicijativu najširih narodnih masa, ostvarimo korjenite društvene promjene u našoj zemlji i da krenemo putem svestrane socijalističke izgradnje. Veličanstvena narodnooslobodilačka borba protiv fašizma i socijalistička revolucija naroda

Jugoslavije pobijedile su u pravcu onih istih historijskih stremljenja koja su dovela do velike oktobarske socijalističke revolucije.

Uspješno ostvarena antifeudalna i socijalistička revolucija kineskog naroda ima, takođe, svoje najdublje korijene u karakteristikama naše epohe. I mnoge druge zemlje pošle su putem socijalističke izgradnje. Tako je stvorena jedna nova moćna snaga koja će sve više igrati odlučujuću ulogu u međunarodnim odnosima i društvenom životu.

Stvaranje velikog broja socijalističkih zemalja i sve intenzivnije organizovanje i jačanje socijalističkih i drugih progresivnih snaga na svim kontinentima produbilo je opštu krizu kapitalizma kao društvenog sistema. Taj sistem, u kome su njegove najrazvijenije zemlje, naročito u nedavnoj prošlosti, dugovale svoj uspon posebno vladavini nad mnogim drugim narodima i raspolaganju izvorima bogatstva u mnogim područjima svijeta — sve je više pod pritiskom demokratskih masa, koje, poučene iskustvom međunarodnog radničkog pokreta i uspjesima socijalističkih zemalja, neodoljivo teže ka savremenijim društvenim oblicima. Dalji razvitak proizvodnih snaga i potreba za bržim porastom materijalne osnove društva samo povećavaju ovu težnju, jer postaje sve jasnije da su okviri kapitalističkog društva preuski da omoguće i zadovolje nastale potrebe. Pod sve organizovanijim i snažnijim pritiscima borbe radničke klase u kapitalističkom svijetu, u njegovoj materijalnoj bazi, sve više sazrijevaju u sadašnjem historijskom procesu pretpostavke negacije kapitalizma.

Raspadanje kolonijalnog sistema, koji se vijekovima održavao na dominaciji imperijalističkih metropola, svakako je ogromno doprinijelo da je u ovom poslijeratnom procesu došlo do promjene odnosa snaga u korist progresivnog i socijalističkog svijeta. Oslobođanje naroda od kolonijalnog jarma, koje predstavlja jedan od gigantskih poduhvata našeg vremena, i oformljenje mnogobrojnih novih slobodnih nacionalnih država sve više se bliži kraju.

Sadašnji porast proizvodnih snaga dosada nije viđen u historiji. Ostvaruju se fantastične revolucije u tehnici, tehnologiji i u nauci uopšte, koje omogućavaju ljudskom društvu da svjesnom akcijom ostvari konačno jednu zajednicu opšteg bogatstva i visoke kulture. Pronalazak atomske energije i mogućnost njene upotrebe u proizvodne svrhe i atomsko doba, u koje smo već duboko zakoračili, predstavljaju jednu od takvih naučnih revolucija koja već sada ima ogromno dejstvo na stanje međunarodnih odnosa i na budućnost ljudskog društva.

Zato je još više porastao svjesni i organizovani napor naroda da se dostignuća materijalnog i tehničkog napretka stave u službu radnih ljudi. To se izražava i u vidnim nastojanjima novih nezavisnih država i naroda, zaostalih u svom privrednom razvitku, da u kratkom historijskom roku dostignu savremeni nivo privrede i kulture. Razumljivo je da u ovakvim uslovima narodi u bivšim kolonijalnim i zavisnim područjima, u svom nacionalnom organizovanju i društvenim transformacijama, neodoljivo teže ka socijalističkim oblicima, jer je to nesumnjivo najkraći put za preovladavanje naslijeđene zaostalosti.

Ne smije se gubiti iz vida da je ostvarenje tih težnji naroda novooslobođenih kolonijalnih zemalja otežano velikom zaostalosti i materijalnim mogućnostima, koje uslovljavaju tempo i stepen kretanja ka socijalističkim društvenim odnosima. Zbog toga su bivšim kolonijalnim zemljama potrebni ne samo materijalna pomoć, već i duboko razumijevanje njihovih teškoća i postupaka u vezi sa tim teškoćama i u vezi sa njihovim unutrašnjim specifičnim uslovima. Razumije se da to razumijevanje i nesebična pomoć treba i mogu da dođu samo od socijalističkih i progresivnih zemalja, jer neokolonijalizam stalno vreba da iskoristi materijalne teškoće tih naroda i da na taj način ukoči progresivno kretanje društvenog razvoja u tim zemljama.

U današnjim uslovima svi narodi, bez obzira na društvene sisteme u kojima žive, najdublje su zainteresovani da se očuva mir u svijetu, zato što bi, u vrijeme atomskog i hidrogenskog oružja, jedan svjetski rat neizbježno doveo do katastrofalnog razaranja proizvodnih snaga ljudske zajednice i što bi ugrozio i samu egzistenciju čovječanstva. Zbog toga rat danas može biti samo sveuništavajući, a ne sredstvo za pobjedu ove ili one strane, sredstvo za odmeravanje snaga postojećih društvenih poredaka pomoću koga bi se jedan ili drugi mogao nametnuti pojedinim narodima. Sa stanovišta socijalističkih snaga, interesi socijalizma i mira neodvojivo su vezani u sadašnjoj etapi ljudske historije. Socijalističkim zemljama, koje treba da izgrade društvo bogatstva i ljudske jednakosti, potreban je mir da bi mogle to ostvariti. Pseudorevolucionarni frazeri zaboravljaju, ili ne žele da prihvate, da je donedavno zavisnim narodima mir takođe postao neophodna potreba, da bi mogli da ostvare svoje nacionalne i društvene težnje. Boreći se za svoju slobodu, narodi koji se još nalaze pod jarmom kolonijalizma neizbježno će je izvojevati. U uslovima opšteg mira u svijetu može samo da se poveća svestrana podrška progresivnih, demokratskih snaga oslobodilačkoj borbi kolonijalnih naroda.

Na taj način, u prelaznoj epohi od kapitalizma ka socijalizmu, rješavaju se najvažnija pitanja ljudske zajednice. Najrazličitiji oblici borbe između starog i novog, potresi i promjene od bitnog značaja za pojedine narode i za međunarodne prilike, vladajuće tendencije i prisutne opasnosti u prelaznoj epohi, traže duboko razumijevanje svjetskog razvitka. Dok, s jedne strane, rješavanje ovih plemenitih zadataka čovječanstva izaziva oduševljenje i neviđeni polet radnih masa, dotle, s druge strane, komplikovanost problema koji se rješavaju i koje treba rješavati, kao i neravnomjeran razvitak materijalnih i subjektivnih snaga, predstavljaju pogodno tlo i za najkrupnija nerazumijevanja velikih društvenih procesa i savremenih odnosa. To se izražava u krupnim sporovima i sukobima do kojih u naše vrijeme dolazi u toku preodolijevanja protivrječnosti prelaznog perioda.

Za nas, za Savez komunista Jugoslavije, već odavno je potpuno jasno da progresivan razvitak društvenih odnosa i materijalno jačanje socijalističkih zemalja predstavljaju historijsku dužnost socijalističkih snaga u sadašnje vrijeme. Ali, nama je jasno i to da materijalno i drugo jačanje svih progresivnih snaga koje teže socijalizmu predstavlja, takođe, našu internacionalističku dužnost. Uspješno izgrađivanje socijalizma i komunizma u socijalističkim zemljama i razvijanje najnaprednijih odnosa ravnopravnosti i drugarstva među njima imaće ogromno dejstvo, i kao primjer i kao materijalna sila, na svijest i borbenu volju ljudi svuda u svijetu. Ovo predstavlja internacionalističku obavezu socijalističkih zemalja.

Koegzistencija između zemalja sa različitim društvenim sistemima predstavlja neophodnu potrebu svih naroda. Ona je postala jedan od najakutelnijih zahtjeva čovječanstva, i potreba socijalizma. Mi već godinama tvrdimo, a praksa to najbolje pokazuje, da aktivna koegzistencija predstavlja u sadašnjoj etapi jedno od najjačih političkih sredstava borbe međunarodnog radničkog pokreta za društveni progres i za jačanje socijalističkih snaga i faktora u svijetu.

Aktivna saradnja zemalja u razvoju i njihovo sve tješnje povezivanje u akciji za obezbjeđenje mira i ravnopravnu političku i ekonomsku saradnju među narodima, predstavlja ne samo jedno od bitnih sredstava njihovog sopstvenog napretka nego i jedan od najznačajnijih činilaca u prevazilaženju protivrječnosti i opasnosti sa kojima je suočen savremeni svijet. Zbog toga mi smatramo da su od velike važnosti sazivanje Konferencije o trgovini i razvoju i aktivnost neangažovanih zemalja. Sastanak najviših državnika Afrike u Adis Abebi imaće i u tom pogledu veliki značaj.

Ja sam ovdje samo u najkraćim crtama iznio glavne karakteristike prelazne epohe i njen značaj za sadašnji život i budućnost savremenih generacija. A sada bih htio da kažem nekoliko riječi o aktuelnim pitanjima međunarodnih odnosa.

II

Ja i drugi odgovorni drugovi iz našeg političkog rukovodstva često smo izlagali naša gledišta, naročito o najkrupnijim, aktualnim međunarodnim pitanjima. Zato sada nije potrebno da svako od ovih pitanja posebno analiziramo.

Od drugog svjetskog rata jedna od osnovnih karakteristika stanja u međunarodnim odnosima jeste prisustvo takozvanog hladnog rata, koji se na najrazličitije načine ispoljava i u političkim, i u vojnim, i u ekonomskim, a i u kulturnim i drugim odnosima među narodima. Njegovo održavanje već je nanijelo ogromne štete. Na žalost, postoje veoma uticajne snage u svijetu koje ga stimuliraju, postoje njegovi grlati zagovarači, postoje i »realisti« koji smatraju da je stanje hladnog rata prirodno stanje u međunarodnim odnosima, pošto postoje najkrupnije protivrječnosti između socijalističkih i kapitalističkih zemalja, između razvijenih i nerazvijenih zemalja, između kolonijalnih metropola i bivših kolonijalnih ili još uvijek ugnjetenih naroda, pošto postoji veliko nepovjerenje i tome slično. Činjenica je da u međunarodnim odnosima još uvijek vlada izrazito nepovjerenje, da reakcionarni krugovi u svijetu često pribjegavaju politici »sa pozicija sile«, da iz međunarodnih odnosa nisu uklonjeni postupci i težnje za dominacijom nad drugima, što izaziva ogromno trošenje ljudskih, materijalnih i drugih sredstava. Narodima svijeta danas su potrebna ta sredstva za dalji razvitak. Svijest o besmislenosti trošenja tih sredstava postaje ogromna snaga koja sve više vrši pritisak u pravcu pronalaženja pozitivnih rješenja.

Postojanje socijalističkih i kapitalističkih zemalja i zemalja sa različitim društvenim sistemima uopšte, predstavlja političku realnost koja se sa mape svijeta ne može izbrisati ogromnom trkom u naoružavanju ili oružanim sukobom vodećih društveno-političkih sistema. Ja sam već govorio zašto je sprovođenje politike aktivne koegzistencije između država sa različitim društvenim sistemima neophodna potreba socijalizma i svijeta uopšte. Dodao bih da smatramo da su čak i neke kapitalističke klase logikom događaja sve više primorane da se okreću ovakvoj politici. Danas se zaista ne vidi kako bi ova ili ona vladajuća društvena klasa mogla da nametne izvana svoj oblik vladavine drugima, a da pri tome ne pribjegne ratovanju, sa očiglednim posljedicama za sve. To najbolje pokazuju povremeni pokušaji, do kojih je dolazilo u poslijeratnom periodu u raznim područjima svijeta, da se zaustave progresivne društvene promjene u pojedinim zemljama. Uvijek su takvi pokušaji dovodili do najvećih opasnosti za održavanje međunarodnog mira, stvarali su nove probleme i zaoštravali postojeće, neriješene. Zato mi tako uporno, već godinama, podstičemo na konstruktivno međunarodno pregovaranje, kao jedini metod koji u sadašnjim prilikama omogućava da se krupni međunarodni problemi rješavaju u interesu mira i u interesu naroda. Nema dvojbe da je već nastalo doba uspostavljanja ravnopravnih odnosa među narodima. Da bi se rat isključio iz međunarodnih odnosa, treba sve učiniti da se i hladni rat ukloni kao jedna od najkrupnijih prepreka za ostvarenje mira i za prosperitet svijeta. Taj bitni zadatak može se i mora ostvariti kolektivnom akcijom progresivnih snaga i državnika koji imaju najveću odgovornost pred svojim narodima.

Svijest o opasnostima u kojima živimo zbog produžavanja trke u naoružavanju, bez obzira čime se to pokušava obrazlagati, toliko je porasla u narodnim masama i u svim krajevima svijeta da se oko svjesne antiratne i konstruktivne politike socijalističkih i drugih progresivnih snaga sve više širi organizovani pokret za razoružanje. Ima političara i vojnih funkcionera na Zapadu i, na žalost, kineskih rukovodilaca, koji smatraju da bi otpočinjanje jednog sporazumnog procesa razoružavanja ugrozilo interese odgovarajućih zemalja, ili »više ciljeve« postojećih društveno-političkih sistema, da su oni koji se danas zalažu za međunarodno sporazumijevanje i opšte i potpuno razoružanje naivni pacifisti ili čak neprijatelji interesa socijalizma, kome žele da se nađe razoružan pred protivnikom. I reakcionari

na Zapadu protive se sprovođenju politike koegzistencije među narodima sa različitim društvenim sistemima, jer ne žele da im takva politika, usvojena od naroda, stavi nepremostive prepreke u pravcu ostvarenja njihove težnje za dominacijom nad drugima. Pa ipak, realnosti sadašnjeg doba su jače i svijest o njima raste u većoj mjeri ukoliko postaju vidljiviji razlozi za otpore konstruktivnoj međunarodnoj saradnji. Međutim, neću da kažem da se uticaj reakcionarnih faktora ma na koji način smije potcijeniti. Jedino se tako može i objasniti što, uz postignuti načelni sporazum između nuklearnih sila o potrebi sprovođenja jednog programa opšteg i potpunog razoružanja, i pored diskusija koje se već dugo vremena vode u za to organizovanom forumu — još nema praktičnih rezultata. Njihovo odsustvo pravda se najrazličitijim razlozima, a naročito komplikovanošću praktičnog sprovođenja jednog međunarodnog sporazuma o opštem i potpunom razoružanju, potrebom održavanja ravnoteže snaga, težnjom da nijedna zemlja u procesu razoružanja ne dođe u preimućstvo nad nekom drugom i da ne iskoristi to preimućstvo za svoje ciljeve. Ne može se odreći komplikovanost ovog problema u jednom svijetu sa tako složenom strukturom i različitim interesima, ali se još manje može odricati korist koja bi za sve narode nastala praktičnim usvajanjem postepenih i djelimičnih mjera razoružanja, za stanje duhova u svijetu, za jačanje povjerenja među narodima, za ekonomski prosperitet, za likvidaciju straha od izbijanja novog svjetskog rata. Mnogo puta mi smo isticali da bi početak razoružavanja mogao imati ogroman i višestruki značaj. On bi ne samo mnogo značio za postepeno uspostavljanje povjerenja među današnjim antagonističkim silama — jer bi razoružanje ujedno značilo odustajanje od upotrebe sile prilikom rješavanja spornih problema — već bi ujedno mogao biti početak likvidacije ogromne razlike koja danas postoji između razvijenih i nerazvijenih zemalja, ako bi se samo jedan mali procenat sredstava koja se troše za naoružanje stavio na raspolaganje nerazvijenim zemljama.

Mi nikada nismo smatrali da prvo treba riješiti najvažnije probleme koje nam je ostavio u naslijeđe drugi svjetski rat i time obezbijediti realno sprovođenje politike koegzistencije između država sa različitim društvenim sistemima. Isto tako, bilo bi apsurdno isticati neku apstraktnu politiku koegzistencije bez istovremenog rješavanja akutnih međunarodnih pitanja. Očigledno su to procesi političkog života našeg vremena koji moraju ići istovremeno, paralelno. Politika koegzistencije u isto vrijeme znači i neophodnost konstruktivnog rješavanja akutnih problema.

Mi ne smatramo, kao što neki žele da predstave, da bi politika koegzistencije, uklanjanje aktualnih međunarodnih problema, kao što su obustave nuklearnih proba, razoružanje, potpisivanje mirovnog ugovora sa Njemačkom, rješenje problema Berlina, neutralizacija Laosa, poštovanje suvereniteta Kube i drugih krupnih aktualnih međunarodnih pitanja, preko noći stvorili svijet bez problema. Ali, mi zaista smatramo da bi takva politika rješavanja u relativno kratkom roku sadašnjih akutnih problema međunarodnih odnosa omogućila svim narodima da posvete sve svoje talente i energije izgrađivanju jednog novog sistema međunarodnih odnosa i institucija za neviđeno ubrzanje opšteg ljudskog i društvenog razvoja.

O pojedinim aktualnim međunarodnim pitanjima mi smo se mnogo puta izjašnjavali i nema potrebe da ja to sada ovdje opet činim. Više sam želio da istaknem opšti pravac našeg djelovanja, u okviru socijalističkih i progresivnih snaga svijeta, za njihovo rješavanje. Želio sam takođe da podvučem otpor jednom takvom djelovanju koji postoji i koji je doveo, u sadašnjem momentu, do zabrinjavajuće stagnacije u rješavanju akutnih međunarodnih pitanja. Ova stagnacija je bremenita mnogim opasnostima. Nju su izazvali reakcionarni otpori. Ona ne odgovara interesima mira, interesima naroda. U vezi sa ovim posebno je zabrinjavajuće to što i u jednom dijelu socijalističkog svijeta takođe dolaze do izražaja neki sebični

interesi i dogmatska gledišta koja se prikrivaju plaštom viših ciljeva i koja pogrešno tumače rezultate i tendencije prelazne epohe i, mada obiluju pseudorevolucionarnim frazama, pokazuju dubok stepen neshvatanja rastućeg dinamizma socijalizma.

III

Snažan zamah unutrašnjeg socijalističkog razvitka i velika odgovornost Saveza komunista za pravilan razvitak i za savladavanje mnogobrojnih problema koje taj razvoj sobom nosi donekle su uticali da je kod nekih članova SKJ oslabilo interesovanje za razna zbivanja na međunarodnom poprištu, naročito u progresivnom radničkom pokretu. Do toga je došlo u priličnoj mjeri zbog toga što su članovi SKJ najviše zauzeti našim problemima socijalističke izgradnje, što je dobro, ali neki pri tome zapostavljaju ono što se događa u međunarodnom radničkom pokretu. Do nerazumijevanja i slabijeg interesovanja nekih članova SKJ za događaje u međunarodnom radničkom pokretu došlo je donekle i zbog toga što se smatra da je spoljna politika stvar vlade i najužeg rukovodstva CK SKJ i pošto je ona u osnovi pravilna. Jer, na spoljopolitičkom planu postižemo uspjehe, porastao je prestiž Jugoslavije, itd. Tačno je da Jugoslavija uživa ugled u svijetu zbog svoje miroljubive i principijelne politike i da aktivno učestvuje u svim važnijim akcijama, zajedno sa svim miroljubivim zemljama, naročito u onim koje se tiču očuvanja mira, dekolonizacije, zabrane nuklearnih eksperimenata, razoružanja, miroljubive aktivne koegzistencije itd. Ali u posljednje vrijeme u međunarodnom revolucionarnom radničkom pokretu sve više dolazi do raznih, pa i krupnih principijelnih nesuglasica, kako u vezi sa današnjom situacijom u svijetu, tako i u vezi sa primjenom marksizma-lenjinizma u daljem kretanju međunarodnog revolucionarnog pokreta. I baš to nepoznavanje i nerazumijevanje onoga što se događa u socijalističkom svijetu dovodi ponekad do pogrešnih shvatanja i negativnih gledišta o tome kako mi treba da se postavimo u vezi sa događajima u revolucionarnom radničkom pokretu i među socijalističkim zemljama.

Razlike u pogledima i stavovima koje postoje u komunističkom međunarodnom pokretu odnose se i na takva krupna pitanja koja su od sudbonosnog značaja za čitavo čovječanstvo kao što su: pitanje rata ili mira, pitanje načina rješavanja spornih međunarodnih problema, aktivne miroljubive koegzistencije i druga. Dalje kretanje, odnosno razvoj revolucionarnog radničkog pokreta i socijalizma u svijetu zauzima jedno od glavnih spornih mjesta, jer u komunističkom pokretu odražava razlike između dogmatskih i progresivnih snaga u stavovima i pogledima na probleme koje sam naprijed naveo.

Rukovodioci Kineske komunističke partije i neki drugi uporno stoje na dogmatskim pozicijama u pogledu odnosa i daljeg razvoja komunističkog pokreta. Oni negiraju mogućnost da progresivne snage dođu na vlast u pojedinim zemljama drugim putem osim oružanom borbom u jednom novom ratu bez obzira na posljedice. Oni negiraju mogućnost rješavanja međunarodnih spornih problema miroljubivim sredstvima i smatraju da se to može postići samo silom, oni negiraju miroljubivu i aktivnu koegzistenciju između država i naroda sa različitim društvenim sistemima i smatraju to koncesijom kapitalističkom svijetu i odricanje od revolucionarne borbe. Oni brkaju revolucionarnu borbu radničke klase u svakoj zemlji sa koegzistencijom između država i naroda, jer je ona nužna, kao što sam rekao bezbroj puta, da bi se izbjegla strašna katastrofa u jednom novom nuklearnom, razornom svjetskom ratu. Oni, izgleda, ne mogu da razumiju da miroljubiva koegzistencija između država ne znači ideološki kompromis, konzerviranje klasnih suprotnosti i klasne borbe u kapitalističkim zemljama. Oni se bore protiv destalinizacije i za povampirenje staljinističkih odnosa i metoda u komunističkom pokretu svijeta i u izgradnji socijalizma.

Komunistička partija Jugoslavije je i u svojoj prošlosti na svojim leđima iskusila dejstvo staljinističkih metoda.

I ne samo Komunistička partija, već je i čitav naš narod, bez obzira na svoje žrtve i zasluge u zajedničkoj borbi protiv fašističkih osvajača, iskusio Staljinov bijes zbog toga što se nije htio potčiniti Staljinovoj samovolji i položiti svoju nezavisnost pred njegove noge.

Zbog toga smo mi, jugoslovenski komunisti i narod, pozdravili odluke XX i XXII kongresa Komunističke partije Sovjetskog Saveza. I ne samo zbog osude Staljinovih grešaka već i zbog otvaranja jednog novog procesa u razvitku ekonomskih i društvenih odnosa u Sovjetskom Savezu, u pravcu svestranijeg i bržeg razvitka na svim područjima privrede i društvenog života. Značaj tih odluka potvrdila je i praksa, kako u Sovjetskom Savezu, tako i u međunarodnom radničkom pokretu. Blagodareći drugu Hruščovu i ostalim njegovim saradnicima nama je, iako sporo, ipak postepeno uspjevalo da poboljšamo naše odnose sa Sovjetskim Savezom i drugim socijalističkim zemljama. To poboljšanje odnosa sa SSSR i drugim socijalističkim zemljama ima krupan višestruki i pozitivan značaj ne samo za Jugoslaviju i za te socijalističke zemlje već i za revolucionarne radničke i progresivne pokrete uopšte. Jer, to jača jedinstvo ne samo socijalističkih već i svih progresivnih snaga u borbi za mir i za konstruktivnu aktivnu i miroljubivu koegzistenciju.

Dobri odnosi i saradnja sa Sovjetskim Savezom i drugim socijalističkim zemljama ne protivrječe našoj dosadašnjoj politici, politici saradnje sa svim zemljama koje su spremne za takvu saradnju sa nama na ravnopravnoj osnovi. To ne znači da mi time želimo da pogoršamo državne odnose sa kapitalističkim zemljama, da napustimo saradnju sa tim zemljama u pitanjima koja su od zajedničkog ili opšteg, međunarodnog interesa. Ne, ako bismo tako postupili, onda ne bismo bili dosljedni principima aktivne miroljubive koegzistencije, ne bismo doprinijeli smanjenju već pogoršanju ionako zategnute međunarodne situacije. To bi se nepovoljno odrazilo i na naše odnose i saradnju sa neangažovanim zemljama i na konstruktivnu ulogu koju te zemlje danas igraju u međunarodnim odnosima, a mi tu moramo i dalje veoma aktivno djelovati. Jer, takva aktivna uloga i saradnja Jugoslavije sa drugim neangažovanim zemljama u interesu je svih onih snaga u svijetu koje žele da se izbjegne jedan novi svjetski sukob. Ona je u interesu dekolonizacije, odnosno postizanja nezavisnosti kolonijalnih naroda, u interesu rješavanja spornih međunarodnih problema na miroljubiv način, a ne putem sile, i u interesu je socijalističkih zemalja i progresivnog radničkog pokreta u svijetu. Konferencija šefova država i vlada 28 zemalja u Beogradu 1961. godine dala je u tom pogledu jasan smjer kojim savremeno čovječanstvo treba da se kreće da bi se izbjegla katastrofa u svijetu i vratilo spokojstvo, miran stvaralački rad i međusobna saradnja.

Takav stav i značaj Jugoslavije među neangažovanim zemljama jedan je od glavnih razloga za neprekidne napade kineskih i nekih drugih rukovodilaca na SKJ i na našu zemlju uopšte. U pitanju rata ili mira rukovodstvo kineske partije stoji na trockističkim pozicijama. U pitanju rata ili mira SKJ je za mir, za miroljubivo rješavanje svih spornih problema među narodima. Ali, SKJ ne negira klasnu borbu, borbu radničke klase u pojedinim zemljama. Naprotiv, mi smatramo da borba radničke klase za bolje društvene odnose u svakoj zemlji predstavlja krupan doprinos progresivnom kretanju ne samo u dotičnoj zemlji gde se ta borba vodi već i u svijetu uopšte. Oblici te borbe mnogostruki su i mi ne negiramo i najoštrije oblike, ako oni nisu avanturistički i ako su korisni za pobjedu radničke klase, za progresivan pokret uopšte. Uostalom, naš odnos prema klasnoj borbi dokazali smo ne riječima već djelom.

Danas u revolucionarnom radničkom pokretu, odnosno u komunističkim partijama, postoje neslaganja između onih koji stoje na dogmatskim pozicijama, kao što su KP Kine i rukovodioci nekih drugih komunističkih partija, i ogromne većine drugih socijalističkih zemalja i komunističkih partija koje su za progresivna kretanja u svijetu, koje su za miroljubivo rješavanje svih spornih problema, za

mir i miroljubivu koegzistenciju između država i naroda sa različitim društvenim sistemima, koje su protiv rata zato što su svjesne posljedica koje bi, pri današnjim razornim nuklearnim ratnim sredstvima, značile katastrofu za čovječanstvo. Prema tome, razumije se da smo mi na strani onih komunističkih i radničkih partija koje se bore za likvidaciju dogmatizma i staljinističkih metoda u komunističkom pokretu, na strani onih koji se bore za mir i mirno rješavanje spornih međunarodnih problema, koji su za progresivno kretanje u revolucionarnom radničkom pokretu u skladu sa marksističkom naukom i u skladu sa današnjom etapom u međunarodnim odnosima i u razvoju uopšte.

Kada sam kazao da smo na strani antidogmatskih snaga u komunističkom pokretu, onda sam time podvukao naše mjesto, naše dužnosti i internacionalne obaveze SKJ u redovima međunarodnog radničkog pokreta.

Mi duboko žalimo što je u međunarodnom revolucionarnom pokretu došlo do tako dubokih principijelnih razmimoilaženja, koja mogu dovesti do rascjepa u tom pokretu i do slabljenja borbe progresivnih snaga, a napose borbe radničke klase. Ja još uvijek vjerujem da se tako daleko neće otići. Ali, da do toga ne bi došlo, potrebno je najaktivnije, na principijelan način, učestvovati u raščišćavanju nesuglasica između komunističkih partija. Svako kompromisno i neprincipijelno saglašavanje na račun bilo koga, ili na račun osnovnih principa na kojima počiva savremena borba za socijalizam, bilo bi od velike štete za radnički pokret uopšte.

Izgleda mi da u redovima članova SKJ ima ljudi koji ne razumiju ogroman pozitivan značaj stvaranja ne samo normalnih već i dobrih odnosa naše zemlje sa SSSR-om i drugim socijalističkim zemljama. Naša nedavna posjeta Sovjetskom Savezu ima veliki značaj ne samo sa stanovišta državnih interesa, interesa međunarodnog radničkog i progresivnog pokreta uopšte, već je ona korisna i za mir u svijetu. To je tijesno povezano sa našom obavezom da aktivno učestvujemo u pravilnom raščišćavanju nesuglasica i deformacija u socijalističkom i radničkom pokretu.

Kad sam malo prije kazao da je nesporazume u komunističkom pokretu potrebno rješavati principijelno, imao sam u vidu i nedavnu prošlost, odluke 81 partije na savjetovanju u Moskvi 1960. godine u vezi sa Jugoslavijom, koje nisu odgovarale stvarnosti i time, razumije se, nisu bile ni principijelne. To je sada prošlost, a mi komunisti moramo gledati sadašnjost i budućnost. Zbog te prošlosti ne smije se stalno gajiti neko nepovjerenje, recimo, prema Sovjetskom Savezu i drugim socijalističkim zemljama i partijama. Treba imati u vidu kako se sada odnose prema nama i kakve stavove imaju te partije prema najvažnijim međunarodnim problemima. Gledišta Saveza komunista moraju biti jedinstvena u tim pitanjima. Ne može biti različitih gledišta kada se radi o jedinstvenoj politici SKJ i stavovima prema zbivanjima ne samo u unutrašnjem razvitku već i na međunarodnom poprištu uopšte. Nas naročito moraju interesovati zbivanja u međunarodnom revolucionarnom radničkom pokretu. Mi moramo biti svjesni da smo dio toga pokreta a ne nešto izvan njega.

Nas su optuživali i optužuju da smo revizionisti. Kineski rukovodioci koriste to za neprekidne besprincipijelne napade na SKJ i na našu zemlju uopšte, ne navodeći u čemu je taj revizionizam, pa da onda mirno diskutujemo o opravdanosti ili neopravdanosti takvih optužbi. Ja ne dijelim gledišta onih koji misle da je kod nas sve dobro. Mi smo činili ne malo grešaka u našoj praksi, a biće ih još, ali smo ih sagledavali i ispravljali. Prema tome, mi ne smatramo sebe nepogrešivim, kao što ne smatramo nepogrešivim nijednu KP ili pokret, a najmanje rukovodstvo Komunističke partije Kine. Pusto pričanje i klevete ne mogu biti kompetentni za ocjenu šta je revizionizam a šta nije. Prema tome, praksa i njeni rezultati su najbolji sudija o ispravnosti primjene teorije Marksa, Engelsa i Lenjina. Samo stvaralačka primjena marksizma-lenjinizma na današnjem stepenu razvitka društva, tehničkih, kulturnih i drugih dostignuća — a ne dogmatizam — može dati dobre i brze rezultate u

borbi radničke klase za dalju promjenu društvenih odnosa i u izgradnji socijalizma.

Ako gledamo praksu i rezultate kineskih komunista u njihovom unutrašnjem razvoju, onda su njihove greške himalajski velike prema našim, jugoslovenskim. Kakve su rezultate dale njihove komune, sitne željezare, njihovi zajednički kazani i mnoge druge greške koje su se teško odrazile na život kineskog naroda? Pa ipak, mi se nismo miješali u njihov unutrašnji razvitak.

U Kini je, izgleda, došlo do daljeg jačanja birokratizma i birokratskih metoda u upravljanju državom, privredom i Partijom. Komunistička partija, kao rukovodeća snaga, orijentisala se na »politiku velikog skoka«, kako to oni kažu, u težnji da se Kina što prije razvije. Pri tome su upotrebljavane razne metode, uključujući i vojne, u rješavanju unutrašnjih problema. Ovu svoju težnju i želju za što bržim razvitkom kinesko rukovodstvo je, na žalost, podredilo politici prestiža, težnji da se Kina što brže nametne kao vodeća snaga u revolucionarnom radničkom pokretu i kao velika sila u međunarodnim odnosima. Tako vođena, ova politika nije dala očekivane rezultate, što je izazvalo nestrpljenje i pothranjivalo preduzimanje novih sektaških mjera. Iskreno govoreći, nas te njihove greške ne raduju, jer one štete narodu Kine i čitavom radničkom pokretu svijeta, ali mislimo da oni nemaju moralno pravo da nas napadaju i klevetu, izmišljajući razne neistine o našoj stvarnosti.

U našem odnosu prema Narodnoj Republici Kini ne nalaze se uzroci za to, za takve neistine i za tako ogorčene napade.

Mi smo pozdravili pobjedu kineske revolucije. Želili smo da sa Narodnom Republikom Kinom razvijemo svestrane odnose. Uložili smo ogromne napore da se ti odnosi grade na solidnoj, principijelnoj osnovi. Odlučno smo istupali protiv politike blokade i izolacije Kine u međunarodnim odnosima, što je dolazilo naročito do izražaja u Organizaciji ujedinjenih nacija. Kineska komunistička partija bila je jedna od prvih partija koja je, poslije 1948. godine, na svoj VIII kongres pozvala delegaciju Saveza komunista Jugoslavije, koja je bila veoma toplo i srdačno primljena i pozdravljena na Kongresu.

Razvitak međusobnih odnosa nije davao nikakav povod za preokret koji je nastupio 1958. godine. Uzroci tog preokreta su van politike Saveza komunista i van bilateralnih odnosa između socijalističke Jugoslavije i Narodne Republike Kine, jer je svima poznato da je nama tada politika kvarenja odnosa sa drugim zemljama, čak i kada postoje dublja neslaganja ili razmimoilaženja.

Očigledno je da se radi o ozbiljnom preokretu u politici Kineske komunističke partije, o preokretu koji je rezultat određenih stavova vezanih za unutrašnje probleme, specifičnih dogmatskih stavova u pogledu zadataka međunarodne politike u cjelini i shvatanja koja su suprotna ne samo stavovima SKJ već i drugih komunističkih partija i radničkih pokreta.

Kineski komunisti stalno nas optužuju da se vraćamo u kapitalizam. Ja ne znam, drugovi, zbog čega bi kineski komunisti tako strasno želili da se mi vratimo u kapitalizam. Da li bi to bilo korisno za međunarodni radnički pokret? Svakako da ne bi, ako se ta apsurdnost proanalizira. Ne krije li se iza te želje, koja se nikada i neće moći ostvariti, nešto drugo? Ja mislim da je stvar u tome što Jugoslavija uživa veliki ugled u azijskim i afričkim zemljama, naročito u neangažovanim, zbog svoje nesebične i principijelne podrške kolonijalnim zemljama i zemljama u razvoju i zbog svoje miroljubive politike. Ona uživa značajan ugled i kao socijalistička zemlja zbog svoga društveno-političkog sistema i uspjeha u svojoj socijalističkoj izgradnji.

Kao što znate, nema nijednog područja naše spoljne i unutrašnje politike koje nije došlo pod udar napada kineskog rukovodstva.

Cjelokupna naša spoljna politika, naša politika koegzistencije proglašava se za politiku koja je »potpuno u skladu sa interesima imperijalizma«. Naše zalaganje za pregovore o razoružanju prikazuje se kao politika »razoružanja i umrtvljavanja budnosti naroda svijeta«. Naša pomoć i solidarnost sa nacionalno-oslobodilačkim pokretima najgrublje se falsifikuje i predstavlja kao politika »kočenja nacionalnooslobodilačke i antikolonijalne borbe porobljenih i zavisnih naroda«. To rade po šablonu, bez skrupula, čak i u takvoj zemlji kao što je Alžir, čiji narodi i rukovodioci znaju na kakav je način i u kakvim teškim uslovima iskavana iskrena saradnja između socijalističke Jugoslavije i alžirskog naroda u njegovoj oružanoj borbi.

Naša politika stvaranja što boljih odnosa sa zemljama Zapada, uključujući i Sjedinjene Američke Države, i razvijanje ekonomskih i kulturnih odnosa sa tim zemljama prikazuje se kao »služenje imperijalizmu i njegovim interesima u borbi protiv socijalizma, nacionalnooslobodilačkih pokreta i očuvanja mira«.

Naša politika razvijanja što šire i potpunije saradnje sa socijalističkim zemljama predstavlja se kao politika »razbijanja jedinstva socijalističkih zemalja«.

Napadaju se osnovni principi naše miroljubive i konstruktivne, socijalističke spoljne politike.

Iako u teoriji proklamuju da se ne miješaju u unutrašnje probleme drugih zemalja, kineski rukovodioci, kako se vidi, na veoma nakaradan način tretiraju razna područja unutrašnjeg života, dovodeći time sebe u smiješan položaj. O našoj privredi, pomenuo sam, govore da se »nalazi u neprekidnoj dubokoj krizi izazvanoj vraćanjem u kapitalizam« (ja mislim da bi se oni osjećali veoma srećnim kad bi upali u takvu krizu), da industrija »stagnira«, da je u poljoprivredi u toku »proces koncentracije zemlje u ruke pojedinaca i stvaranje kulaka«, da na tržištu »vlada anarhija«, da radničko samoupravljanje »predstavlja zavesu iz koje se vrši vraćanje na kapitalistički sistem« itd. Ali, unaprijed su propale želje da nas na taj način ocerne pred narodima azijsko-afričkih i posebno neangažovanih zemalja, jer ti narodi najbolje znaju kakva je Jugoslavija.

Kolebao sam se da li da ovdje govorim o bezočnim i klevetničkim napadima nekih najodgovornijih albanskih rukovodilaca na nas i našu zemlju. Ali mislim da to nije potrebno, jer se ne radi o komunistima, ili bar ljudima sa nekim moralom, već o običnim avanturistima, a osim toga oni su samo glasnogovornici kineskih rukovodilaca, koji pogodnijih ljudi za takvu ulogu nisu mogli da nađu nigdje u svijetu.

Sve su to veoma žalosne stvari, ali se one neće same od sebe riješiti. Njih treba uporno rješavati kao što se uporno borimo za mir, jer su one sastavni dio borbe za mir i pravilnije odnose među socijalističkim zemljama i komunističkim partijama u svijetu. Borba za jedinstvo socijalističkih snaga je neprekidan proces koji je usko vezan sa cjelokupnim današnjim svjetskim zbivanjima. Ta borba zahtijeva mnogo međusobnog povjerenja, poznavanja i priznavanja različitih oblika borbe i uslova pod kojima progresivne snage u svakoj zemlji mogu uspješno voditi tu borbu za progres i socijalizam.

Interesi mira nisu u suprotnosti sa interesima radničke klase i socijalizma, već obratno — radnička klasa može se samo u miru sa uspjehom razvijati i voditi klasnu borbu, izvojevati pravednije društvene odnose, likvidirati eksploataciju čovjeka od čovjeka i uzeti svoju sudbinu u vlastite ruke.

Baš zbog takve orijentacije ka progresu, zbog aktivnog učešća i makar i skromnog doprinosa u sagledavanju i rješavanju najbitnijih pitanja borbe za mir i socijalizam, politika Saveza komunista Jugoslavije ostala je duboko povezana sa svim progresivnim snagama u svijetu. Ona je bila i ostala sastavni dio borbe radničkog pokreta, jer je nikla u njegovim naporima i borbama za bolji život, za pobjedu novih socijalističkih odnosa, bez obzira da li je ta politika bila odobravana ili negirana.

Logika našeg sopstvenog razvitka, pozitivna kretanja u socijalističkim zemljama, procesi dubljeg sagledavanja problema u komunističkom pokretu, stvarali su sve povoljnije uslove za približavanje stavova Saveza komunista i drugih komunističkih partija.

Takvom procesu mogle su se opirati samo one snage u radničkom pokretu koje ne vide suštinu današnjeg procesa i najbitnijih zadataka savremenog svijeta, ili koje svoje uske sebične interese stavljaju iznad interesa borbe za mir i socijalizam.

Zbog toga napad rukovodstva Kineske komunističke partije na socijalističku Jugoslaviju predstavlja, u stvari, sastavni dio pokušaja dogmatskih snaga u radničkom pokretu da se suprotstave naporima međunarodnog radničkog pokreta da dođe do jedinstva akcije svih progresivnih snaga u svijetu u borbi za afirmaciju politike mira, politike koegzistencije, u interesu jačanja snaga socijalizma. Zbog toga to nije politika uperena samo protiv Saveza komunista, već i protiv osnovnih interesa svih snaga progressa i socijalizma. Utoliko je ona štetnija i opasnija.

Međutim, kineski rukovodioci su proklamovali da je Kina »jedina zemlja u kojoj se marksizam-lenjinizam pravilno razvija«. Doduše, jedini ustupak čini se Enveru Hodži. Polazeći sa takvih pozicija, nije teško bilo poći korak dalje u pravcu izazivanja frakcijskih borbi unutar radničkog pokreta i u pojedinim partijama. Zar to nije frakcijska borba i miješanje u unutrašnje stvari drugih partija i zemalja kada se uporno dijele i šire u drugim zemljama razni pamfleti i materijali sa dogmatskom sadržinom, protiv drugih partija i njihovih rukovodilaca, sa raznim klevetama i izvrtanjima istine? Postižući izvjesne privremene uspjehe u frakcijskom radu, naročito među nekim azijskim komunističkim partijama, rukovodioci Kineske komunističke partije su se pobrinuli da tom radu daju cjelovitu idejno-političku podlogu i da pređu u dalju ofanzivu. Otuda i njihovi pojačani napadi na sve one snage u radničkom pokretu kojima su tuđi metodi frakcijskog rada i dvoličnost u politici. Kada bi komunističke partije, naročito one jače među njima, odobravale ili usvajale sadašnja gledišta rukovodstva KP Kine i njihove metode, to bi ovim partijama i čitavom međunarodnom radničkom pokretu nanijelo ogromne štete. A kineski rukovodioci ili neće da vode računa o tome ili ne poznaju prilike i uslove borbe radničkog pokreta, posebno u zemljama gdje radnička klasa nije uspostavila svoju vlast.

U sklopu takve politike formiralo se i shvatanje nekih kineskih rukovodilaca o premještanju centra revolucije. Tumačeći na svoj način, bukvalno, geografski i mehanički, Lenjinovu tezu o premještanju centra revolucije sa Zapada na Istok, ovi rukovodioci žele, u stvari, da tezom da je sada centar revolucije otišao još dalje na istok, u Kinu, prikriju svoje aspiracije za hegemonizmom i ideološkim monopolom u radničkom pokretu.

Takvo shvatanje o premještanju centra revolucije rodilo je i tezu o potrebi solidarnosti međunarodnog radničkog pokreta sa politikom i ideologijom novog centra. Po logici nekih rukovodilaca Komunističke partije Kine, proleterska solidarnost je danas samo ona solidarnost koja bez rezerve podržava njihovu politiku i stavove, bez obzira da li su dobri ili loši. Dosljednost te logike ogleda se u proglašavanju Envera Hodže za najdosljednijeg revolucionara i velikog marksistu-lenjinistu.

Polazeći od takvih shvatanja, nije bilo teško doći do zaključka da je sve antimarksističko i revizionističko što se ne slaže sa pogrešnom politikom i naopakim tumačenjima marksizma koje vrše kineski rukovodioci.

Takav postupak postepeno je izbacio na površinu rukovodstvo Komunističke partije Kine kao centar okupljanja dogmatskih snaga. Zbog toga nije nimalo slučajno što se, sa jačanjem borbe protiv dogmatskih ostataka u radničkom pokretu, kinesko rukovodstvo osjeća više ugroženo u svojoj politici, što pruža veći otpor pokušajima da se sagledaju savremeni problemi međunarodnog razvitka i radničkog pokreta i što sa još većom odlučnošću insistira na svojim stavovima.

Na takvoj podlozi može da se razvije nacionalizam najgore vrste. A on je, izgleda, u Kini u procesu razvitka. To se ogleda i u odnosu kineskih rukovodilaca prema evropskom radničkom pokretu, u politici suprotstavljanja naroda Azije, Afrike i Latinske Amerike narodima Evrope i narodima razvijenijih zemalja.

Kineski rukovodioci vrše negativnu i demobilizatorsku ulogu u radničkom pokretu svojim kritizerstvom i potcjenjivanjem metoda i načina borbe radničke klase i njene avangarde u Evropi za bolji život i nove društvene odnose. Takvo sektaško ultraljevičarsko shvatanje taktike i borbe radničke klase u razvijenim evropskim zemljama mogu da imaju samo oni koji nemaju najosnovnijih pojmova kroz kakve komplikovane unutrašnje društvene odnose mora da se probija savremeni proletarijat u kapitalističkim zemljama, u svojoj borbi za bolje uslove života i za promjene društvenih odnosa.

Oni se na sličan način odnose i prema progresivnim političkim snagama u novooslobođenim zemljama. Međutim, uspješan dalji razvitak ovih zemalja i njihova društvena orijentacija treba da su od najvećeg značaja za sve socijalističke zemlje i progresivne pokrete u svijetu. Historijski proces, o kome sam već govorio, doveo je do stvaranja nezavisnih država u ovim zemljama. One imaju svoje vlade, čija progresivna politika najčešće odražava težnje najširih narodnih masa, što socijalističke snage, a pogotovu socijalističke zemlje, treba da razumiju i da se prema tim zemljama odnose kao ravnopravni saborci kojima je stalo do njihovog napretka i kretanja ka višim društvenim oblicima. Utoliko je čudnije slušati kako iz Kine dolaze kritike zbog zalaganja socijalističkih zemalja za ekonomsku i svaku drugu pomoć novooslobođenim zemljama. Ovdje se radi o nedosljednosti kineskih rukovodilaca i njihovoj besprincipijelnoj kritici onih koji zastupaju gledište da je potrebno pomagati kolonijalne i nerazvijene zemlje. Nama je dobro poznato da kineski rukovodioci materijalno pomažu neke zemlje u Aziji i Africi, što je sasvim pravilno. Ali, nije pravilno što oni kritikuju druge koji to čine. To ukazuje na nedosljednost i izaziva sumnju u pogledu motiva njihove pomoći.

Svim kolonijalnim i nerazvijenim zemljama potrebna je pomoć, ali ona treba da se daje bez nekih taktičkih motiva i zadnjih namjera. Jer, samo takva pomoć može da doprinese da se ove zemlje što prije učvrste kao nezavisna i ravnopravna snaga u međunarodnim odnosima. A time bi, neosporno, i unutrašnji razvitak tih zemalja jačao napredna društvena stremljenja. Socijalizam, kao realnost savremenog svijeta, historijski je pozvan da brže shvati suštinu protivrječnosti i jaza između razvijenih i nerazvijenih zemalja i da svojim naporima doprinese da se te protivrječnosti rješavaju jačanjem i daljom afirmacijom socijalističkih

odnosa. Kineski rukovodioci opravdano podvlače važnost ovog pitanja, ali izvlače jednostrane zaključke, vodeći taktiku produbljavanja antagonizma između razvijenih i nerazvijenih zemalja.

Ovakav kurs dao je specifičan pečat pojavljivanju kineske spoljne politike na međunarodnoj sceni. To je kurs cijepanja jedinstva radničkih pokreta i progresivnih snaga, kurs kvazi-revolucionarstva.

Kineski rukovodioci su prilikom posljednje proslave nacionalnog praznika, u oktobru, javno proklamovali parolu »permanentne ofanzivnosti«. Prema svemu, izgleda da je to kineska varijanta teorije Trockog o »permanentnoj revoluciji«.

Oni, naime, strogo razdvajaju borbu za mir od borbe za socijalizam i kažu: »Borba za mir i borba za socijalizam su dvije različite borbe. Pogrešno je da se ne postave tačne razlike između ova dva vida borbi.« U svom pismu CK KPSS, objavljenom 13. marta ove godine, oni pozivaju na jedinstvo komunističkog pokreta radi svjetske revolucije i kažu: »Pred sobom imamo veoma dobru međunarodnu situaciju, koja je najpovoljnija za revoluciju u svijetu. Nema razloga zašto ne bismo naša razmimoilaženja otklonili i ojačali naše jedinstvo«. Dakle, pozivaju na jedinstvo radi svjetske revolucije koja bi na sadašnjoj etapi značila svjetski rat i uništenje stotine miliona ljudi, a ne pozivaju na jedinstvo radi borbe za mir i socijalizam.

Nije onda nimalo slučajno što je politika »permanentne ofanzivnosti« zahtijevala odbacivanje politike pregovaranja za rješavanje spornih međunarodnih problema. Takva linija zahtijevala je odbacivanje politike Bandunga i poznatih pet principa i preorijentaciju na politiku zaoštavanja u Aziji i u međunarodnim odnosima u cjelini. To je, dalje, vodilo stvarnom odbacivanju politike koegzistencije, jer je ona »spora« prije svega s tačke gledišta »hitne« potrebe jačanja međunarodne uloge Kine. Ta »hitnost« može se postići, po takvoj logici, jedino u hladnom ratu. Pri tome se ne vodi računa o činjenici da zaoštavanje hladnog rata i ratobornost na jednoj strani izaziva ratobornost i na drugoj strani. Takva politika vodi približavanju, i sa jedne i sa druge strane, termonuklearnom ratu, čiju razornost kineski rukovodioci očigledno potcjenjuju zbog svojih poznatih gledišta o brojčanoj snazi kineskog stanovništva, iako je jasno da bi u termonuklearnom ratu, na prvom mjestu, najteže stradali upravo radni ljudi svuda u svijetu.

Jasno je da se progresivne snage u svijetu ne mogu slagati sa takvom politikom. Događaji veoma plastično pokazuju da orijentacija makar ijedne socijalističke zemlje na vođenje hladnog rata izaziva zaoštavanje nesuglasica u radničkom pokretu u svijetu. Jer, takva politika nije u interesu mira, jačanja socijalizma, oslobodilačke i antiimperialističke borbe naroda i potreba jedinstva akcije svih progresivnih snaga u borbi za sprječavanje rata i učvršćenje mira. Takva politika vodi potcjenjivanju i negiranju borbe za mir, ismijavanju borbe radničke klase u kapitalističkim zemljama za poboljšanje uslova života i rada, podstiče pojavu grupa u oslobodilačkim i antikolonijalnim pokretima koje vuku te pokrete u sektaštvo i izolaciju od masa, što stvara pogodno tlo za širu akciju i uticaj reakcionarnih i neokolonijalističkih snaga.

Naša je dužnost da u svim tim pitanjima zauzmemo jasan i principijelan stav. U našem sopstvenom interesu je da u komunističkom pokretu pobijedi progresivan kurs koji odgovara životu i zahtjevima socijalizma. Savez komunista Jugoslavije nikada se nije indiferentno odnosio prema ključnim problemima borbe za socijalizam. Još manje možemo to danas da radimo, kada se snage socijalizma nalaze pred novim uspjesima i novim pobjedama.

U borbi za socijalizam okupile su se mnogobrojne snage. One su konsolidovane, u velikoj većini shvataju svoje zadatke i spremne su da pred historijom preuzmu punu odgovornost za dalju sudbinu čovječanstva i za dalju afirmaciju progresivnih socijalističkih kretanja. Socijalistička ostvarenja najtješnje se povezuju sa borbom bivših kolonijalnih naroda, sa stremljenjima radničke klase u razvijenim zemljama, sa interesima čovječanstva u cjelini.

U tom pogledu ja mislim da se naši odnosi sa Sovjetskim Savezom i drugim socijalističkim zemljama sve bolje razvijaju.

Prilikom nedavne posjete Sovjetskom Savezu mi smo se mogli uvjeriti da postoji uzajamna spremnost da naše odnose gradimo na taj način što ćemo, u prvom redu, razvijati sve ono što odgovara objema stranama i gdje su nam gledišta ista ili slična, bilo da se radi o krupnim međunarodnim pitanjima ili o bilateralnim odnosima, a toga, drugovi, ima dosta. Na takvoj osnovi naši odnosi i saradnja postaju sve bolji i čvršći u interesu obje zemlje, u interesu socijalizma i mira u svijetu.

Treba da kažem da smo i u Budimpešti, u razgovorima s drugom Janošom Kadarom i drugim mađarskim rukovodiocima, ustanovili istu takvu uzajamnost u shvatanju perspektive naših odnosa, potrebu čvrste saradnje, realizma u toj saradnji i stalnih uzajamnih napora i inicijativa.

Kad nam je drug Todor Živkov došao u posjetu, mi smo isto tako realistično i u drugarskoj atmosferi razmotrili naše uzajamne odnose i dogovorili se da nastavimo napore koji su već dali lijepe rezultate u mnogim oblastima.

Delegacija SKJ učestvovala je na Kongresu Komunističke partije Italije. To je bio izraz plodne saradnje i srdačnih drugarskih odnosa koji su uspostavljeni između SKJ i KP Italije i koji se naročito dobro razvijaju posljednjih godina.

Učešće naše partijske delegacije na Kongresu Jedinsteve ne socijalističke partije Demokratske Republike Njemačke omogućilo je da uspostavimo partijske veze i sa drugovima u Istočnoj Njemačkoj.

Nedavno je kod nas boravila studijska delegacija KP Francuske koja je imala priliku da se iscrpno upozna sa našim prilikama i stvaralačkim radom naših ljudi u izgradnji socijalizma u našoj zemlji.

Mislim da postoje dobri uslovi da se naša saradnja i veze sa socijalističkim zemljama, sa komunističkim i radničkim partijama sve više šire i produbljuju.

Svijetu je danas potrebna dalja afirmacija socijalizma. Njoj ne stoje na putu samo najreakcionarniji imperijalistički krugovi i ostaci kolonijalizma, već i tendencije u komunističkom pokretu da se povampiri dogmatizam, da se izazove rascjep u međunarodnom radničkom pokretu, da se u novooslobođenim zemljama posije sjeme nepovje-

renja i sumnje prema politici socijalističkih zemalja. Savez komunista je obavezan da učestvuje u borbi protiv svih negativnih pojava, protiv svih onih koji svjesno rade na cijepanju međunarodnog radničkog pokreta, protiv politike koja koči dalji razvitak socijalizma.

Ja mislim, drugovi, da je jasno gdje su i kakve su naše obaveze i kakva mora biti politika SKJ u borbi za jedinstvo međunarodnog radničkog pokreta, za pravilne odnose među socijalističkim zemljama i komunističkim partijama. Mi znamo da naša nezavisnost ne može doći u pitanje, ali naša nezavisna spoljna politika ne smije ići ni na štetu socijalističkih zemalja i radničkih pokreta. Naša čvrsta saradnja sa svim miroljubivim i neangažovanim zemljama na korist je i u skladu sa takvom politikom.

U narednom periodu postavlja se pred Savez komunista Jugoslavije zadatak daljeg povezivanja i saradnje sa komunističkim i radničkim partijama. Oblici i stepen saradnje zavisice od daljeg produbljavanja uzajamnog razumijevanja, od uzajamnih dogovora na osnovu razvijanja drugarske, ravnopravne saradnje u raznim područjima, izmjeni iskustava itd.

Pozitivna i negativna iskustva iz prethodnih godina korisno će poslužiti i nama i drugima da tu saradnju gradimo na čvršćim temeljima, a i na solidnim principima.

Savremeni razvitak radničkog pokreta, složenost i mnogobrojnost problema koji se pred njim postavljaju svakako zahtijevaju češće i najraznovrsnije kontakte, razgovore, diskusije i razmjene mišljenja, uzajamno poštovanje stavova i mišljenja, a u slučaju neslaganja, iznalaženje takvih oblika diskusija koji neće dramatiizovati neslaganja, već olakšati da se sporna pitanja tretiraju na miran i konstruktivan način. Dosadašnje iskustvo je pokazalo da je spornih pitanja bilo dosta, a nije isključeno da ih u budućnosti bude još više, jer borba za socijalizam postaje obimnija, sveobuhvatnija i raznovrsnija. Otuda i vjerovatnoća da će i razlike u stavovima o raznim pitanjima biti sve češće.

Saznanje da se i socijalizam razvija u specifičnim oblicima neravnomjernosti povlači i zaključak da će neravnomjerni razvitak socijalizma, uz poznate karakteristike prelaznog perioda, izbacivati na površinu najrazličitija shvatanja i stavove, koji se mogu usaglasiti samo konstruktivnom diskusijom i borbom mišljenja, ulažući neprekidne napore za što veći stepen saradnje među socijalističkim snagama, naročito onim koje se nalaze na vlasti i čija je odgovornost za dalju sudbinu socijalizma veća i potpunija. Najnovije iskustvo pokazalo je da kopiranje i grubo prenošenje izvjesnih oblika diskusije iz prošlosti, kada se komunističke partije nisu nalazile na vlasti, može samo da nanese štetu u uslovima odgovornosti ovih partija za sudbinu sopstvene zemlje. Isto tako, praksa pokazuje da izvjesni klasični oblici ujednačavanja gledišta ne mogu doprinijeti sagledavanju problema. Zbog toga se nameće zadatak izučavanja dosadašnjih iskustava, oblika saradnje i pronalaženja boljih oblika koji odgovaraju dosadašnjem stepenu razvitka socijalizma, odgovornosti pojedinih komunističkih partija i potrebama daljeg jačanja socijalizma u cjelini.

IV

Uslovi u kojima djeluje naša zemlja i naša Partija nisu jednostavni. Da bismo mogli pravilno djelovati

u postojećim okolnostima i dati svoj doprinos opštim naporima svih progresivnih snaga u svijetu, moramo svestrano pratiti i izučavati savremene društvene procese i upoznat i sa njima sve naše radne ljude, a prije svega članstvo Saveza komunista. To je usko povezano sa našim zadacima na daljem jačanju idejno-političkog rada i naučnoistraživačke djelatnosti. Ukoliko ne bismo pratili te procese, koji se u pojedinim zemljama javljaju u nešto specifičnijim oblicima, ukoliko ne bismo vidjeli kako se opšte zakonitosti društvenog razvitka ispoljavaju kroz te specifičnosti, mogli bismo lako upadati u razne šeme i doći u položaj da teško shvatimo šta se u pojedinim zemljama zbiva i u kom pravcu ide njihov razvitak. Utoliko prije što društveno-ekonomski procesi ne idu uvijek pravolinijski i uzlaznom linijom. Ako ne bismo stalno i na naučnoj osnovi pratili i izučavali sve te procese, zapadali bismo u razne spekulacije i kombinatoriku, stvari bi se zamagljivale, teško bi se sagledavala perspektiva društvenih kretanja i mogućnosti za uspostavljanje novih odnosa među zemljama, teže bismo se oslobađali, i mi i drugi, predrasuda nagomilanih događajima iz prošlosti u međusobnim odnosima i na širem planu.

Ako se ne izučavaju ti procesi i ako se ne poznaje društveno biće jedne zemlje, onda se neminovno upada u izvjesni subjektivizam. Na kraju, težnja da se što realnije i potpunije upozna stvarnost drugih zemalja, internacionalistička je obaveza svakog pokreta. Bez toga se ne može ostvarivati ni solidarnost revolucionarnih snaga u praksi.

U izučavanju društveno-ekonomskih procesa u pojedinim zemljama i aktivnosti pojedinih pokreta, mislim da velika uloga pripada našim institutima koji se bave tim pitanjima, drugim naučnim ustanovama i visokim školama. Oni su i dosada postigli izvjesne rezultate, ali treba da se još više uradi jer se stvaraju bolji uslovi — uspostavljaju čvršći kontakti sa mnogim institutima i pokretima u drugim zemljama, a podigao se, i u priličnoj mjeri okvalifikovao, kadar koji može da radi na tim pitanjima, mada bi te institucije trebalo kadrovski još više ojačati.

Isto tako, treba nastojati da što potpunije i objektivnije informišemo našu javnost i radne ljude preko štampe i drugih sredstava informacija o dostignućima drugih zemalja, pre svega socijalističkih i novooslobođenih zemalja. Te zemlje postižu velike uspjehe, iako se mnoge suočavaju sa krupnim teškoćama u unutrašnjem razvitku. Objektivno informisanje doprinosi zbližavanju naroda, jačanju solidarnosti radnih ljudi, otkriva mogućnosti za razvoj odnosa na raznim područjima među zemljama i revolucionarnim pokretima. Svakako da je bilo i biće određenih objektivnih teškoća, ali ima ponekad i slabosti u orijentaciji, o čemu treba pisati i informisati. Svakako da je lakše pisati o raznim senzacionalističkim događajima u pojedinim zemljama i zadovoljavati malograđanski ukus, nego ulaziti u društveno-ekonomske procese tih zemalja, sagledavati ono što je novo, progresivno, što se sa mukom probija, ali što ima perspektivu. Ja to govorim zbog toga što danas informisanje radnih ljudi u nekim zemljama odudara od ovakvih težnji. Zar pisanje kineske štampe o našoj zemlji i o nekim drugim socijalističkim zemljama i pokretima nije, pored ostalog, naopako tumačenje internacionalističkog duga kineske revolucije i omalovažavanje ogromnih napora koje radnička klasa i radni ljudi čine u drugim zemljama, kako

u borbi za bolje uslove života i bolje društvene odnose, tako i u izgradnji socijalizma i očuvanju mira u svijetu. Takvo pisanje truje odnose među narodima i pokretima. Ono je na kraju izraz sopstvene slabosti i vodi izolaciji jednog naroda i pokreta od drugih naroda i pokreta.

Objektivno informisanje doprinosi upoznavanju iskustava drugih zemalja. Mi smo uvijek insistirali na tome da upoznamo iskustva drugih, da se njima koristimo koliko god je moguće, ne prenoseći ih šematski. Mi smo stekli dragocjena iskustva u izgradnji naše zemlje, razvijanju socijalističkih društvenih odnosa, ali smo uvijek isticali da su to naša iskustva, da su ona plod stvaralačke mašte i napora naše radničke klase i naše Partije, da su ona nikla na našem tlu i u našim uslovima i da bi bilo pogrešno kopirati ta iskustva, mada se mogu u izvjesnoj mjeri koristiti i u drugim zemljama, kao što i mi možemo koristiti iskustva drugih zemalja i pokreta, naročito u nekim oblastima društvenog razvitka. Bez obzira koliko naša iskustva bila vrijedna, moramo na njih i ubuduće gledati kao na dio iskustava svih revolucionarnih snaga, kao što je i naš revolucionarni pokret dio svjetskog revolucionarnog pokreta. To je potrebno napomenuti da se ne bi mislilo da smo našli rješenja za sve probleme i da nemamo šta da naučimo od drugih. Takvo gledanje mora biti nama tuđe, jer je ono nemarksističko i može nas samo izolirati od socijalističkih zemalja i radničkih i progresivnih pokreta. Razmjena iskustava je neophodna, jer se uvijek može nešto korisno naučiti i od drugih. Tuda iskustva ne treba slijepo da kopiramo, ali ona mogu da budu podsticaj za traženje još boljih rješenja za određene probleme socijalističke izgradnje u našim uslovima. Ja o tome govorim zato što se sada stvaraju uslovi da se bolje upoznamo sa iskustvima zemalja koje grade socijalizam, a prije svega sa iskustvima Sovjetskog Saveza, jer se sada ostvaruju češći kontakti po svim linijama i što možemo potpunije da sagledamo na koji način oni rješavaju probleme i savlađuju teškoće sa kojima se suočavaju, a ti problemi često su slični našim iako nastaju u specifičnim uslovima.

Mi i ubuduće treba da nastojimo da proširujemo što plodniju saradnju sa svim revolucionarnim partijama i progresivnim pokretima. Ta naša težnja nije ništa novo. Ona proizilazi prirodno iz našeg društvenog bića. Već dvadeset godina, od Drugog zasjedanja Avnoja, čitava naša spoljna politika okrenuta je snagama progresa, mira i socijalizma. Na toj osnovi mi smo i razvijali saradnju sa komunističkim partijama i drugim progresivnim pokretima. Ta saradnja ostvarivala se različito u raznim etapama.

I u sadašnjim uslovima mi ćemo nastaviti napore za razvijanje što plodnije saradnje sa socijalističkim zemljama u uvjerenju da time, pored ostalog, značajno doprinosimo što potpunijem ispunjavanju naših obaveza solidarnosti sa međunarodnim radničkim pokretom.

Iz takve situacije proističe i niz zadataka u našem političkom i idejno-vaspitnom radu. Najmlađa generacija članova Saveza komunista, a to se odnosi i na najveći dio omladine, izrasla je u uslovima naših nenormalnih odnosa sa socijalističkim zemljama. Kao što mnogi ljudi u tim zemljama otkrivaju danas u pozitivnom smislu jugoslovensku stvarnost, tako se i u našoj sredini, na jedan puniji način, doživljava

stvarnost socijalističkih zemalja. Pred nas se postavlja zadatak da pomognemo punijem, svestranijem upoznavanju sa životom i radom, uspjesima, nedostacima naroda socijalističkih zemalja. Bolje i potpunije upoznavanje može da bude samo pozitivan činilac u daljem razvijanju međusobne saradnje. Naša Partija i kasnije Savez komunista vaspitavali su se u duhu saosjećanja i solidarnosti sa progresivnom i revolucionarnom borbom drugih naroda. To je jedna od najpozitivnijih tekovina naše borbe za socijalizam. Taj duh solidarnosti treba prenijeti i na mlađe generacije, koje su u

novim, specifičnim uslovima pozvane da ispune svoj dug prema svemu u čemu se danas ispoljava borba za mir i socijalizam.

Internacionalizam i humanizam, koji karakterišu međusobne odnose u našoj socijalističkoj zajednici, moraju biti prisutni i u našim odnosima sa drugim zemljama i narodima. Time će plemenita osjećanja naših radnih ljudi postati dublja, čovječnija. Time će socijalistička Jugoslavija dobiti još više na ugledu i zadobiti milione novih prijatelja koji su prožeti istim težnjama i idealima.

CARINSKI SISTEM

Izgrađivanje carinskog sistema u Jugoslaviji počelo je 1948. donošenjem Carinskog zakona.¹ Međutim, zbog režima oslobođenja od plaćanja carine na robu koja se uvozi po privrednom planu, polje primene carinskih instrumenata bilo je suženo. Praktično sav tzv. komercijalni uvoz dinarski se obračunavao preko egalizacionog fonda. Počev od 1952. uveden je sistem uvoznih i izvoznih koeficijenata, koji su se primenjivali na obračunski kurs i preko kojih se vršilo obračunavanje razlika u cenama pri uvozu i izvozu robe i usluga.

Za vreme važenja sistema koeficijenata carinski sistem nije mogao doći do izražaja. Carinske mere i naplata carina primenjivane su uglavnom na građane, odnosno na robu koju su oni primali ili unosili u zemlju, što je predstavljalo samo neznatan deo prometa sa inostranstvom. Taj period je stoga značio i stagnaciju u razvoju carinskog sistema.

Postavljanje novog privrednog sistema na bazi samostalnosti privrednih organizacija i određenog delovanja tržišnog mehanizma, zahtevalo je uvođenje izvesnih novih instrumenata, među kojima i carina. U sklopu tih mera donet je i novi Carinski zakon.²

OSNOVNE ODREDBE NOVOG CARINSKOG ZAKONA

Carinski zakon predstavlja skup propisa kojima se reguliše plaćanje carina i utvrđuje postupak u vezi sa prenošenjem robe i prelaskom putnika preko državne granice.³ Svrha ovih propisa je obezbeđenje naplate carina, kao i sprovođenje drugih mera u vezi sa uvozom i izvozom robe. Carinski zakon određuje osnovne institute putem kojih se vrši ubiranje carine i obezbeđuje carinski nadzor.

Donošenjem Carinskog zakona⁴ izvršeno je ne samo sređivanje dotadašnjih normi i utvrđivanje novih nego i polaganje temelja za stabilnije odnose u oblasti carina posredstvom kasnije donesene Carinske tarife,⁵ za čije su donošenje i primenu ovim zakonom stvoreni potrebni preduslovi.

Osnovne odredbe Carinskog zakona sastoje se u sledećem:

Carina se naplaćuje po odredbama Carinske tarife na robu koja se u carinsko područje Jugoslavije uvozi ili iz carinskog područja izvoza.

Carina se naplaćuje i na robu koja je u smislu spoljnotrgovinskih propisa izjednačena sa robom koja se uvozi iako defakto nije prešla carinsku liniju.

Ako roba samo *prelazi* preko carinskog područja, ona ne podleže naplati carina.

Carinsko područje je istovetno sa državnom teritorijom, a carinska linija sa državnom granicom.

Da bi se obezbedila naplata carine i sprovođenje postupka oko toga, preduzima se niz mera koje sacinjavaju tzv. *carinski nadzor* (čuvanje robe, stavljanje carinskih obeležja na robu i prevozna sredstva, pregled i eventualni pretraz prevoznih sredstava, putnika, njihovog prtljaga, i dr.).

Prenos robe i prelazak prevoznih sredstava preko državne granice mogu se vršiti samo *carinskim putevima* (železnički putevi koji služe javnom saobraćaju, putevi određeni za međunarodni drumski saobraćaj, luke na moru i pristaništa na graničnim rekama i jezerima koji su otvoreni za međunarodni saobraćaj, vazdušni putevi i vazdušna pristaništa određeni za međunarodni saobraćaj).

Lica koja poseduju imanja na carinskom području susedne strane zemlje, služe se tzv. *dvovlasničkim prelazima*. Za njih i za robu koju prenose važe posebni propisi.⁶

Po već utvrđenoj međunarodnoj praksi, predviđeni su i *izuzeci od plaćanja carine*. Tako se carina ne plaća: na stvari za službene i lične potrebe šefova stranih država i stranih diplomatskih predstavništava i njihove uže porodice, kao i članova njihove pratnje; na stvari za službene potrebe diplomatskih i konzularnih predstavništava; na stvari međunarodnih organizacija i njihovih predstavnika i službenika u granicama međunarodnih ugovora; na naoružanje i vojnu opremu namenjenu Jugoslovenskoj narodnoj armiji; u granicama reciprociteta, carina se ne plaća ni na stvari namenjene diplomatskom osoblju i njihovim porodicama, na doseljene stvari službenika diplomatskih i konzularnih predstavništava i na stvari namenjene službenim potrebama stranih delegacija na konferencijama i pregovorima, koji se održavaju u Jugoslaviji.

Obaveza plaćanja carine nastaje: za robu koja se uvozi u momentu kad je roba prešla carinsku liniju. S obzirom na specifičnost kretanja brodova i mogućnost njihove eksploatacije i pre ulaska u zemlju, obaveza plaćanja carine za brodove nabavljene u inostranstvu, ako se počinju privredno iskorišćavati pre prelaska carinske linije, nastaje od momenta dobijanja plovidbene dozvole.

Zastarelost prava na naplatu carine nastupa posle isteka vremena od pet godina od dana kada je nastala obaveza plaćanja carine.

Smeštaj carinske robe vrši se u magacinima i stovarištima carinarnice, i za tu robu odgovara carinarnica. Pored toga, roba se može smestiti i u carinska skladišta (koja se osnivaju i posluju po propisima o privrednim organizacijama), zatim u carinska smestišta (koja otvaraju pojedine privredne organizacije za smeštaj svoje robe uvezene iz inostranstva a još neocarinjene), u konsignaciona skladišta (koja otvaraju zastupništva inostranih firmi za robu tih firmi koja još nije ocarinjena), kao i u slobodne carinske zone. Sva ova skladišta, smestišta i slobodne carinske zone moraju ispunjavati uslove za obezbeđenje carinskog nadzora.

Carinska roba ne može se podići ispod carinskog nadzora i pustiti u promet pre nego što se izvrši njeno *carinjenje*, koje se sastoji iz podnošenja deklaracije, pregleda robe i obračunavanja i naplate carine. Deklaracija je isprava u koju podnosioc unosi podatke o vrsti robe po nazivu iz Carinske tarife, o njenoj težini i vrednosti i o drugim oznakama potrebnim za pravilno carinjenje. Uz deklaraciju se podnose i druge isprave (tovarni list, prijava o uvozu ili izvozu robe itd.), koje carinarnica takođe proverava.

Pregled robe u cilju carinjenja vrši se upoređivanjem stvarnog stanja robe sa podacima navedenim u deklaraciji. Neslaganje stvarnog stanja robe sa podacima o količini, kakvoći i vrednosti utvrđuje se zapisnički, odnosno podnosioc ima pravo prigovora protiv nalaza carinarnice, i to samo dok se roba još nalazi pod carinskim nadzorom. Utvrđivanje kakvoće robe vrši se i hemijsko-tehnološkom analizom uzetih uzoraka.

⁶ Vidi fusnotu 3.

¹ Donet 19. februara 1948, a stupio na snagu 19. januara 1949.

² Donet 11. juna 1959, a stupio na snagu 18. septembra 1959 (»Službeni list FNRJ«, 24/59).

³ Vidi: »Režim prelaska jugoslovenske državne granice«, »Jug. pregled«, 1962, maj, str. 195—202 (43—50).

⁴ Carinski zakon od 1959. dopunjen je Zakonom o izmenama i dopunama Carinskog zakona (»Službeni list FNRJ«, 13/63).

⁵ Uredba o Privremenoj opštoj carinskoj tarifi (»Službeni list FNRJ«, br. 4/62) stupila je na snagu 4. februara 1962. Menjana je i dopunjavana dva puta u toku 1962 (»Službeni list FNRJ«, 16/62, 42/62, i 49/62) i znatnije u januaru 1963 (»Službeni list FNRJ«, 4/63).

Obračunavanje carine vrši se primenom stope predviđene Carinskom tarifom za odnosnu robu. Ako se utvrdi da je carina plaćena u manjem iznosu, carinarnica je dužna u roku od šest meseci od dana izvršenog carinjenja izvršiti novo obračunavanje i doneti novo rešenje o naplati carine. Ako je carina plaćena u većem iznosu, podnosilac deklaracije ima pravo da traži povraćaj u roku od šest meseci od dana naplate carine.

Uvezena roba na koju je plaćena carina može se vratiti u inostranstvo ako se za vreme trajanja garantnog roka utvrdi da roba ne odgovara uslovima kupoprodajnog ugovora, ili, u slučaju kad garantni rok nije ugovoren, ako ne odgovara uslovima kupoprodajnog ugovora ili sadrži skrivene mane zbog kojih je taj ugovor raskinut, kao i ako iz nekih drugih razloga strana firma šalje drugu robu u zamenu ili vraća uplaćeni iznos.

*Privremeno uvezena roba*⁷ ne podleže plaćanju carine, ali se mora kao obezbeđenje platiti iznos koji odgovara visini carine ili položiti garancija ovlašćene banke za obezbeđenje dažbina za slučaj da roba ostane u zemlji, osim ako posebnim propisima nije predviđeno oslobodenje od polaganja obezbeđenja. Kada se roba vrati u inostranstvo, vraća se i položeno obezbeđenje.

Na robu predatu carinarnici i smeštenu u carinske magacine ili stovarišta plaća se *ležarina* ako roba leži duže od tri dana. Najduži rok ležanja robe iznosi deset dana. Posle isteka ovog roka carinarnica poziva podnosioca deklaracije da podigne robu. Nepodignutu robu carinarnica izlaže javnoj prodaji.

Putnik koji dolazi iz inostranstva ili odlazi u inostranstvo, odnosno tranzitira preko carinskog područja, dužan je prijaviti i pokazati robu i lični prtljag koji sobom nosi. Ako postoji sumnja da putnik nosi skrivene stvari koje nije prijavio, može se izvršiti lični pretres. Roba koja se pronađe prilikom pregleda ili pretresa a nije prijavljena, privremeno se oduzima do završetka administrativno-kaznenog postupka.

Za krivična dela protiv mera carinskog nadzora (krijumčarenje i sl.) predviđaju se kazne zatvora od tri meseca do osam godina, novčane kazne i oduzimanje robe. *Za carinske prekršaje* predviđaju se novčane kazne od jednostrukog do desetostrukog iznosa carine i izvoznih odnosno uvoznih dažbina, ili u fiksnim iznosima od 50.000 do 1.000.000 din., kao i oduzimanje robe u određenim slučajevima.

Administrativno-kazneni postupak po carinskim prekršajima vodi carinarnica. Rešenje u prvom stepenu donosi komisija za carinske prekršaje, koja se sastoji od tri člana, a formira se iz reda službenika carinarnice. Protiv prvostepenog rešenja može se izjaviti žalba komisiji za carinske prekršaje u Upravi carina.

Radi povećanja tranzita inostrane robe preko domaćih luka i olakšanja trgovačkih operacija sa tom robom, mogu se u lukama i pristaništima otvorenim za međunarodni saobraćaj osnivati *slobodne carinske zone*, u kojima se vrši smeštaj uvezene neocarinjene robe, domaće robe namenjene izvozu i robe koja se provози. U ovim zonama se mogu vršiti razne manipulacije robom (sortiranje, prepakivanje, opravka, oplemenjivanje i dr.). Na ovu robu se ne plaća carina, osim ako se ona unosi iz zone u zemlju.

Osnivač slobodne carinske zone može biti preduzeće luka ili pristaništa, preduzeće za lučko-pretovarne ili pristanišno-pretovarne usluge i zajednica lučkih odnosno pristanišnih preduzeća. Carinski nadzor se vrši putem kontrole dokumenata, u koju svrhu osnivač zone vodi potrebnu evidenciju o robi i o manipulacijama sa njom.

⁷ Privremeni uvoz i izvoz robe vrši se radi održavanja izložbi, sajmovi i raznih drugih priredaba, kao i radi opravki, obrade, dorade ili prerade robe. Privremeno uvezena roba mora se vratiti u roku od godinu dana, koji se izuzetno može i produžiti.

Pored slobodnih carinskih zona unutar carinskog područja odnosno državne teritorije, Jugoslavija ima i jednu slobodnu zonu u Solunu. Prema Konvenciji između Grčke i Jugoslavije od 1923 (kojom je zamenjena ranija Konvencija između Grčke i Srbije od 1914), ova zona se smatra jugoslovenskim carinskim područjem. Politički, na ovom području važe grčki propisi, ali zonom upravlja Direkcija jugoslovenske zone u čijem se sastavu, pored carinarnice, nalaze i druge službe: železničko otpremništvo, lučki ured, pošta, telegraf i telefon, veterinarska služba i računovodstvo. Carinjenje robe koja se u Jugoslaviju uvozi ili izvozi preko ove zone, vrši se po istim načelima kao da se uvoz vrši na teritoriju Jugoslavije odnosno izvoz sa jugoslovenske teritorije.

CARINSKA TARIFA

Posle sistema koeficijenata koji su u sebi sadržavali više funkcija (devizni kurs, carinu, porez i dr.) i otežavali tačno sagledavanje rentabilnosti poslovanja i u zemlji i sa inostranstvom, carine su u jugoslovenskom sistemu dobile samostalnu funkciju kao instrument zaštite domaće proizvodnje, regulator uvoza i elemenat koji na određen način stimulira domaću proizvodnju i produktivnost rada. S druge strane, odvajanjem funkcije carina od deviznog kursa omogućeno je učvršćivanje deviznog kursa kao merila vrednosti u spoljnotrgovinskoj razmeni, a odatle i na domaćem tržištu. Prema tome, uvođenje carina značilo je i doprinos izgrađivanju privrednog sistema Jugoslavije u pravcu učvršćivanja samostalnosti privrednih organizacija i proširivanja načela tržišne privrede i rentabilnosti proizvodnje.

Carinska tarifa se uvodila postepeno. Od 1. jula 1960. počela je primena Privremene carinske tarife za uvoz određenih proizvoda, koja je obuhvatala svega 127 tarifnih brojeva, a odnosila se samo na opremu (mašine, uređaje, aparate, instrumente i sl.).

Početkom 1961. dovršena je izrada i od 15. marta počela je primena Privremene opšte carinske tarife,⁸ koja je sadržavala 1.096 tarifnih brojeva i 2.047 stopa, a za razliku od prethodne Tarife ova se odnosila na uvoz svih vrsta robe.⁹ Ona je izrađena prema tzv. Briselskoj nomenklaturi, čime je Jugoslavija ne samo izvršila jednu svoju međunarodnu obavezu, s obzirom da je prihvatila Konvenciju o nomenklaturi, nego i olakšala kontakt i saradnju sa svim zemljama koje imaju carinsku tarifu po istoj klasifikaciji. Sistem te klasifikacije sastoji se u svrstavanju artikala po poreklu i stepenu tehničke obrade, tako da se počinje sa artiklima koji predstavljaju robu u svom prirodnom obliku (npr. žive životinje), da bi se postepeno prelazilo na artikle višeg stepena obrade. Značajno je još za ovu tarifu da je doneta na bazi novog jedinstvenog obračunskog kursa (1 dolar = 750 din.), koji je uveden 1. januara 1961. Time je i ona postala instrument novog deviznog i spoljnotrgovinskog sistema.¹⁰

CARINSKE STOPE. Pored naimenovanja robe, Carinska tarifa sadrži još i stope izražene u procentima. Primenom ovih stopa na vrednost robe izračunava se iznos carine. U jugoslovenskoj tarifi praktično još ne postoji drugi način određivanja carine, mada je Uredbom o Privremenoj opštoj carinskoj tarifi predviđena i mogućnost da se carina plaća i u fiksnim iznosima prema jedinici mere proizvoda (težini, zapremini, komadu i sl.).

⁸ »Službeni list FNRJ«, 9/61.

⁹ Tarifa je korigovana januara 1962. izmenom nekih carinskih stopa i dopunjena obavezanim napomenama (objašnjenjima) o načelima za primenu Tarife u celini, kao i pojedinih tarifnih brojeva posebno, a stupila je na snagu 4. februara 1962 (»Službeni list FNRJ«, 4/62).

Predviđa se da proces ispitivanja i usklađivanja ove tarife može potrajati izvesno vreme, posle čega treba da se donese definitivna tarifa, i to verovatno u formi zakona.

¹⁰ Opširnije o novom deviznom i spoljnotrgovinskom sistemu vidi: »Jug. pregled«, 1961, april, str. 163—167 (35—39) i »Jug. pregled«, 1963, april, str. 176—181 (50—55).

Tarifa sadrži dve vrste stopa: povlašćene i opšte. *Povlašćene stope* primenjuju se na robu poreklom iz onih zemalja koje su sa Jugoslavijom sklopile ugovor o klauzuli najvećeg povlašćenja ili koje tu klauzulu primenjuju na robu jugoslovenskog porekla. *Opšte stope* primenjuju se na robu iz ostalih zemalja.

Osnovna funkcija ovih carinskih stopa je regulisanje i kontrola spoljne trgovine, a naročito egalizacija unutrašnjih i spoljnih cena, i u vezi s tim zaštita proizvodnje kada je ona ekonomski opravdana. Nivo carinskih stopa¹¹ utvrđen je uglavnom na zatečenom odnosu cena, pošto bi veća odstupanja od nivoa tih cena prouzrokovala poremećaje u cenama kao i u drugim materijalnim odnosima u zemlji.

Za uvoz opreme i drugih industrijskih proizvoda koje proizvodi domaća industrija, određene su relativno više carinske stope od 17% do 60%. Prilikom određivanja carinskih stopa za industrijske proizvode vodilo se, međutim, računa i o tome da se omogući konkurencija inostrane robe, što treba da dejstvuje i na snižavanje troškova proizvodnje domaće industrije a takođe i na izvesno uklanjanje dispariteta između domaćih i stranih cena. Međutim, za artikle koji nemaju uslova za razvoj, ili za artikle koji se ne proizvode, predviđene su niže carinske stope.

Carinske stope *za uvoz reprodukcionog materijala*, kreću se od 5% do 50%, izuzev nekoliko proizvoda (so, nafta, eksplozivi) za koje je određena stopa od 60%. Za veći deo ovih proizvoda je određena relativno niska carinska stopa, s obzirom da se njihove cene kreću na nivou svetskih cena, kao i da se mnogi od ovih materijala (bakar, drvo, poljoprivredni proizvodi) izvoze, pa nema potrebe za uvozom. *Poljoprivredni proizvodi i proizvodi šumarstva* uvoze se iz sličnih razloga, sa minimalnom carinskom stopom ili bez carine. Takođe se nižim carinskim stopama obezbeđuje i neophodan *uvoz sirovina* za domaću proizvodnju.

Za robu široke potrošnje carinske stope se kreću od 10% do 60% (najveći broj stopa je od 30% do 40%). Visoke stope određene su za one artikle koji se smatraju luksuznim, kao i za one kod kojih nema potrebe za uvozom jer domaća proizvodnja zadovoljava potrebe tržišta.

U Privremenoj opštoj carinskoj tarifi *razvrstavanje artikala izvršeno je prema tehničkim karakteristikama proizvoda*, a ne prema nameni. Za klasifikaciju robe su, prema tome, odlučujući materijal od kojeg je proizvedena, kao i način na koji je izrađena, tj. njeno opšte tehničko opredeljenje, a ne svrha kojoj će služiti. Na primer, kompresor se carini po stopi koja je predviđena za taj artikal, bez obzira u koju će mašinu ili uređaj biti ugrađen. Mašine i uređaji koji se uvoze kao deo opreme za podizanje neke fabrike carine se po raznim stopama (tj. svaka mašina, aparat ili uređaj carini se po stopi koja je za dotičnu mašinu, aparat ili uređaj predviđena), bez obzira na namenu, tj. neće se cariniti po nekoj jedinstvenoj stopi za fabriku ili sl.

Izuzetak čini roba koju uvoze ili unose građani odnosno koju oni primaju u paketima čija vrednost iznosi do 20.000 din. Roba koju unose građani cariniče se po jedinstvenoj stopi, nezavisno od vrste artikala, ako služi potrebama domaćinstva dotičnog građanina i ako ne predstavlja predmete koji su posebnim propisom Saveznog sekretarijata za finansije izuzeti od primene jedinstvene stope, kao što su radio-aparati, magnetofoni, televizori i još nekoliko drugih artikala, čija je redovna carinska ili poreska stopa visoka, a mogli bi da se koriste u spekulativne svrhe. Roba koja stiže u paketima takođe mora da bude namenjena potrebi domaćinstava lica koja je primaju i da pošiljka sadrži dva ili više vrsta artikala.

Na uvoz robe naplaćuje se, pored carine po Privremenoj opštoj carinskoj tarifi, i posebna *dažbina za carinsko evidentiranje* u iznosu od 2% na vrednost robe uvećanu za iznos obračunate carine.

CARINSKE OLAKŠICE. Privremena opšta carinska tarifa predviđa 19 slučajeva *oslobodjenja od plaćanja carina*. To su: lični prtljag, seobne i nasledene stvari, reklamni materijal i uzorci, učila, ortopedska pomagala, odlikovanja i trofeji, pokloni koje prilikom posete zemlji donose jugoslovenski ili strani državljani jugoslovenskog porekla do vrednosti od 200.000 din., roba koju ustanove ili društvene organizacije besplatno prime iz inostranstva za naučne, prosvetne ili socijalne svrhe, roba do vrednosti od 30.000 din. koju unesu građani prilikom povratka sa putovanja u inostranstvo, i dr.

Da bi se obezbedile potrebne količine sirovina i drugih proizvoda po cenama koje bi odgovarale nižem nivou domaćih cena proizvoda izrađenih iz tih sirovina odnosno proizvoda, Privremenom opštom carinskom tarifom predviđena je mogućnost određivanja *carinskog kontingenta* za neke artikle u okviru kojih se uvoz može osloboditi od plaćanja carine ili za njega sniziti carinska stopa. Ova institucija se koristi u praksi samo za najneophodnije slučajeve. Rešenje o tome donosi, u sporazumu sa zainteresovanim organima, Savezni sekretarijat za finansije. Među ovim artiklima nalaze se, na primer, i đubriva, nafta, loj i dr.

Carinskom tarifom predviđena je još jedna olakšica odredbom o *ramplasanu robe*. Savezni sekretarijat za finansije može, na predlog određenih zainteresovanih organa, odobriti uvoz robe bez plaćanja carine pod uslovom da se ista vrsta i ista količina robe izveze najkasnije u roku od tri meseca od dana uvoza. U opravdanim slučajevima ovaj rok se može produžiti još za tri meseca.

CARINSKA OSNOVICA. Jedno od osnovnih načela za primenu Carinske tarife jeste određivanje carinske osnovice kao vrednosti na koju se primenjuju carinske stope po tzv. normalnoj ceni robe. Normalna cena je ona po kojoj se određena roba kupuje na inostranom slobodnom tržištu, tj. pod uslovima slobodne konkurencije. Ovom odredbom je isključena mogućnost carinjenja robe po fiktivnim fakturama, a omogućeno je da se roba carini po realnoj vrednosti i onda kad se uvozi sa tržišta na kojima su cene eventualno iznad ili ispod normalnih. U carinskom postupku smatra se da je normalna cena ona cena na koju glasi faktura, dok se ne utvrdi protivno.

Pored cene, u carinsku osnovicu ulaze i troškovi prevoza, osiguranja i dopreme do jugoslovenske granice, a ne ulaze kamata na kredit iz kojeg je roba kupljena, rabat i kasa-škonto, troškovi montaže i dr.

Načelo carinjenja robe po normalnoj ceni je dalje razrađeno i u odredbama u kojima se utvrđuje carinska osnovica za robu koju uvoze građani. Tako za putničke automobile i motocikle koje uvoze građani carinsku osnovicu čini inostrana cena vozila prema katalogu koji izdaje Auto-moto savez Jugoslavije (a to su, u stvari, cene po kojima inostrani proizvođači vozila prodaju u izvoznim transakcijama). Za ostalu robu koju uvoze ili unose građani, carinska osnovica se utvrđuje iz Liste vrednosti robe, koju donosi određeni organ uprave. Vrednosti robe u Listi utvrđene su prema cenama na inostranim tržištima. Na ovaj način isključeno je carinjenje robe prema fakturama koje bi podnosili građani, pošto se ne može sa sigurnošću pretpostaviti da bi ove cene bile realne.

IZVOZNE CARINE. Mada Carinski zakon predviđa izvozne carine, one zasad u jugoslovenskom carinskom sistemu ne postoje, pošto u sadašnjoj fazi privrednog razvoja zemlje nema potrebe za sprečavanjem izvoza, već, naprotiv, izvoz se na razne načine unapređuje i stimulira. Međutim, carinski postupak se sprovodi i pri izvozu robe po istim principima kao i postupak pri uvozu: na bazi carinskih dokumenata i podataka overenih od carinskih organa vodi se evidencija o izvozu i vrši obračun naplate stranih sredstava plaćanja dobijenih od prodaje robe, kao i premiranje izvoza robe, za koje su premije odnosno olakšice u odgovarajućim propisima predviđene.

¹¹ Kad se govori o nivou stopa misli se samo na povlašćene stope.

ORGANIZACIJA CARINSKE SLUŽBE

Zadatak carinske službe je da na carinskom području Jugoslavije vrši upravne poslove carinskog nadzora i carinjenja robe, kao i druge poslove koji su joj stavljani u nadležnost. Carinsku službu vrše Uprava carina i carinarnice.

Uprava carina rukovodi carinskom službom na celom carinskom području. Ona se stara o organizaciji službe, o jednoobraznoj i pravilnoj primeni carinskih propisa, kontroliše rad carinarnica, vrši reviziju računskih dokumenata, organizuje službu sprečavanja i otkrivanja krijumčarenja, rešava u drugom stepenu po žalbama protiv rešenja carinarnica i učestvuje u pripremi i donošenju carinske tarife i drugih propisa iz oblasti carina.

U sastavu Uprave carina nalazi se i Glavna carinska laboratorija, u čiji delokrug spadaju poslovi u vezi sa hemijsko-tehnoškim ispitivanjem carinske robe.

Pri Upravi carina postoji Fond za unapređenje službe carinske kontrole. Njegove prihode sačinjavaju novčane kazne izrečene za carinske prekršaje i iznosi dobiveni prodajom oduzete robe ili naplaćeni na ime njene vrednosti, kao i 5% dinarskih i deviznih sredstava oduzetih po deviznim prekršajima. Ova sredstva služe za nabavku tehničkih sredstava za vršenje carinske kontrole, za podizanje upravnih i stambenih zgrada, za podmirivanje izdataka službe i sl. Fondom upravlja posebna komisija, a plaćanja se vrše po nalogima direktora Uprave carina.

Carinarnice vrše neposredno poslove carinskog nadzora i carinjenja robe i vode upravni i administrativno-kazneni postupak u prvom stepenu. Takođe vrše i kontrolu primene deviznih propisa u prometu putnika, kao i druge poslove iz delokruga carinskog nadzora. Protiv rešenja carinarnice može se podneti žalba Upravi carina.

Carinarnice mogu da imaju i ispostave, koje se osnivaju u mestima gde to zahtevaju potrebe prometa sa inostranstvom (npr. na aerodromima, poštama, lukama i sl.).

Upravom carina rukovodi direktor, a carinarnicom upravnik.

Celokupna carinska služba obuhvatala je krajem 1962. oko 1.800 službenika, koji su, pored Uprave carina, raspoređeni u 30 carinarnica, 106 ispostava i 76 graničnih prelaza.

U organizaciji carinske službe određene kompetencije nadzornog i direktivnog karaktera ima *Savezni sekretarijat za finansije*. Po Zakonu o državnoj upravi, ovaj Sekretarijat vrši nadzor nad zakonitošću rada Uprave carina, koji se sastoji u kontroli akata Uprave carina donetih van upravnog postupka, u davanju stručnih uputstava, u traženju izveštaja o radu odnosno mišljenja o pitanjima iz njenog delokruga, kao i u poništavanju i ukidanju određenih akata donetih u upravnim postupku.

Savezni sekretarijat za finansije daje objašnjenja za primenu Carinske tarife i drugih propisa za njeno sprovođenje, donosi propise iz oblasti carina za koje je ovlašćen i predlaže propise iz ove oblasti koje donose Savezno izvršno veće i Savezna skupština, daje saglasnost za donošenje pojedinih akata ili propisa koje iz oblasti carina donose drugi organi, a vrši i druge poslove koji su mu propisima stavljani u zadatak.

Radi pomoći u praćenju dejstva Carinske tarife i rešavanju pojedinih spornih slučajeva u vezi s primenom Tarife, Savezni sekretarijat za finansije ima stručnu Carinsku komisiju. Komisija je savetodavno telo ovog Sekretarijata i sastavljena je od stručnjaka iz reda onih organa, ustanova i organizacija u čiji delokrug ulaze pitanja od važnosti za Carinsku tarifu (pitanja razvoja privrede, spoljnotrgovinskih odnosa, tržišta i dr.). Komisija radi u sednicama koje se zakazuju prema potrebi.

DELATNOST SLUŽBE U 1962.

Carinska služba je u 1962. izvršila carinske preglede i obavila sve propisane radnje u vezi sa carinjenjem u prometu koji se kretao u sledećim razmerama (Tabela 1):

TABELA 1 — CARINSKI PREGLEDI U 1962.

Vrsta prometa	Jedinica mere	Količina
Robni promet		
Ocarinjeno robe		
uvoz	tona	7,044,927
izvoz	"	6,561,230
Tranzit		
ulaz	"	7,568,028
izlaz	"	7,880,422
Uvoz motornih vozila od strane građana		
Putnički automobili	komada	7,246
Motocikli	"	5,282
Putnički promet		
Domaći putnici		
ušli	broj	366,185
izašli	"	408,829
Strani putnici		
ušli	"	1,640,095
izašli	"	1,654,392
Promet brodova		
Putničkih		
doplovilo	komada	3,591
otplovilo	"	3,690
Teretnih		
doplovilo	"	24,621
otplovilo	"	25,643
Promet motornih vozila		
Putničkih automobila		
ušlo	komada	274,633
izašlo	"	274,579
Motocikli		
ušlo	"	9,487
izašlo	"	9,781
Autobusi		
ušlo	"	20,800
izašlo	"	18,201
Kamioni		
ušlo	"	67,104
izašlo	"	65,995
Poštanske pošiljke		
Uvozno ocarinjeno	paketa	270,402
Izvozno ocarinjeno	"	95,405

PRIHODI OD CARINJENJA. Pored carina i posebne dažbine za carinsko evidentiranje, carinski organi vrše naplatu i drugih dažbina i taksa koje se po odredbama Carinskog zakona naplaćuju na robu koja se uvozi, izvozi ili provози kroz carinsko područje Jugoslavije. To su: porez na promet za robu za koju je plaćanje toga poreza predviđeno u Tarifama poreza na promet, opšti porez na promet, takse po odgovarajućim tarifnim brojevima iz Zakona o administrativnim taksama, i ležarina.

Ovi prihodi, koji idu u savezni budžet, iznosili su u 1962. godini 173.515 miliona din. (Tabela 2.).

MEĐUNARODNE VEZE

Carine zauzimaju vidno mesto i u problematici kojom se bave neke međunarodne trgovinske organizacije u kojima i Jugoslavija ima učešća. GATT (Opšti sporazum o trgovini i carinama) tretira carinsku tarifu kao jedan od osnov-

TABELA 2 — PRIHODI OD CARINA I DRUGIH DAŽBINA UZ CARINE U 1962.

(U milionima din.)

Vrsta prihoda	Robni promet	Poštske pošiljke za građane	Putničke deklaracije	Ukupno
Ukupno	171.758	1.337	420	173.515
Carine	112.837	844	289	113.970
Posebna dažbina za carinsko evidentiranje	11.789	86	18	11.893
Porez na promet	40.297	325	102	4.724
Opšti porez na promet	5.545	19	—	5.564
Takse	1.056	63	11	1.130
Ležarina	234	—	—	234

nih instrumenata koji regulišu međunarodni promet robom i nastoji da se putem ustaljivanja carinske tarife, kao najobjektivnijeg merila spoljnotrgovinske politike neke zemlje i njenih odnosa sa inostranstvom, što više olakša i unapredi međunarodna razmena robe i isključe diskriminatorne mere u trgovini. S obzirom da je Jugoslavija od 1962. prešla iz statusa pridruženog u status privremenog člana GATT-a, očekuje se njeno još punije učešće u aktivnosti ove međunarodne organizacije i definitivno utvrđivanje carinske tarife, jer se punopravnim članom može postati samo posle uspešno obavljenih tzv. carinskih pregovora sa (ostalim) zemljama-članicama GATT-a, a ovi se ne mogu voditi na bazi privremene tarife.¹²

¹² O odnosima Jugoslavije i GATT-a vidi: »Jug. pregled«, 1959, decembar, str. 497—498 (55—56) i 1962, novembar—decembar, str. 481—483 (51—53).

Jugoslavija je od 1960. učlanjena i u međunarodnu organizaciju koja se bavi problemima carinske tehnike — Savet za carinsku saradnju u Briselu. Cilj ove organizacije je olakšavanje međunarodne trgovine i međunarodnih odnosa uopšte kroz usklađivanje carinskih režima i primenu jednakih kriterijuma u carinskom postupku sa robom i putnicima. U tu svrhu Savet donosi konvencije, preporuke i norme, od kojih je većinu usvojila i Jugoslavija (npr. Konvenciju o nomenklaturi, Konvenciju o vrednosti, i dr.).

S obzirom na kratak period od donošenja Carinskog zakona i Carinske tarife, ne može se mnogo reći o uticaju sadašnjeg carinskog sistema na privredna kretanja u zemlji i na spoljnotrgovinske i druge odnose sa inostranstvom. Ti propisi predstavljaju temelj i prve značajne korake ka jačanju uloge carina i carinskog mehanizma uopšte u privrednom životu zemlje. Međutim, carine su ipak i u tako kratkom periodu došle do izražaja i kao institucija i kao privredni instrument. Samim svojim postojanjem one su faktor o kojem se vodi računa pri regulisanju privrednih i trgovinskih odnosa u zemlji i sa inostranstvom.

Jugoslovenski carinski sistem ima iste ciljeve i tesno je povezan sa društvenim i privrednim sistemom zemlje. Otuda stalni naponi ka olakšanju carinskih formalnosti, pojednostavljenju postupka i bržem sprovođenju mera nadzora, kako bi se što manje ometao tempo porasta proizvodnje i unapređivanja privrede. Izgrađivanje i usavršavanje carinskog sistema u Jugoslaviji nesumnjivo će ići u pravcu dalje liberalizacije carinskih ograničenja i što slobodnijeg kretanja građana u putničkom prometu sa inostranstvom.

J. Ž.

REZULTATI PROIZVODNE SARADNJE U RATARSTVU

Počev od 1957, kada je Društvenim planom privrednog razvoja Jugoslavije od 1957. do 1961. godine dat poseban značaj razvoju poljoprivredne proizvodnje, naročita pažnja se poklanja i razvijanju proizvodne saradnje (kooperacije)¹ između društvenih i individualnih gazdinstava, kao važnom faktoru za unapređenje proizvodnje na individualnim gazdinstvima.

Istovremeno, da bi se stvorili odgovarajući materijalni i drugi uslovi za savremenu proizvodnju, a time i proizvodnu saradnju, društvena poljoprivredna gazdinstva,² a naročito opšte zemljoradničke zadruge, pristupila su brzom povećanju i obnavljanju svojih osnovnih sredstava, u prvom redu krupnih poljoprivrednih mašina. Tako je od 1957. do kraja 1962. godine³ broj traktora na društvenim gazdinstvima povećan od 15.691 na 35.270, a broj kombajna od 646 na 8.360, od čega su 5.965 kombajni za strna žita. Naročito je značajno visoko povećanje broja mašina u opštim zemljoradničkim zadrugama, kao osnovnim nosiocima proizvodne saradnje. Od 1957. do kraja 1962. broj traktora u ovim zadrugama povećan je skoro trostruko — od 6.331 na 18.109, a broj kombajna od 54 na 3.006 (od čega su 2.565 kombajni za strna žita). Uporedo sa povećanjem broja krupnih mašina povećan je i broj odgovarajućih priključnih mašina i oruđa. Time su društvena poljoprivredna gazdinstva stvorila solidnu tehničku osnovu za proširivanje proizvodne saradnje i kompleksnije unapređenje tehnološkog procesa proizvodnje.

Za razliku od ranijih godina, kada se proizvodna saradnja ostvarivala uglavnom preko opštih zemljoradničkih zadruga, u poslednje vreme i ostala društvena gazdinstva stupaju u kooperativne odnose sa individualnim proizvođačima. Ova saradnja uglavnom se svodi na pružanje usluga (oranje, žetva, i sl.) i snabdevanje reprodukcijom materijalom (sortno seme, i dr.). Mada je po obimu još relativno mala, ona je značajan vid daljeg razvijanja proizvodne saradnje i unapređivanja poljoprivrede u celini, a naročito stoga što se obično primenjuje u kritičnim momentima za pojedine poljoprivredne radove.

¹ Pod proizvodnom saradnjom (kooperacijom) podrazumeva se: »svaki oblik proizvodne saradnje socijalističkih privrednih organizacija — poljoprivrednih dobara, seljačkih radnih zadruga, opštih zemljoradničkih zadruga i njihovih ekonomija, a u određenim slučajevima čak i industrijskih i trgovinskih organizacija sa individualnim seljačkim gazdinstvima, koja priprema, uspostavlja, započinje ili razvija elemente društvenog procesa proizvodnje, na društveno organizovanim i za takav proizvodni proces pripremljenim kompleksima zemlje i koja omogućuje da u takvom procesu, na bazi društvenih ulaganja i društvenih osnovnih sredstava za proizvodnju, socijalističke privredne organizacije postanu nosioci proširenih reprodukcija«. »Osnovna sredstva za proizvodnju su, po pravilu, u takvoj kooperaciji u društvenoj svojini, bar njihov najznačajniji deo, krupna oruđa rada, a isto tako i najveći deo reprodukcijonog materijala, a zemlja ostaje u privatnoj svojini. Proizvod je i sopstvenost zadruge, odnosno društva, i sopstvenost seljaka. Zavisí od obima i oblika saradnje kako će se on deliti.« (E. Kardelj, »Problemi socijalističke politike na selu«, »Kultura«, Bgd., 1959).

² Terminom »društvena gazdinstva«, pored opštih zemljoradničkih zadruga kao osnovnih nosilaca kooperacije, obuhvaćene su i sve ostale vrste gazdinstava socijalističkog sektora poljoprivrede, jer poslednjih godina u proizvodnoj saradnji sa individualnim proizvođačima učestvuju (iako u manjem obimu) i društvena poljoprivredna dobra i seljačke radne zadruge. Pored toga, u izvesnim slučajevima je došlo i do spajanja opštih zemljoradničkih zadruga sa poljoprivrednim dobrima, pa tamo kao nosioci proizvodne saradnje nastupaju poljoprivredna dobra.

³ Svi podaci za 1962. su prethodni.

OBLICI PROIZVODNE SARADNJE su veoma različiti, ali se uglavnom mogu svrstati u sledeće tri grupe: zajednička proizvodnja, ostali oblici i usluge.⁴

»Zajednička proizvodnja« je takav vid kooperacije u kojem se postignuti prihod (prinos) deli između društvenog gazdinstva i individualnog proizvođača srazmerno učešću u troškovima proizvodnje.

»Ostali oblici« obuhvataju više vidova kooperacije. Najčešći među njima je tzv. kreditiranje uz kontrahiranje, koji se sastoji u tome što društveno gazdinstvo otvara kredit kooperantu-individualnom proizvođaču za sve uslužne radove i uloženi reprodukcijom materijal, uz zaračunavanje odgovarajuće kamate, a kooperant se obavezuje da izvrši odgovarajuće agrotehničke mere i društvenom gazdinstvu isporuči ugovorene količine poljoprivrednih proizvoda. Drugi vid ovakve kooperacije razlikuje se od prethodnog po tome što društveno gazdinstvo, pored otvaranja kredita, organizuje još i proizvodnju na zemljištu individualnog proizvođača, a u raspodeli proizvodnje učestvuje sa fiksnom količinom proizvoda po jedinici površine, po kilogramu reprodukcijonog materijala, ili prema vrednosti uloženi društvenih sredstava. U ovaj oblik kooperacije spada i forma garantovanog prinosa, koja se sastoji u tome što društveno gazdinstvo garantuje kooperantu određeni prinos, a višak preko toga deli sa kooperantom na osnovu ugovorene stope učešća.

»Usluga« (servisiranje) je oblik kooperacije koji se sastoji u tome što društveno gazdinstvo obavlja svojim mašinama odgovarajuće poljoprivredne radove na posedu individualnog proizvođača (oranje, setvu, žetvu, prašenje, valjanje i dr.), ili ga snabdeva reprodukcijom materijalom (semenom, veštačkim đubrivom, i dr.). Usluge se najčešće vrše za gotov novac, a ređe na kredit, bez nekih drugih obostranih obaveza.

OBIM I STRUKTURA POVRŠINA OBUHVAĆENIH PROIZVODNOM SARADNJOM

Proizvodnom saradnjom (kooperacijom) u 1962. bilo je obuhvaćeno 748.000 ha *obrađive površine*, odnosno preko 7% od ukupne obradive površine u zemlji i preko 8% od ukupne obradive površine na individualnim gazdinstvima. U odnosu na obradivu površinu u kooperaciji u 1961. povećanje iznosi oko 10%.

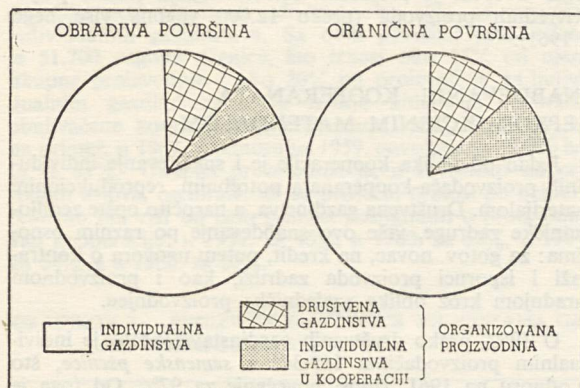
U 1962. u kooperaciji je bilo 707.000 ha *oranične površine*, ili oko 95% od ukupne obradive površine u kooperaciji,⁵ odnosno oko 9% od ukupnih oraničnih površina u zemlji i 10,5% od ukupnih oraničnih površina individualnih gazdinstava. U odnosu na oraničnu površinu u kooperaciji u 1961. povećanje iznosi 10%. Zajedno sa oraničnim površinama na društvenim gazdinstvima, društveno organizovanom proizvodnjom je u 1962. bilo obuhvaćeno oko 22% od ukupnih oraničnih površina u zemlji.

Prema grupama useva, u 1962. je najveći deo oranične površine u kooperaciji bio pod žitima — 81%, zatim pod industrijskim biljem — 14%, krmlim biljem — oko 3%, i povrtarskim biljem — nešto preko 2%. U odnosu na 1961. povećane su jedino površine pod žitima (za 14%), dok je kod ostalih grupa useva došlo do neznatnog smanjenja.

⁴ Prema ovim oblicima svrstani su i svi statistički podaci o kooperaciji. S obzirom na vrlo različite vidove i neadekvatno tumačenje odgovarajućih kategorija saradnje, ova podela ima više formalni karakter jer se u svakoj od ovih formi mogu realizovati i različiti odnosi. Zbog toga je teško odrediti granicu između ovih oblika. Međutim, ova podela može ipak da posluži kao orijentacija pri sagledavanju proizvodnih odnosa unutar kooperacije, tim pre što ona ima više konvencionalni karakter, čime se suština proizvodne saradnje ne menja.

⁵ Ostali deo od ukupne obradive površine u kooperaciji u 1962. čine vinogradi i voćnjaci (1%) i livade (4%).

GRAFIKON 1 — STRUKTURA OBRADIVIH I ORANIČNIH POVRŠINA PO VRSTAMA GAZDINSTAVA U 1962.

Prema oblicima kooperacije u 1962. najveći deo oraničnih i zasejanih površina po grupama useva obuhvaćen je tzv. »ostalim oblicima« kooperacije, koji obuhvataju tzv. kontrahiranje i ugovaranje, i to: 475.000 ha oranice, 373.000 ha pod žitima, 78.900 ha pod industrijskim biljem, 12.600 ha pod krmnim biljem i 10.100 ha pod povrtarskim biljem. Na drugo mesto dolaze površine obuhvaćene kooperacijom kroz pružanje usluga, i to: 213.000 ha oranice, 186.000 ha pod žitima, 15.400 ha pod industrijskim biljem, itd.

U »ostalim oblicima« kooperacije oranične površine su u odnosu na 1961. povećane za oko 8%, površine pod žitima za oko 9%, a pod krmnim biljem za oko 8%, dok su se površine pod ostalim grupama useva smanjile, i to pod industrijskim biljem za oko 5%, a pod povrtarskim za oko 9%, ali je zato kod ovih grupa useva došlo do povećanja površina u kooperaciji kroz oblik »usluga«, i to kod industrijskog bilja za preko 5%, a kod povrtarskog za oko 6%. Oranične površine u »zajedničkoj proizvodnji« u 1962. u odnosu na prethodnu godinu smanjene su za oko 8%, površine pod žitima za oko 11%, a površine pod industrijskim biljem za oko 6%, dok su površine pod povrtarskim biljem povećane za 5%, a pod krmnim biljem za oko 83%, ali je to povećanje bez većeg značaja, s obzirom da su ukupne površine pod ovim kulturama neznatne. (Tabela 1.)

TABELA 1 — OBIM I STRUKTURA ORANIČNIH POVRŠINA PO OBLICIMA KOOPERACIJE U 1961. I 1962.

Oblici kooperacije	Ukupno	Žita	Indu- strijsko bilje	Povrtar- sko bilje	Krmno bilje
1961 — ukupno	643.000	503.000	103.000	18.000	18.900
Zajednička proizvodnja	21.000	15.700	4.650	169	413
Ostali oblici	440.000	334.000	83.600	11.100	11.700
Usluge	182.000	154.000	14.600	6.710	6.780
1962 — ukupno	707.000	573.000	98.700	17.400	18.300
Zajednička proizvodnja	19.300	14.000	4.380	178	756
Ostali oblici	475.000	373.000	78.900	10.100	12.600
Usluge	213.000	186.000	15.400	7.100	4.960

Podaci: Statistički bilten, br. 240, i Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, br. 65/62.

OBIM RADOVA OBAVLJENIH NA INDIVIDUALNIM GAZDINSTVIMA

U okviru proizvodne saradnje (kooperacije) društvena poljoprivredna gazdinstva obavljaju svojim mašinama niz poljoprivrednih radova na posedima individualnih gazdinstava, i to po različitim osnovama, u zavisnosti od oblika

kooperacije. Obim ovih radova pokazuje koliko i kako su društvena sredstva (mašine) angažovana u podružtvljavanju procesa poljoprivredne proizvodnje kroz kooperaciju.

ORANJE. Oranje predstavlja jednu od najvažnijih i najtežih agrotehničkih mera, koju individualna gazdinstva svojom raspoloživom, stočnom vučnom snagom, najčešće nisu u stanju da obave blagovremeno i kvalitetno. Zbog toga je poslednjih godina obim oranja mašinama društvenih gazdinstava na individualnim posedima u stalnom porastu. Tako je 1962. na individualnim gazdinstvima obavljeno običnog i dubokog oranja, rigolovanja i zaoravanja strništa na površini od 937.338 ha, što u odnosu na 1959. predstavlja povećanje za 67%. Od toga na duboko oranje, koje se vrši na dubini od 30 i više santimetara, otpada 329.993 ha, ili 54%, što u odnosu na 1959. predstavlja povećanje od 76.130 ha.

Po pojedinim oblicima kooperacije, izuzev kod »zajedničke proizvodnje«, oranje mašinama društvenih gazdinstava takođe ima tendenciju stalnog porasta. U okviru »ostalih oblika« ukupno povećanje pooranih površina u 1962. u odnosu na 1959. iznosi 197.129 ha, ili oko 63%, a kod »usluga« (servisiranja) 193.197 ha ili 109%. (Tabela 2.)

TABELA 2 — POVRŠINE POORANE U KOOPERACIJI 1959—1962. (U ha)

Oblici kooperacije	1959	1960	1961	1962
Obično oranje i zaoravanje strništa				
Ukupno	306.282	366.477	437.751	607.345
Zajednička proizvodnja	33.215	31.830	12.704	27.407
Ostali oblici	165.107	145.429	190.811	316.369
Usluge	107.960	189.218	234.236	263.569
Duboko oranje i rigolovanje				
Ukupno	253.862	261.068	236.651	329.993
Zajednička proizvodnja	35.786	31.497	10.456	28.460
Ostali oblici	149.668	132.000	119.780	195.537
Usluge	68.408	97.671	106.415	105.996

Podaci: Statistički godišnjak FNJR, 1961. i 1962, i Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, br. 34/63.

Po republikama, u 1962. su najveće površine poorane mašinama društvenih gazdinstava u Srbiji — 662.161 ha, ili 71% od ukupno uzoranih površina (od čega u Vojvodini 422.504 ha, ili 64%), u Hrvatskoj — 14%, i u Bosni i Hercegovini 8% od ukupno uzoranih površina u kooperaciji.

U 1962. je prosečno svaki traktor kojim raspolažu društvena poljoprivredna gazdinstva poorao, pored rada na gazdinstvu-ekonomiji, preko 26 ha u kooperaciji na individualnom posedu, od čega dubokog oranja i rigolovanja nešto preko 9 ha. Međutim, ako se uzmu u obzir samo traktori opštih zemljoradničkih zadruga, kao glavnih nosilaca proizvodne saradnje na selu, traktor je poorao oko 52 ha u kooperaciji sa individualnim gazdinstvima. Ako se uzmu u obzir i drugi radovi, iskorišćenje traktora je daleko veće.

SETVA I SADNJA. U 1962. setva i sadnja u kooperaciji obavljene su na površini od 222.208 ha, što u odnosu na 1960. iznosi povećanje za 92%. Najviše je zasejano u kooperaciji kroz »ostale oblike« — 119.315 ha, ili 54%, a zatim kroz »usluge« — 38%. (Tabela 3.)

Kao i kod ostalih radova, najviše je zasejano u Srbiji — 143.453 ha, ili oko 65% od ukupne površine zasejane u kooperaciji (od čega u Vojvodini 83.839 ha, ili 58%). Na drugom mestu je Slovenija sa 17%, a zatim Hrvatska sa 9%, i Bosna i Hercegovina sa oko 8% od ukupne površine.

PRAŠENJE, VALJANJE I PROREĐIVANJE USEVA. Posle prelaska na kompleksnu primenu agrotehničkih mera u kooperaciji, ova grupa radova ima tendenciju stalnog porasta. U 1962. ovi radovi su bili obavljani na 62.752 ha, što u odnosu na 1959. predstavlja povećanje za oko 55%.

S obzirom da ova grupa radova spada u negu useva i da se oni obavljaju više puta, kao i da ih često treba obaviti za vrlo kratko vreme (na primer, prašenje kukuruza, suncokreta, i dr., proređivanje šećerne repe, i sl.) uvođenje mehanizacije omogućuje pravovremenu obradu, što se pozitivno odražava i na visinu prinosa. (Tabela 3.)

TABELA 3 — SETVA, SADNJA, PRAŠENJE, VALJANJE I PROREĐIVANJE USEVA U KOOPERACIJI 1959—1962.

Oblici kooperacije	1959	1960	1961	1962
(U ha)				
Setva i sadnja				
Ukupno	136.942	115.891	129.053	222.208
Zajednička proizvodnja	33.776	28.319	8.497	17.267
Ostali oblici	75.438	50.651	78.409	119.315
Usluge	27.728	36.921	42.147	85.626
Prašenje, valjanje i proređivanje				
Ukupno	40.610	40.629	45.131	62.752
Zajednička proizvodnja	8.889	9.042	3.116	2.027
Ostali oblici	20.085	13.991	16.642	18.974
Usluge	11.636	17.596	25.373	41.751

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1961. i 1962, i Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, br. 34/63.

ŽETVA, KOSIDBA I VRŠIDBA. Pošto se, radi smanjenja gubitaka, *žetva* strnih žita, a naročito visokorodnih sorti pšenice, koje se u fazi pune zrelosti znatno više osipaju od ostalih sorti, mora obaviti za što kraće vreme, poslednjih godina povećane su i površine na kojima se žetva obavlja mašinama društvenih gazdinstava. U 1962. na individualnim gazdinstvima je u kooperaciji poŕnjeveno 150.205 ha, što u odnosu na 1961. predstavlja povećanje od 15%. Od toga je najviše poŕnjeveno putem »usluga« 78.953 ha, ili oko 53%, a zatim kroz »ostale oblike« — 44%.

Po učešću u ukupnim površinama poŕnjevenim u kooperaciji na prvom mestu je Srbija sa 79% (od čega na Vojvodinu otpada 76%), zatim Hrvatska sa 9%, i Bosna i Hercegovina sa 7%.

Kombajnima i vršalicama društvenih gazdinstava *ovršeno* je 85.933 vagona strnih žita, što u odnosu na 1961. predstavlja povećanje od oko 10%. U celoj zemlji mašinama društvenih gazdinstava je putem kooperacije *ovršeno* 31% od ukupne proizvodnje pšenice i raŕi na individualnim gazdinstvima (u Srbiji 40%, u Vojvodini 71%, u Hrvatskoj 29%, u Sloveniji 13%, u Bosni i Hercegovini 16%, i u Makedoniji 6%). (Tabela 4.)

TABELA 4 — ŽETVA, KOSIDBA I VRŠIDBA U KOOPERACIJI U 1961. I 1962.

Oblici kooperacije	1961	1962
Žetva i kosidba — u ha		
Ukupno	130.205	150.205
Zajednička proizvodnja	5.522	4.940
Ostali oblici	66.767	66.312
Usluge	57.916	78.953
Vršidba — u vagonima*		
Ukupno	78.433	85.933
Zajednička proizvodnja	2.172	1.066
Ostali oblici	28.213	19.133
Usluge	48.048	65.734

* Obuhvaćeno i učešće kombajna.

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1961. 1962, Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, br. 34/63.

OSTALI RADOVI. Pored spomenutih, društvena gazdinstva su u kooperaciji sa individualnim gazdinstvima obavila u 1962. i druge poljoprivredne radove: *berbu kukuruza i šećerne repe* (na površini od 19.807 ha), *zapašivanje i prskanje useva* (na površini od 16.174 ha), *prečišćavanje*

i pripremanje semena za setvu (93.820 tona), i dr. Pored toga, u 1962. je *prevezeno* 81.969 vagona raznih poljoprivrednih proizvoda (preko 12.000 vagona više nego u 1961.).

SNABDEVANJE KOOPERANATA REPRODUKCIJOM MATERIJALOM

Jedan od oblika kooperacije je i snabdevanje individualnih proizvođača-kooperanata potrebnim reprodukcionim materijalom. Društvena gazdinstva, a naročito opšte zemljoradničke zadruge, vrše ovo snabdevanje po raznim osnovima: za gotov novac, na kredit, putem ugovora o kontrahaŕi i isporuci proizvoda zadrugi, kao i proizvodnom saradnjom kroz oblike »zajedničke proizvodnje«.

U 1962. preko društvenih gazdinstava izdato je individualnim proizvođačima 169.342 t *semenske pšenice*, što u odnosu na 1961. iznosi povećanje za 97%. Od toga je najviše utrošeno u Srbiji — 66% (od čega u Vojvodini gotovo dve trećine — 63%), zatim u Hrvatskoj — 18%, i u Bosni i Hercegovini — 11%.

Prema oblicima kooperacije, najviše semenske pšenice je utrošeno preko »ostalih oblika« (kooperant istovremeno sa uzimanjem kvalitetnog semena ugovara i odgovarajuću isporuku) — 77%, zatim »usluge« (za gotov novac ili na kredit) — 18%, i »zajedničke proizvodnje« preostalih 5%.

U toku 1962. društvena gazdinstva, a u prvom redu opšte zemljoradničke zadruge, snabdela su kooperante i sa 4.435 t *semenskog kukuruza*, što u odnosu na 1961. iznosi povećanje od 29%. U tome najveći deo čini seme *hibridnog kukuruza* koji se delimično proizvodi na društvenim gazdinstvima.

Prema oblicima kooperacije, najveće količine semena kukuruza su utrošene, kao i kod pšenice, preko »ostalih oblika« — 64%, a po republikama na prvom mestu je Srbija, sa 75% od ukupne potrošnje, od čega je u Vojvodini utrošeno 58%.

U 1962. društvena gazdinstva su snabdela individualna gazdinstva i sa 914 t *semena šećerne repe*,⁶ kao i 6.198 t *raznog drugog semena* (pamuka, duvana, suncokreta i dr.),⁶ što u odnosu na 1961. iznosi povećanje za 4%.

Potrošnja veštačkih đubriva na individualnim gazdinstvima, koja se njime snabdevaju uglavnom preko zemljoradničkih zadruga, takođe je u stalnom porastu. U toku 1962. zadruge su izdale individualnim gazdinstvima 588.085 t veštačkih đubriva svih vrsta, ili za 28% više nego u 1961. Od toga 63% otpada na Srbiju, 19% na Hrvatsku, 9% na Sloveniju i 7% na Bosnu i Hercegovinu.

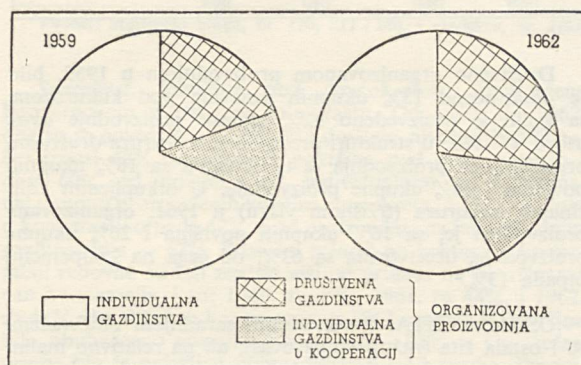
REZULTATI PROIZVODNE SARADNJE PO USEVIMA

Obavljanje radova mašinama, primena kvalitetnog semena i povećana potrošnja veštačkih đubriva kroz proizvodnu saradnju, pozitivno su uticali na visinu postignutih prinosa na individualnim gazdinstvima. To je naročito došlo do izražaja u godinama sa nepovoljnim vremenskim uslovima za ratarsku proizvodnju, kada su prinosi na površinama u kooperaciji bili osetno viši od prinosa izvan kooperacije. Zbog toga proizvodna saradnja ima tendenciju stalnog porasta, i to kako povećanjem površina pod kulturama već obuhvaćenim saradnjom, tako i njenim proširivanjem na nove kulture.

⁶ Znatne količine semena šećerne repe proizvođači dobijaju i od gećerana. S obzirom da se kooperacijom smatra svaka saradnja individualnih proizvođača i društvenih organizacija, uključujući i industrijska preduzeća, koja vodi unapređenju poljoprivredne proizvodnje, sve površine pod šećernom repom mogu se smatrati kooperacijom, jer se za setvu koristi isključivo kvalitetno sortno seme, dobiveno od privrednih organizacija (zadruga ili fabrika). Slično je i za suncokretom, duvanom dr. Pored toga, proizvodnja ovih kultura se uglavnom i ugovara.

PŠENICA. Najzastupljeniji uzev u kooperaciji je pšenica. U 1962. kooperacijom je bilo obuhvaćeno 13% od ukupnih površina pod pšenicom odnosno oko 16% od površina individualnih gazdinstava. Sa ovih površina proizvedeno je 51.700 vagona pšenice, što iznosi oko 15% od njene ukupne proizvodnje i oko 20% od proizvodnje na individualnim gazdinstvima. Uz manja kolebanja, površine obuhvaćene kooperacijom neprestano rastu, tako da su, na primer, u 1962. u odnosu na 1959. povećane za 67.000 ha, ili za 31%.⁷ Ukupna proizvodnja je, u zavisnosti od prirodnih uslova, oscilirala, ali su prosečni prinosi po hektaru redovno bili viši od istih prinosa postignutih u proizvodnji van kooperacije: u 1959. za 45%, u 1960. za 52%, u 1961. za 64%, a u 1962. za 36%.

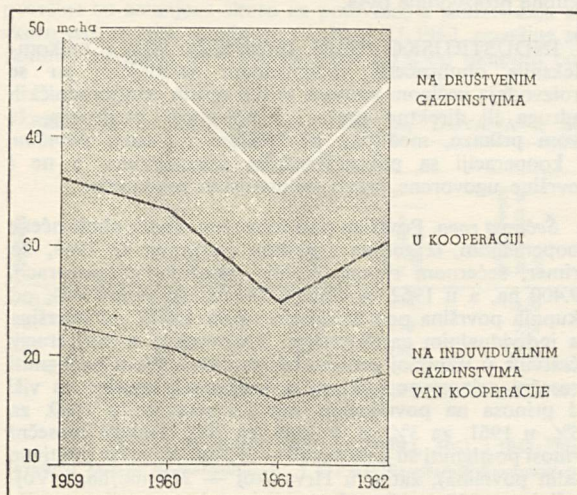
GRAFIKON 2 — PROIZVODNJA PŠENICE PO VRSTAMA GAZDINSTAVA 1959. I 1962.

Od ukupnih površina pod pšenicom koje su obuhvaćene kooperacijom, 98% je zasejano visokorodnim sortama. Prema oblicima kooperacije, najveći deo površina (oko 69%) bio je obuhvaćen »ostalim oblicima«, a najviši prosečan prinos po hektaru postignut je u okviru oblika zajedničke proizvodnje — 19,9 mc/ha. (Tabela 5.)

Najviši prinos po hektaru, postignut je u Sloveniji — 26 mc/ha, i u Hrvatskoj — 22 mc/ha.

GRAFIKON 3 — PROSEČNI PRINOSI PŠENICE PO VRSTAMA GAZDINSTAVA 1959—1962.

⁷ O kooperaciji u setvi pšenice 1962/63. vidi »Jug. pregled«, 1963. april, str. 186—187 (60—61).

TABELA 5 — PROIZVODNJA PŠENICE U KOOPERACIJI 1959—1962.

Godina	Pšenica — ukupno			Visokorodne sorte		
	požnjevena površina u hiljadama ha	prinos		požnjevena površina u hiljadama ha	prinos	
		sa 1 ha u mc	ukupno u vagonima		sa 1 ha u mc	ukupno u vagonima
1959	214	23,9	51.000	...	...	...
1960	320	21,9	70.200	255	23,3	59.500
1961	249	21,3	53.100	196	22,7	44.400
1962	281	18,4	51.700	277	19,5	44.400

Podaci: Statistički bilten, br. 180, 217 i 240, i »Indeks«, br. 2/63

U Vojvodini, kao žitorodnom području, ukupna proizvodnja u kooperaciji iznosila je 15.200 vagona u zrnu, odnosno oko 17% od ukupne proizvodnje u Pokrajini, a prinosi po hektaru u kooperaciji bili su oko 50% viši nego prinosi na individualnim gazdinstvima van kooperacije. (Tabela 6.)

TABELA 6 — PROIZVODNJA PŠENICE U KOOPERACIJI PO REPUBLIKAMA U 1962.

Republika	Pšenica — ukupno			Visokorodne sorte		
	požnjevena površina u hiljadama ha	prinos		požnjevena površina u hiljadama ha	prinos	
		sa 1 ha u mc	ukupno u vagonima		sa 1 ha u mc	ukupno u vagonima
Jugoslavija	281	18,4	51.700	277	19,5	44.400
Bosna i Hercegovina	34,7	15,1	5.140	26,3	15,8	4.150
Crna Gora	0	17,0	7	0	16,9	5
Hrvatska	42,0	22,2	9.320	36,9	23,2	8.540
Makedonija	0,8	19,0	157	0,3	19,1	57
Slovenija	13,7	26,0	3.520	10,5	28,0	2.930
Srbija	190	17,7	33.600	153	18,7	28.800
uže područje	98,1	16,9	16.600	79,6	17,9	14.300
Vojvodina	80,3	19,0	15.200	64,6	20,2	13.000
Kosovo i Metohija	11,6	15,4	1.780	9,2	15,8	1.450

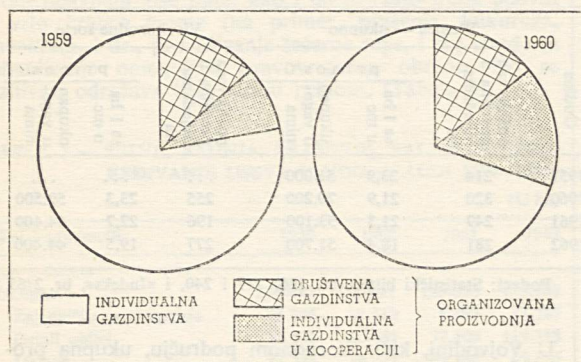
Podaci: Statistički bilten, br. 180, 217 i 240, i »Indeks«, br. 2/63.

Društveno organizovanom proizvodnjom (društvena gazdinstva i kooperacija zajedno) bilo je u 1962. obuhvaćeno 26% od ukupnih površina pod pšenicom, sa kojih je proizvedeno 39% od ukupne proizvodnje, prema 20% ukupnih površina i 32% ukupne proizvodnje u 1959. Još značajnije je učešće društveno organizovane proizvodnje u otkupu. Tako je u 1961, na primer, društveno organizovana proizvodnja sa 26% od ukupnih površina pod pšenicom, dala 86% od ukupnih otkupljenih količina pšenice, od čega na kooperaciju otpada 19%.⁸

KUKURUZ. Drugo mesto po obimu proizvodne saradnje zauzima kukuruz. U 1962. kooperacijom je bilo obuhvaćeno 278.000 ha pod kukuruzom, ili 11% od ukupnih površina pod ovim usevom, sa kojih je proizvedeno 16% od ukupne proizvodnje kukuruza. Od 1959. do 1962. površine pod kukuruzom u kooperaciji povećale su se za 116.000 ha, ili za oko 72%, a proizvodnja za 25.500 vagona. Prosečni prinosi su oscilirali, u zavisnosti od prirodnih uslova, ali su i oni redovno bili viši od prinosa na individualnim gazdinstvima van kooperacije, i to: u 1959. za 57%, u 1960. za 61%, u 1961. za 57%, i u 1962. za 66%.

Na hibridne sorte kukuruza otpada oko 65% površina i 72% proizvodnje u kooperaciji.

⁸ Podaci: Statistički kalendar, 1963.

GRAFIKON 4 — PROIZVODNJA KUKURUZA PO VRSTAMA
GAZDINSTAVA 1959. I 1960.

Najrasprostranjeniji oblik kooperacije i kod ove kulture čine tzv. »ostali oblici« — 62% površina i 65% proizvodnje. Međutim, najviši prinosi po hektaru postignuti su u »zajedničkoj proizvodnji« — 37,9 mc/ha, a najniži kod »usluga« — 27,1 mc/ha. (Tabela 7.)

TABELA 7 — PROIZVODNJA KUKURUZA U KOOPERACIJI
1959—1962.

Godina	Kukuruz — ukupno			Hibridni kukuruz		
	požnjena površina u hiljadama ha	prinos		požnjena površina u hiljadama ha	prinos	
		sa 1 ha mc	ukupno u vagonima		sa 1 ha mc	ukupno u vagonima
1959	162	36,4	59.000	...	...	...
1960	249	33,4	83.200	188	35,0	66.400
1961	218	24,9	54.300	144	27,0	39.000
1962	278	30,3	84.500	180	34,0	61.000

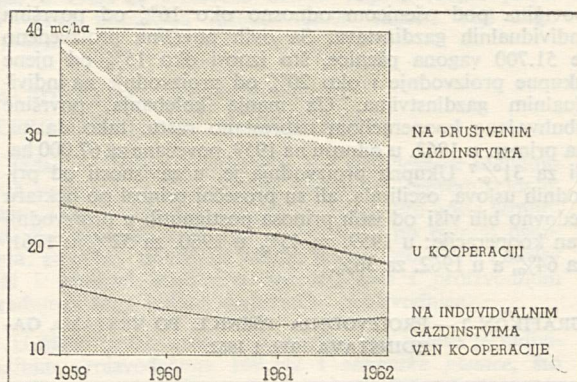
Podaci: Statistički bilten, br. 180, 217 i 240, i »Indeks«, br. 2/63.

Po učešću u ukupnim površinama pod kukuruzom u kooperaciji na prvom mestu se nalazi Srbija, sa 70% (od čega na Vojvodinu otpada 52%), dok je po postignutim prosečnim prinosima na prvom mestu Slovenija, sa 36,0 mc/ha (međutim, učešće ove republike u ukupnoj proizvodnji u kooperaciji je relativno malo — svega 3%), zatim Vojvodina, sa 35,7 mc/ha (43% ukupne proizvodnje u kooperaciji), i Hrvatska, sa 34 mc/ha (21% ukupne proizvodnje u kooperaciji). (Tabela 8.)

TABELA 8 — PROIZVODNJA KUKURUZA U KOOPERACIJI
PO REPUBLIKAMA U 1962.

Republika	Kukuruz — ukupno			Hibridni		
	požnjena površina u hiljadama ha	prinos		požnjena površina u hiljadama ha	prinos	
		sa 1 ha mc	ukupno u vagonima		sa 1 ha mc	ukupno u vagonima
Jugoslavija	278	30,3	84.500	180	34,0	61.000
Bosna i Hercegovina	22,8	19,8	4.510	9,2	24,0	2.160
Crna Gora	0	24,2	2	0	29,0	0
Hrvatska	52,7	34,0	17.900	28,5	43,0	12.200
Makedonija	0,4	20,8	73	0,1	17,0	14
Slovenija	7,7	36,0	2.770	3,5	39,0	1.340
Srbija	195,0	30,3	59.300	139,0	33,0	45.300
uže područje	86,9	24,9	21.600	59,2	27,0	15.800
Vojvodina	102,0	35,7	36.700	77,3	37,0	29.000
Kosovo i Metohija	5,9	17,1	987	2,5	20,0	477

Podaci: Statistički bilten, br. 180, 217 i 240, i »Indeks«, br. 2/63.

GRAFIKON 5 — PROSEČNI PRINOSI KUKURUZA PO VRSTAMA
GAZDINSTAVA 1959—1962.

Društveno organizovanom proizvodnjom u 1959. bilo je obuhvaćeno 13% ukupnih površina pod kukuruzom, sa kojih je proizvedeno 22% ukupne proizvodnje ovog useva. U 1962. u strukturi proizvodnje kukuruza društveno organizovana proizvodnja je učestvovala sa 18% ukupnih površina i 24% ukupne proizvodnje. U otkupljenim količinama kukuruza (tržišnom višku) u 1961. organizovana proizvodnja je, sa 16% ukupnih površina i 26% ukupne proizvodnje, učestvovala sa 63%, od čega na kooperaciju otpada 13%.⁹

OSTALA ŽITA. Proizvodnom saradnjom obuhvaćena su i ostala žita (raž, ječam i ovas), ali na relativno malim površinama, pa je značaj ove kooperacije za sada uglavnom samo u tome što su postignuti prinosi znatno viši od prosečnih prinosa na individualnim gazdinstvima van kooperacije.

U 1962. u proizvodnji ječma kooperacijom je bilo obuhvaćeno 13.200 ha, ili oko 4% ukupnih površina pod ječmom (od toga u Vojvodini oko 9.600 ha, Hrvatskoj oko 1.900 i Sloveniji oko 1.500 ha). Sa ovih površina je proizvedeno 7% ukupne proizvodnje, dok je prinos po hektaru bio za oko 71% viši od prinosa postignutog na individualnim površinama van kooperacije.

Iste godine kooperacijom u proizvodnji ovsa bilo je obuhvaćeno 6.646 ha (od toga u Srbiji oko 3.500, Bosni i Hercegovini 1.500, Hrvatskoj 1.000 i Sloveniji oko 600 ha), ili oko 2% ukupnih površina, sa kojih je proizvedeno 3% ukupne proizvodnje ovsa.

INDUSTRIJSKO BILJE. Industrijsko bilje je najkompleksnije obuhvaćeno proizvodnom saradnjom, jer se proizvodnja većinom ugovara preko opštih zemljoradničkih zadruga ili direktno preko prerađivačkih preduzeća. U ovom prikazu, međutim, obuhvaćene su samo površine u kooperaciji sa poljoprivrednim gazdinstvima, a ne i površine ugovorene preko industrijskih preduzeća.

Šećerna repa. Površine pod šećernom repom obuhvaćene kooperacijom, iz godine u godinu osciliraju. U 1959. na primer, šećernom repom je bilo zasejano u kooperaciji 39.400 ha, a u 1962. godini 30.000 ha, što iznosi 40% od ukupnih površina pod šećernom repom i 80% od površina na individualnim gazdinstvima. Proizvodnja u kooperaciji učestvuje u ukupnoj proizvodnji sa oko 34%, a postignuti prosečni prinosi po hektaru u kooperaciji znatno su viši od prinosa na površinama van kooperacije: u 1960. za 16%, u 1961. za 3%, a u 1962. za 20%. Najviši prosečni prinosi postignuti su u Sloveniji — 393 mc/ha, ali sa relativno malih površina, zatim u Hrvatskoj — 238 mc/ha, i Vojvodini — 228 mc/ha. Po oblicima kooperacije, najviše je obuhvaćeno »ostalim oblicima« — oko 87% ukupnih

⁹ Podaci: Statistički kalendar, 1963.

površina. Međutim, najviši prosečan prinos postignut je u »zajedničkoj proizvodnji« — 218 mc/ha, koja u ukupnoj proizvodnji učestvuje svega sa oko 5%. (Tabela 9.)

TABELA 9 — PROIZVODNJA ŠEĆERNE REPE I SUNCOKRETA U KOOPERACIJI 1959—1962.

Godina	Šećerna repa			Suncokret		
	požnjena površina u ha	prinos		požnjena površina u ha	prinos	
		sa 1 ha	ukupan u vagonima		sa 1 ha	ukupan u vagonima
1959	39.400	247	97.300	...	...	...
1960	33.500	277	95.500	33.700	14,5	4.870
1961	37.500	194	72.600	39.500	14,3	5.650
1962	30.000	210	63.200	40.900	16,4	6.710

Podaci: Statistički bilten, br. 180, 217 i 240, i »Indeks«, br. 2/63.

Suncokret. Površine pod suncokretom obuhvaćene kooperacijom u stalnom su porastu. Od 1960. do 1962. one su se povećale za 7.200 ha i dostigle nivo od 40.900 ha, što iznosi 42% od ukupnih površina pod ovim usevom i oko 60% od površina na individualnim gazdinstvima. Od ukupno proizvedenih količina suncokreta, na proizvodnju u kooperaciji otpada 42%, a od proizvodnje na individualnim gazdinstvima — 67%. Prosečni prinosi po hektaru u kooperaciji redovno su bili znatno viši od prinosa na površinama van kooperacije, i to: 1960. za 39%, 1961. za 44%, i 1962. za 41%. Po oblicima kooperacije, u 1962. najviše je površina bilo obuhvaćeno »ostalim oblicima« — 83%, a i prosečan prinos bio je najviši u ovom obliku — 17 mc/ha. Po područjima, najveće površine bile su zasejane u Vojvodini — oko 57% od ukupne površine u kooperaciji, gde je postignut i najviši prosečan prinos po hektaru — 18,3 mc. (Tabela 9.)

Hmelj. Od ukupnih površina pod hmeljom na individualnim gazdinstvima, kooperacijom je u 1962. bilo obuhvaćeno 1.544 hektara, ili oko 87%. Međutim, od ukupnih površina pod hmeljom u zemlji, na kooperaciju otpada 41%. Prosečni prinosi hmelja po hektaru u kooperaciji bili su u 1962. veći za 26% od prosečnih prinosa van kooperacije. Skoro celokupna površina u kooperaciji nalazila se u Sloveniji (1.370 ha) i Vojvodini (161 ha). (Tabela 10.)

Duvan. Površine i proizvodnja duvana u kooperaciji znatno osciliraju. U 1961, zbog napada biljnih bolesti, površine su smanjene skoro za polovinu, a proizvodnja za skoro tri četvrtine u odnosu na 1960. U 1962. površine su ponovo povećane na 1.300 ha (oko 3,5% od ukupnih po-

vršina pod duvanom na individualnim gazdinstvima), a proizvodnja na 134 vagona (oko 5% od ukupne proizvodnje individualnih gazdinstava). Prosečni prinosi duvana u kooperaciji bili su za 33% viši od individualne proizvodnje van kooperacije. Gotovo celokupna površina u kooperaciji nalazila se u Srbiji — 744 ha (odnosno Vojvodini — 700 ha), i Makedoniji — 463 ha. (Tabela 10.)

Soja. U 1962. kooperacijom je bilo obuhvaćeno 2.190 ha soje, ili 46% od površina na individualnim gazdinstvima, odnosno 29% od ukupnih površina pod ovom kulturom. U isto vreme u kooperaciji je proizvedeno 49% od ukupne proizvodnje soje na individualnim gazdinstvima, odnosno 30% od ukupne proizvodnje u zemlji. Najveće površine pod sojom u kooperaciji nalazile su se u Bosni i Hercegovini — 1.180 ha, i Srbiji — 980 ha. (Tabela 10.)

OSTALE KULTURE. Od ostalih ratarskih kultura, značajnija je kooperacija u proizvodnji *krompira*. U 1962. kooperacijom je bilo obuhvaćeno 13.300 ha pod ovom kulturom, sa kojih je proizvedeno 19.900 vagona krompira, ili oko 8% od ukupne proizvodnje na individualnim gazdinstvima. Najveće površine u kooperaciji nalazile su se u Sloveniji — 9.500 ha, zatim u Hrvatskoj — 2.310 ha, i Srbiji — 1.240 ha, dok su u ostalim republikama bile neznatne.

Prinosi po hektaru u kooperaciji bili su redovno viši od prinosa na površinama van kooperacije, i to: u 1960. za 78%, u 1961. za 67%, a u 1962. za 79%. Po republikama, najveći prosečan prinos po hektaru postignut je u Sloveniji — 162 mc/ha. (Tabela 11.)

TABELA 11 — PROIZVODNJA KROMPIRA U KOOPERACIJI 1960—1962.

Godina	Požnjena površina u ha	Prinos	
		sa 1 ha	ukupan u vagonima
1960	14.000	191	27.200
1961	14.000	145	20.900
1962	13.300	149	19.900

Podaci: Statistički bilten, br. 217 i 240, i »Indeks«, br. 1/63.

U 1962. kooperacijom je bilo obuhvaćeno i 11.855 ha pod *detelinom i lucerkom*, sa kojih je proizvedeno 4.673 vagona sena. Mada je to u odnosu na ukupnu proizvodnju sena deteline i lucerke neznatna količina, ona je značajna kao izraz proširivanja saradnje i na useve za stočnu hranu.

Proizvodnom saradnjom obuhvaćeni su i drugi usevi, ali ih, usled njihovog malog obima, statistika ne registruje.

TABELA 10 — PROIZVODNJA HMELJA, DUVANA I SOJE U KOOPERACIJI 1960—1962.

Godina	Hmelj			Duvan			Soja		
	požnjena površina u ha	prinos		požnjena površina u ha	prinos		požnjena površina u ha	prinos	
		sa 1 ha	ukupan u vagonima		sa 1 ha	ukupan u vagonima		sa 1 ha	ukupan u vagonima
1960	1.880	15,6	294	1.130	7,2	81	2.490	12,8	319
1961	1.500	14,0	210	552	4,0	22	2.630	9,7	255
1962	1.544	12,6	195	1.300	10,4	134	2.190	10,9	440

Podaci: Statistički bilten, br. 180, 217 i 240, i »Indeks«, br. 1/63.

IZVOR: Statistički godišnjak FNRJ, 1961. i 1962; Statistički bilten Saveznog zavoda za statistiku, br. 180, 217 i 240; »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 1 i 2/63; Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, br. 65/62, 34/63, 61/63. i 62/63.

Inž. M. P.

RAZVOJ SVINJARSTVA 1957—1962.

U Jugoslaviji je svinjarstvo oduvek predstavljalo značajnu granu stočarske proizvodnje, za koju su vezani tradicija odgajivača i uspesi u proizvodnji i izvozu na zapadno-evropska tržišta. Visoka proizvodnja kukuruza i njegove niske cene pre rata omogućavali su masovno gajenje svinja masnog tipa, koje su u to vreme nalazile povoljan plasman na stranom tržištu. Pored toga, i stanovništvo u manjim gradovima, prigradskim naseljima i u predgrađima velikih gradova bilo je orijentisano na držanje svinja za podmirivanje svojih potreba.

Na gajenje svinja u velikoj meri su uticale i navike stanovništva, koje je trošilo znatne količine svinjskog mesa, naročito prasadi, što se i dosad održalo. U strukturi potrošnje mesa svinjsko meso učestvuje sa visokim procentom (u 1960. godini 52,2%).

Proces sve veće preorijentacije na potrošnju biljnih masnoća, kao i promene u načinu ishrane stoke (upotreba koncentrovane stočne hrane), do kojih je došlo u periodu između dva svetska rata, doveli su u razvijenim zemljama i do izmena u rasnom sastavu svinja i tehnologiji proizvodnje. U Jugoslaviji, međutim, uvođenje plemenitih rasa svinja počelo je tek posle drugog svetskog rata, ali u toku prvih deset godina nisu ostvareni značajniji rezultati, jer je uvoz priplodnih svinja plemenitih rasa bio relativno nizak. Pored toga, usled deficitarnosti sačme uljarica, ribljeg brašna, krvnog i košanog brašna i ostalih belančevinastih komponenta, kao i antibiotika i vitamina, bila je nedovoljna i proizvodnja koncentrovane stočne hrane. Kapaciteti za proizvodnju krmnih smeša i pojedinih njihovih belančevinastih komponenta bili su takođe nedovoljni. Proces preorijentacije na gajenje svinja mesnatog tipa usporavali su i posebna tehnologija odgajivanja tih svinja, koju su odgajivači sporije usvajali, zatim nedostatak objekata koji omogućuju uvođenje savremenog tehnološkog procesa odgajivanja, i sl.

Veći napori u uvođenju mesnatih tipova svinja učinjeni su tek 1954. i 1955 — uvozom većeg broja priplodnih grla i preduzimanjem drugih potrebnih mera.

Nesređeni odnosi na tržištu u toku celog posleratnog perioda, a naročito u periodu 1957—1962, uticali su da broj svinja po godinama znatno varira. Cene svinja su bile srazmerno niže od troškova proizvodnje, u kojima najveći deo čine troškovi ishrane. Odnos cena tovnih svinja mesnatog tipa i svinja masnog tipa u pojedinim periodima takođe nije odgovarao prilikama na tržištu. Zbog svega toga, i pored učinjenih napora, još nije došlo do bitnije promene u strukturi fonda svinja između rasa masnog i mesnatog tipa.

KRETANJE BROJA SVINJA. I pored znatnih variranja, broj svinja održao se sve do 1957. na relativno visokom nivou od 4,0 do blizu 4,8 miliona komada. U 1957. došlo je do naglog pada broja svinja, uglavnom zbog niske proizvodnje kukuruza u 1956. U toku sledeće tri godine broj svinja je u odnosu na 1957. bio u znatnom porastu: u 1958. za 14%, u 1959. za 52,7%, u 1960. za 67,6%. Broj svinja u 1960. predstavljao je ujedno i najveći fond svinja kojim je raspolagala Jugoslavija u predratnom i posleratnom periodu. U odnosu na 1921. on je bio veći za 81,4%, a u odnosu na 1931. za 39,3%.

Od 1960, međutim, ponovo dolazi do znatnog opadanja broja svinja, tako da je on početkom 1963. za preko milion grla manji nego početkom 1960.

Ako se posmatra *po republikama*, dinamika porasta broja svinja u Srbiji, a naročito na užem području i u Vojvodini, u periodu 1957—1960. bila je življa, a opadanje broja svinja u periodu 1961—1963. sporije nego u ostalim republikama. To je nesumnjivo posledica činjenice da se u žitorodnim područjima pozitivni faktori koji utiču na razvoj svinjarstva odražavaju brže, a negativni sporije nego u ostalim republikama, u kojima je i proizvodnja kukuruza manja.

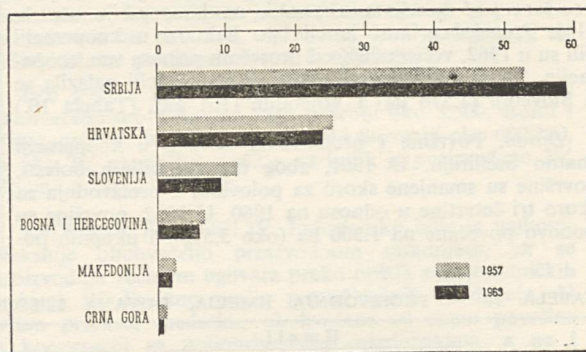
TABELA 1 — BROJ SVINJA PO REPUBLIKAMA 1957—1963.

Republika	(U hiljadama grla, stanje početkom svake godine)						
	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Jugoslavija	3.705	4.226	5.657	6.210	5.818	5.161	5.100
Bosna i Hercegovina	256	276	440	490	369	322	305
Crna Gora	32	26	32	35	30	24	25
Hrvatska	945	1.043	1.450	1.395	1.313	1.248	1.204
Makedonija	97	110	141	136	125	106	93
Slovenija	434	492	550	508	514	517	476
Srbija	1.941	2.279	3.045	3.645	3.467	2.945	2.997
uže područje	881	1.137	1.372	1.758	1.708	1.366	1.384
Vojvodina	1.028	1.110	1.627	1.831	1.718	1.549	1.583
Kosovo i Metohija	32	32	46	57	41	29	30

Podaci: Statistički bilten br. 248; za 1963 »Indeks«, br. 3/63.

Strukturu broja svinja po republikama još jasnije pokazuje učešće pojedinih republika u ukupnom broju svinja, koje je najveće u Srbiji, gde iz godine u godinu pokazuje tendenciju stalnog porasta, tako da u 1963. iznosi 58,8%, prema 52,4% u 1957. Visoka koncentracija broja svinja je naročito izražena u Vojvodini i u žitorodnim rejonima užeg područja Srbije (Pomoravlje, Stig, Posavina). Procent učešća svih ostalih republika u ukupnom broju svinja je u opadanju.

GRAFIKON 1 — UČEŠĆE REPUBLIKA U UKUPNOM BROJU SVINJA 1957. I 1963.

Stanje fonda svinja *po vrstama gazdinstava* je različito po pojedinim republikama. Broj svinja na individualnim gazdinstvima je u svim republikama daleko veći nego na društvenim gazdinstvima, ali su u periodu 1957—1963. izvršena velika pomeranja u korist društvenog sektora. (Tabela 2.)

Od 1957. do 1963. broj svinja na društvenim gazdinstvima porastao je za 118,1%, a na individualnim za svega 29,2%. Po pojedinim republikama ta razlika je još veća.

Učešće društvenog sektora u ukupnom broju svinja je najveće u Srbiji (u 1963—18,1%), a zatim u Hrvatskoj (9,8%), Sloveniji (7,3) i Makedoniji (6,5%). Redosled učešća je isti kao i kod učešća oraničnih površina društvenog sektora u ukupnim oraničnim površi-

KARTOGRAM — BROJ SVINJA PO RERUBLIKAMA 1957. I 1963.

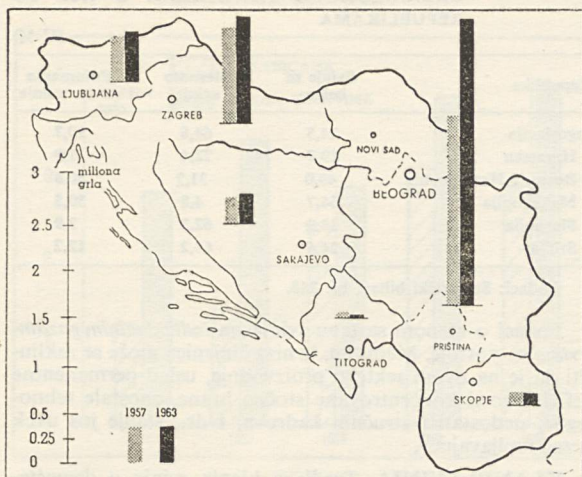

TABELA 2 — BROJ SVINJA PO SEKTORIMA VLASNIŠTVA I PO REPUBLIKAMA 1957, 1960. I 1963.*

(U hiljadama grla, stanje početkom svake godine)

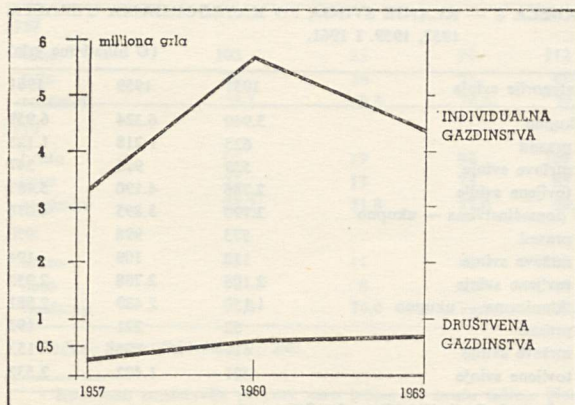
Republika	1957		1960		1963	
	društvena gazdinstva	individualna gazdinstva	društvena gazdinstva	individualna gazdinstva	društvena gazdinstva	individualna gazdinstva
Jugoslavija	326	3.399	539	5.671	711	4.392
Bosna i Hercegovina	4	252	9	481	11	295
Crna Gora	—	32	1	35	—	24
Hrvatska	74	871	75	1.320	118	1.087
Makedonija	3	94	10	126	6	87
Slovenija	4	430	12	496	35	440
Srbija	240	1.721	432	3.213	541	2.456
uže područje	27	857	66	1.692	96	1.287
Vojvodina	211	834	363	1.467	441	1.143
Kosovo i Metohija	1	31	3	54	4	26

* Zbrovi se u nekim godinama ne slažu zbog zaokružavanja.

Podaci: Statistički bilten, br. 248; za 1963 »Indeks«, br. 3/63.

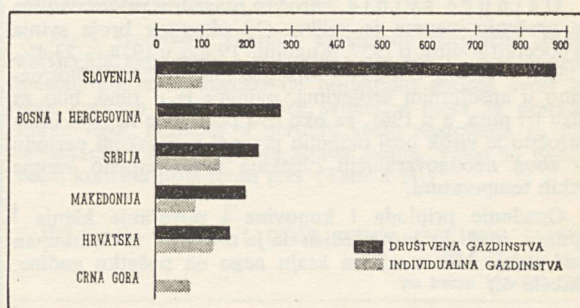
nama, jer je gajenje stoke, pa i svinja, u zavisnosti od raspoloživih površina sa kojih se obezbeđuje ishrana stoke.

GRAFIKON 2 — KRETANJE BROJA SVINJA PO SEKTORIMA VLASNIŠTVA 1957—1963.

GRAFIKON 3 — PORAST BROJA SVINJA U 1963. U ODNOSU NA 1957. PO SEKTORIMA VLASNIŠTVA

(1957=100).

Zbog veće produktivnosti (težine) zaklanih svinja na društvenim gazdinstvima učešće svinjskog mesa iz društvenog sektora u ukupnoj proizvodnji svinjskog mesa znatno je veće nego učešće u broju svinja. U 1957. ono je iznosilo 9,8%, u 1959 — 11,3%, u 1961 — 17,7%, a u 1962 — 24,4%.

Podaci o broju svinja po kategorijama uzrasta pokazuju opadanje broja svinja svih uzrasta, i to na gazdinstvima oba sektora. Izuzetak su jedino svinje u tovu, čiji broj na individualnim gazdinstvima uglavnom stagnira, dok na društvenim stalno i relativno brzo raste. U 1958. učešće tovnih u ukupnom broju svinja iznosilo je na društvenim gazdinstvima 19,8%, a na individualnim 11,6%. U sledećim godinama učešće tovnih u ukupnom broju svinja na društvenim gazdinstvima veoma brzo raste, tako da u 1963. dostiže 55,1% od ukupnog fonda svinja na tim gazdinstvima, dok se kod gazdinstava individualnog sektora njihovo učešće održalo na veoma niskom nivou: od 8,5% do 11,6%. (Tabela 3.)

TABELA 3 — BROJ SVINJA PO KATEGORIJAMA UZRASTA 1958, 1960. I 1963.*

(U hiljadama grla, stanje početkom svake godine)

	Društvena gazdinstva			Individualna gazdinstva		
	1958	1960	1963	1958	1960	1963
Ukupno	273	537	711	3.941	5.671	4.302
Prasad do 2 meseca	170	143	54	2.804	1.119	1.119
Prasad od 2 do 6 meseci	64	29	772	851	681	681
Nazimad preko 6 meseci	49	86	7	52	42	33
Krmači i suprasne nazimice	6	9	7	52	42	33
Nerasti za priplod	54	209	392	454	535	444
Svinje u tovu						

* Zbrovi se u nekim godinama ne slažu zbog zaokružavanja.

Podaci: Statistički bilten, br. 248; za 1963. neobjavljeni podaci Saveznog zavoda za statistiku.

Struktura broja svinja po kategorijama uzrasta, a naročito odnos broja krmača i suprasnih nazimica prema fondu svinja, nepovoljna je i na društvenim gazdinstvima i kod individualnih proizvođača. Velik broj priplodnih svinja i nizak broj odlučene prasadi po krmači, znatno utiču na porast troškova proizvodnje. Računa se da prosečan broj odlučene prasadi po krmači na društvenom sektoru iznosi svega 8 do 10 komada, dok bi se na prosečno dva prašenja godišnje potencijalno moglo postići 16 do 18 komada. Stvaranje uslova za veću proizvodnju prasadi po krmači odrazilo bi se povoljno na njihovu cenu, koja je nesrazmerno visoka u odnosu na toвне

svinje. Pored toga, smanjio bi se broj krmača, čiji troškovi držanja (investicije, nega i ishrana) veoma opterećuju troškove proizvodnje svinjskog mesa (od tovnih svinja).

Uginuće svinja, naročito prasadi u prvim danima po prašenju, veoma je veliko. Od ukupnog broja svinja na početku godine, u 1957. je uginulo 19,4%, u 1958 — 23,4%, u 1959 — 22,9%, u 1960 — 34,5%, u 1961 — 24,6%. Posmatrano u apsolutnim brojevima, uginuće je u 1960. bilo za blizu tri puta, a u 1961. za oko dva puta veće nego u 1957. Naročito je visok broj uginulih prasadi u zimskom periodu — zbog neodgovarajućih objekata i povremeno veoma niskih temperatura.

Opadanje priploda i kupovine i povećanje klanja i uginuća, imali su za posledicu da je u 1960. i 1961. ukupan fond svinja bio manji na kraju nego na početku godine. (Tabela 4.)

TABELA 4 — BILANS SVINJA POLJOPRIVREDNIH GAZDINSTAVA 1957, 1959. I 1961.

(U hiljadama grla)

	1957	1959	1961
Broj svinja na početku godine	3.705	5.657	5.818
Priplod	4.576	8.212	7.581
Kupovina	...	3.049	2.748
Prodaja	...	5.599	5.698
Razlika kupovine i prodaje (tržišni višak)	...	2.550	2.950
Klanje u gazdinstvima	2.780	3.755	3.854
Uginuće	720	1.354	1.434
Broj svinja na kraju godine	4.226	6.210	5.161

Podaci: Statistički bilten, br. 248.

TOV SVINJA. Organizovani tov svinja na društvenim gazdinstvima i u kooperaciji zauzima sve značajnije mesto u proizvodnji. Pored toga, i veliki potrošači: klanice, poljoprivredno-industrijski kombinati i veće trgovinske organizacije, sve češće organizuju tov radi snabdevanja unutrašnjeg tržišta i za izvoz. (Tabela 5.)

TABELA 5 — ORGANIZOVANI TOV SVINJA PO REPUBLIKAMA U 1961. I 1962.

Republika	Broj grla u hiljadama				Isporučena težina u tonama			
	ukupno		kooperacija		ukupno		kooperacija	
	1961	1962	1961	1962	1961	1962	1961	1962
Jugoslavija	1.423	1.457	781	763	139.415	149.322	78.842	79.913
Bosna i Hercegovina	9	11	1	2	910	1.054	107	187
Crna Gora	—	—	—	—	—	—	—	—
Hrvatska	286	298	172	171	27.438	30.246	16.989	17.823
Makedonija	1	5	—	—	112	479	—	—
Slovenija	112	118	87	81	10.826	11.395	8.502	8.066
Srbija	1.014	1.025	521	509	100.130	106.148	53.244	53.837
Vojvodina	854	878	469	468	84.359	91.079	47.916	49.331

Podaci: Statistički bilten, br. 248; za 1962. neobjavljeni podaci Saveznog zavoda za statistiku.

U isporukama iz organizovanog tova u 1962. najveće učešće zauzima Srbija (71,8%), a zatim Hrvatska (20,5%) i Slovenija (8,1%).

Rasni sastav svinja u društveno organizovanoj proizvodnji poslednjih godina je povoljan, jer visoko preovlađuje proizvodnja svinja mesnatog tipa. U 1961. na primer, od ukupno isporučene broja tovnih svinja iz organizovane proizvodnje na ekonomijama poljoprivrednih dobara, zadruga, škola i ustanova i u kooperaciji sa individualnim proizvođačima, na svinje za bekon otpadalo je 24,5%, na mesnate svinje 64,8%, a na polumasne i masne svinje 10,7%. Stanje po rasnom sastavu svinja u društveno organizovanoj proizvodnji najpovoljnije je u Sloveniji, zatim u Hrvatskoj i Srbiji. (Tabela 6.)

TABELA 6 — RASNI SASTAV TOVNIH SVINJA U DRUŠTVENO ORGANIZOVANOJ PROIZVODNJI U 1961. PO REPUBLIKAMA

(U %)

Republika	Svinje za bekon	Mesnate svinje	Polumasne i masne svinje
Jugoslavija	24,5	64,8	10,7
Hrvatska	19,7	72,4	7,9
Bosna i Hercegovina	48,0	31,2	20,8
Makedonija	64,7	4,8	30,5
Slovenija	33,9	62,2	3,9
Srbija	24,6	63,2	12,2

Podaci: Statistički bilten, br. 248.

Podaci o rasnom sastavu svinja na *individualnim gazdinstvima* ne postoje. Međutim, iz niza činjenica može se zaključiti da je na ovom sektoru proizvodnje, usled permanentne deficitarnosti koncentrovane stočne hrane, zaostale tehnologije, nedostatka stručnih kadrova, i dr., stanje još uvek nezadovoljavajuće.

KLANJE SVINJA. Tradicija klanja svinja u *domaćinstvima* (seoskim i gradskim) za podmirivanje sopstvenih potreba održala se i u posleratnom periodu, ali sa tendencijom postepenog smanjenja. (Tabela 7.)

TABELA 7 — OBIM KLANJA SVINJA U KLANICAMA I DOMAĆINSTVIMA 1957, 1959. I 1962.

(U hiljadama grla)

	1957	1959	1961
Ukupno	3.940	6.324	6.959
u klanicama	1.150	2.429	2.881
u domaćinstvima	2.790	3.895	4.078
procent klanja u domaćinstvima	70,8	61,6	58,6

Podaci: Statistički bilten, br. 248.

Podaci o klanju svinja po kategorijama uzrasta pokazuju da je procent klanja prasadi veoma visok, a naročito na individualnim gazdinstvima odnosno u domaćinstvima, gde iznosi godišnje od 20,5% do 27,0% od ukupnog klanja, dok je kod društvenog sektora iznosio od 4,5% do 9,1%. Ovako visok procent klanja prasadi znatno utiče na smanjenje ukupnog fonda svinja. Ova pojava je karakteristična za celu zemlju, a naročito je izražena, zbog ukorenjenih navika stanovništva, na području Srbije. Klanje mršavih svinja izraženo procentom učešća u ukupnom klanju je takođe visoko. Kod ove kategorije, međutim, odnosi između klanja u domaćinstvima i na društvenim gazdinstvima su obrnuli: u domaćinstvima procent klanja mršavih svinja iznosio je svega 2,8%—7,4%, a u klanicama 24,4%—36,3% od ukupnog klanja (sa izuzetkom 1961. kada je iznosio svega 5,3%). U zavisnosti od ovih kretanja, različito je bilo i učešće klanja svinja za meso i mast u ukupnom klanju. (Tabela 8.)

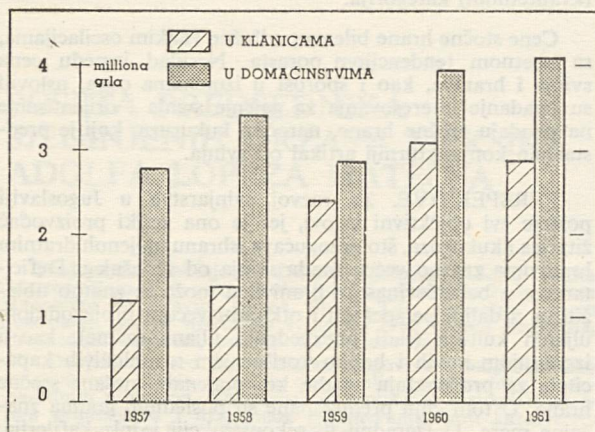
TABELA 8 — KLANJE SVINJA PO KATEGORIJAMA UZRASTA 1957, 1959. I 1961.

(U hiljadama grla)

Kategorije svinja	1957	1959	1961
Ukupno	3.940	6.324	6.959
prasad	625	1.218	1.125
mršave svinje	529	916	347
tovljene svinje	2.786	4.190	5.487
U domaćinstvima — ukupno	2.790	3.895	4.078
prasad	573	998	930
mršave svinje	112	109	194
tovljene svinje	2.105	2.788	2.955
U klanicama — ukupno	1.150	2.429	2.881
prasad	52	221	195
mršave svinje	417	806	153
tovljene svinje	681	1.402	2.532

Podaci: Statistički bilten, br. 248.

GRAFIKON 4 — KLANJE SVINJA U KLANICAMA I DOMAĆINSTVIMA 1957—1961.

Težina zaklanih svinja varira, sa tendencijom blagog opadanja, čemu naročito doprinose izmene u rasnom sastavu svinja. Prosečna bruto težina opala je od 97 u 1957. na 85 kg po komadu u 1961, ili za 12,4%, a neto težina od 76 na 64 kg, ili za 15,8%. Usled toga je u opadanju i randman klanja.¹ (Tabela 9.)

TABELA 9 — TEŽINA ZAKLANIH SVINJA 1957, 1959. I 1961.

Godina	Zaklana grla u hiljadama	Ukupna težina u tonama		Prosečna težina u kg		Randman %
		bruto	neto	bruto	neto	
1957	3.940	382.350	300.064	97	76	78,5
1959	6.324	569.394	445.647	90	70	78,3
1961	6.959	592.000	445.172	85	64	75,2
Klanice	2.881	267.630	202.018	93	70	75,5
Domaćinstva	4.078	324.370	243.154	80	60	75,0

Podaci: Statistički bilten, br. 248.

Stanje je povoljnije ako se posmatra samo klanje u klanicama, jer su prosečne bruto i neto težine kod ukupnog klanja, a time i procent randmana, znatno iznad proseka ukupnog klanja (uključujući i klanje u domaćinstvima). Međutim, tendencija opadanja težine i randmana i ovde je evidentna. (Tabela 10.)

TABELA 10 — PROSEČNA BRUTO I NETO TEŽINA I RANDMAN ZAKLANIH SVINJA U KLANICAMA 1957, 1959. I 1961.

				(U kg)
	Ukupno	Prasad	Mršave svinje	Tovljene svinje
1957				
bruto	102	25	93	112
neto	80	18	71	89
randman	78,1	69,5	76,5	79,0
1959				
bruto	96	19	98	108
neto	75	13	75	85
randman	78,2	71,8	77,0	79,0
1961				
bruto	93	11	65	109
neto	70	8	47	81
randman	75,5	70,0	71,9	74,3

Podaci: Statistički bilten, br. 248.

¹ Randman predstavlja procent neto težine od bruto težine. Neto težinu sačinjavaju meso, kosti i sirove masnoće.

IZVOZ I UVOZ SVINJA. Izvoz svinja je, usled povećane potrošnje mesa u zemlji i sve većeg izvoza svežeg mesa i mesnih konzervi, na znatno nižem nivou u odnosu na predratni period.

Zbog sve većih potreba konzervne industrije, boljeg korišćenja kapaciteta i zadovoljavanja zahteva za izvozom mesnih konzervi, Jugoslavija poslednjih godina uvozi sve veće količine svinja i svežeg svinjskog mesa za preradu. Pored toga, naročito u periodu većih nastojanja za preorijentaciju rasnog sastava fonda svinja, vršen je uvoz većih količina priplodnih grla. (Tabela 11.)

TABELA 11 — IZVOZ I UVOZ SVINJA 1957, 1959. I 1962. (U hiljadama din., po kursu 1\$=300 din.)

Godina	Izvoz		Uvoz	
	komada	vrednost	komada	vrednost
1957	20.542	297.012	12.584	195.926
1959	45.031	612.607	64.343	925.349
1962	9.648	149.666	227.429	2.890.137

Podaci: Statistika spoljne trgovine FNRJ za odnosne godine; za 1962. neobjavljeni podaci Saveznog zavoda za statistiku.

Svinje se najvećim delom izvoze na tržišta Austrije, Italije, Savezne Republike Nemačke (pretežno svinje mesnato tipa), a zatim u ČSSR (svinje masnog tipa). U 1959. izvezeno je i 160 komada svinja za priplod u Italiju.

Svinje za preradu uvožene su skoro isključivo iz istočnoevropskih zemalja (Bugarske, Rumunije, Poljske i Mađarske), a priplodne svinje — iz Holandije, Švedske, Savezne Republike Nemačke i Velike Britanije.

Politika regionalnog usmeravanja izvoza i uvoza svinja, kao i izvoza mesnih konzervi, koji je u celini orijentisan na zemlje Zapadne Evrope, Amerike i druga područja sa konvertibilnom valutom, povoljno se odražava na platni bilans zemlje.²

CENE. U prometu svinja uveden je u 1958. sistem *garantovanih cena*. Prema Odluci o garantovanim cenama stoke za 1962. do 1964. godine,³ poljoprivrednim organizacijama i ustanovama koje proizvode i tove stoku same ili u kooperaciji sa individualnim poljoprivrednim proizvođačima garantuju se u 1962, 1963. i 1964. određene otkupne cene. Pored garantovanih cena, ovim proizvođačima se, po Odluci o premijama za stoku u 1964. godini,⁴ obezbeđuju i *posebne premije* pod određenim uslovima.

Garantovane cene za pojedine kategorije iznose za svinje za bekon 280 i 270 din. (prema klasama), za prima mesnate svinje 260 i 250, za mesnate 250 i 240, za polumesnate 250, 245 i 235, a za masne svinje 240, 235 i 225 din. (prema težinskim grupama). Za svinje za bekon, prima mesnate i mesnate proizvođač dobija premiju od 45 din. za 1 kg.

Cene važe za 1 kg žive mere, franko utovareno u vagon ili kamion (po izboru kupca) u mestu prodavca. Težina se utvrđuje po isteku 12 časova od poslednjeg hranjenja, a cene se odnose na kvalitet propisan posebnim standardima (svinje za bekon JUS E. I. 1.011, a svinje za klanje JUS E. C. 1.020).

Privredne organizacije koje odredi Direkcija za ishranu dužne su da po navedenim cenama i uslovima kupe sve količine svinja koje im ponude organizacije obuhvaćene Odlukom o garantovanim cenama i Odlukom o premijama.

² Opširnije o izvozu svinja i svinjskog mesa vidi u informaciji »Izvoz stoke, stočarskih proizvoda i prerađevina«, »Jug. pregled«, 1962, novembar decembar, str. 473—478 (215—220).

³ »Službeni list FNRJ«, br. 31/62.

⁴ »Službeni list FNRJ«, br. 31/62.

Nivo ovih garantovanih cena i premija znatno je viši od cena i premija koje su bile u važnosti u periodu pre 1. avgusta 1962. godine.⁵ Tako, na primer, premija za bekon, prima mesnate svinje i mesnate svinje iznosila je samo 10 dinara po kilogramu, dok su garantovane cene bile niže za 25 do 40 dinara po kilogramu.

Radi usklađivanja odnosa na tržištu, određen je i nivo *dogovorenih otkupnih cena* na bazi sporazuma između zainteresovanih saveta Savezne privredne komore i Glavnog saveza zemljoradničkih zadruga.⁶ Po dogovorenim cenama svinje mogu kupovati privredne organizacije koje se bave prometom odnosno preradom svinja, i to na osnovu ugovora o proizvodnji i isporuci, koji se registruje kod nadležnog opštinskog organa.

Dogovorene cene su više od garantovanih i iznose za svinje za bekon 310, 300 i 290 din. (prema klasama), za prima mesnate svinje 270, 280 i 290, za mesnate 260, 270 i 280, za polumesnate 255, 265 i 270, i za masne svinje 245, 255 i 265 din. (prema težinskim grupama).

Sistem otkupnih cena svinja (garantovane cene, premije i dogovorene cene) karakterisala je u proteklom periodu česta promenljivost cena,⁷ kao i njihova neusklađenost sa cenama stočne hrane, a naročito kukuruza, usled čega su se tržišne cene redovno formirale na nižem ili višem nivou od dogovorenih cena. Naročito je niskim cenama bila destimulisana proizvodnja masnih svinja, što je dovodilo

⁵ »Službeni list FNRJ«, br. 31/60.

⁶ Dogovor o cenama utovijenih svinja, »Službeni list FNRJ«, br. 9/63.

⁷ Vidi odgovarajuće propise o cenama (garantovane cene, premije i dogovorene cene) objavljene u »Službenom listu FNRJ«, br. 20/58, 25/58, 36/58, 31/60, 42/60, 8/61, 10/61, 30/61, 53/61, 21/62, 22/62, 42/62 i 9/63.

do niske ponude, a time i do porasta tržišnih cena ove kategorije svinja i do njihovog približavanja cenama viših (kvalitetnijih) kategorija.

Cene stočne hrane bile su podložne velikim oscilacijama, sa osetnom tendencijom porasta. Nesklad između cena svinja i hraniva, kao i sporost u izmenama cena, uslovlili su opadanje interesovanja za gajenje svinja i orijentisanje na prodaju stočne hrane, naročito kukuruza, koji je predstavljao konjunkturniji artikl od svinja.

PERSPEKTIVE. Za razvoj svinjarstva u Jugoslaviji postoje svi objektivni uslovi, jer je ona veliki proizvođač žitarica i kukuruza, što omogućava ishranu ugljenohidratnim hranivima znatno većeg fonda svinja od sadašnjeg. Deficitarnost u belančevinastim hranivima može se znatno ublažiti, a u daljoj perspektivi i otkloniti većom proizvodnjom uljanih kultura (radi obezbeđenja uljane sačme), kao i izgradnjom novih i boljim korišćenjem raspoloživih kapaciteta za proizvodnju ostalih komponenata mešane stočne hrane. U tom cilju preduzimane su poslednjih godina značajne mere. U izgradnji ili rekonstrukciji je niz kafilerija, fabrika za preradu krmnog bilja, za preradu uljarica, kao i fabrika krmnih smeša. Proizvodnja koncentrovane stočne hrane pokazuje stalni porast, a sve veće količine obezbeđuju se iz uvoza. Pored toga, kod velikog broja poljoprivrednih organizacija vrši se adaptacija postojećih i izgradnja novih objekata za gajenje svinja, razvija se komercijalni tov svinja, kao i tov u sopstvenim tovilistima pojedinih klanica i poljoprivredno-industrijskim kombinatima. Kooperacija sa individualnim gazdinstvima se sve više razvija, čime se potpunije koriste postojeći objekti i raspoloživa radna snaga na selu.

Inž. R. J.

POSETA PREDSEDNIKA SJEDINJENIH DRŽAVA MEKSIKA ADOLFA LOPEZA MATEOSA

Predsjednik Sjedinjenih Država Meksika Adolfo Lopez Mateos učinio je, na poziv predsjednika Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije Josipa Broza Tita, zvaničnu posetu Jugoslaviji od 29. marta do 1. aprila 1963. Pored Beograda, Predsjednik Meksika posetio je i Novi Sad.

Dvojica predsednika vodili su razgovore o mogućnostima za proširenje saradnje između dve zemlje i o aktuelnim međunarodnim pitanjima. Razgovori su protekli u atmosferi iskrenog prijateljstva i uzajamnog razumevanja, koji karakterišu odnose između Jugoslavije i Meksika.

U zajedničkom saopštenju o razgovorima vođeni mu toku posete dva predsednika su ponovo potvrdila *privrženost svojih zemalja stvari postizanja mira i konstruktivne saradnje među narodima*, zasnovane na poštovanju principa nezavisnosti, samoopredeljenja i nemešanja u unutrašnje stvari drugih država.

»Polazeći od ubeđenja da o miru treba da brine čitavo čovečanstvo, — kaže se u zajedničkom saopštenju — dva šefa država su se saglasila da sadašnja situacija zahteva da svi narodi sveta ulože najveće napore za konsolidaciju mira i da jedini način za postizanje ovog cilja predstavlja rešavanje problema miroljubivim razgovorima«. Pri tom »razlike koje postoje u današnjem svetu između zemalja sa raznim društvenim i ekonomskim sistemima ne predstavljaju prepreku da se između tih zemalja razvija konstruktivna saradnja i da se za svetske probleme traže najbolja rešenja u okviru međunarodnih organizacija«.

U razgovorima o razoružanju dva predsednika su izrazila svoje ubeđenje da napori koji su dosad uloženi za potpuno razoružanje, predstavljaju korak napred prema ovom konačnom cilju svih miroljubivih snaga sveta. »Oni smatraju — kaže se u zajedničkom saopštenju — da je neophodno zaključiti sporazum o zabrani nuklearnih eksperimenata u ratne svrhe i uspostavljanje bezatomskih zona u Evropi, Latinskoj Americi i drugim područjima posredstvom sporazuma direktno zainteresovanih zemalja. Dva predsednika se nadaju da će konferencija

za razoružanje u Ženevi, u čijem radu se ističe konstruktivna aktivnost njenih novih članova, postići prve pozitivne rezultate.

Dva predsednika razgovarala su i o *problemu neravnomernog ekonomskog razvoja u svetu*. Oni su istakli da razlike koje postoje između razvijenih zemalja i onih koje se nalaze u procesu razvoja, predstavljaju jedan od uzroka svetske nestabilnosti, zbog čega je svetska javnost zainteresovana za njihovo uklanjanje pružanjem efikasne i nesebične pomoći od strane razvijenih zemalja. »Pomenute razlike — ističe se u saopštenju — postaju još veće usled diskriminacije koju neke zemlje ili organizovane grupe primenjuju prema drugim zemljama.«

Dva predsednika su izrazila nadu da će naredna Svetska konferencija za trgovinu i razvoj, koju organizuju Ujedinjene nacije, doprineti pronalaženju pozitivnih rešenja za tako važne probleme kao što su stabilizacija međunarodnih odnosa i progres svetske zajednice.

Imajući u vidu da se trajni mir i svetski napredak mogu postići samo u zajednici slobodnih i ravnopravnih zemalja, dva predsednika su istakla da je neophodno poštovanje legitimnih prava svih podjarmljenih naroda na nezavisnost, samoopredeljenje i na ravnopravno učešće u međunarodnoj zajednici. Dosledno tome, oni su izrazili spremnost da pruže punu podršku rešenjima koja su u ovom smislu bila usvojena na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija, ili koja će u budućnosti biti predložena.

Predsednici Tito i Mateos ponovo su potvrdili privrženost svojih zemalja *principima Povelje Ujedinjenih nacija* i istakli svoju rešenost da i u budućnosti, zajedno sa ostalim miroljubivim zemljama, čine sve napore za jačanje svetske organizacije i za ostvarenje njenih plemenitih ciljeva u korist mira, bezbednosti i progressa čovečanstva.

Dva predsednika su konstatovala da se *odnosi između Jugoslavije i Meksika* razvijaju u duhu prijateljstva i uzajamnog poštovanja. Oni su se pri tom saglasili o preduzimanju sveg što je moguće radi postizanja veće saradnje u svim oblastima. U toku razgovora, dva predsednika su posebnu pažnju poklonila pitanjima trgovinske razmene i drugim vidovima ekonomskih odnosa. Predstavnici privrede dveju zemalja razmotrili su konkretne mogućnosti obeju strana i utvrdili da postoje uslovi i zajednički interes za intenziviranje ove saradnje. Jedna meksička privredna delegacija posetila je Jugoslaviju u septembru ove godine. Potpisan je protokol o ekonomskoj saradnji. Takođe je konstatovano da će obe zemlje preduzeti potrebne mere za razmenu iskustava u oblasti naučno-tehničke saradnje i za intenziviranje kulturne i naučne razmene.

Predsjednik Josip Broz Tito je sa zadovoljstvom prihvatio poziv predsjednika Adolfa Lopeza Mateosa da poseti Meksiko, predviđajući mogućnost da se poseta realizuje u toku jeseni ove godine.

IZVOR: »Borba« od 30. marta do 2. aprila 1963.

T. K.

POSETA PREDSEDNIKA REPUBLIKE FINSKE URHA KEKONENA

Na poziv predsjednika Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije Josipa Broza Tita, predsjednik Republike Finske Urho Kekonen sa suprugom boravio je u zvaničnoj poseti Jugoslaviji od 5. do 12. maja 1963. U toku boravka u Jugoslaviji predsjednik Kekonen je, pored Beograda, posetio Kragujevac, Ivangrad, Titograd, Kotor, Dubrovnik, Split i Brion. U pratnji predsjednika Kekonena nalazio se ministar inostranih poslova Republike Finske Veli Merikoski.

Predsednici Tito i Kekonen vodili su razgovore o najvažnijim savremenim međunarodnim zbivanjima i o pitanjima iz oblasti bilateralnih odnosa. Konstatovani su obostrana spremnost i mogućnost za proširenje svestrane saradnje.

U zajedničkom saopštenju o poseti, objavljenom 8. maja 1963, istaknuto je da su dva predsednika u svojim razgovorima potvrdila duboku *privrženost stvari mira i konstruktivne saradnje među narodima*, zasnovane na poštovanju principa nezavisnosti, ravnopravnosti, samoopredeljenja i nemešanja u unutrašnje poslove drugih zemalja. Imajući u vidu činjenicu da termounuklearni rat preti uništenju čovečanstva, oni su se saglasili da sadašnja situacija u svetu traži od svih naroda da ulože krajnje napore za učvršćenje mira i sporazumno rešavanje međunarodnih problema.

Pošto su izrazili duboko ubeđenje da razlike u društveno-političkim sistemima ne treba da predstavljaju smetnju za konstruktivnu saradnju, dva predsednika su se saglasila da su zemlje koje nisu angažovane u postojećim vojnim savezima u stanju da vrše sve veći uticaj u prilog opštih interesa međunarodne zajednice.

Predsednici Tito i Kekonen saglasili su se da *trka u naoružanju* i stalno povećanje vojnih budžeta, a naročito zaliha nuklearnog oružja, predstavljaju ključni problem sadašnjice i ogromnu opasnost za opstanak čovečanstva. »Dva predsednika su istakla — kaže se u zajedničkom saopštenju — neophodnost pojačanih napora za postizanje sporazuma o postepenom, opštem i potpunom razoružanju i posebnu hitnost zaključivanja sporazuma o zabrani nuklearnih proba.« Oni su izrazili nadu da će nuklearne sile učiniti nove napore da se u što kraćem vremenu saviđaju razlike koje se više ne mogu smatrati bitnim.

Pošto su potvrdili *vernost svojih zemalja principima Povelje UN*, dva predsednika su istakla svoju rešenost da i dalje ulažu napore za jačanje ove svetske organizacije i za uspostavljanje njenih plemenitih ciljeva.

Dva predsednika su razmotrila *odnose između SFRJ i Finske*, konstatujući sa zadovoljstvom da se ovi odnosi razvijaju u duhu prijateljstva i uzajamnog poštovanja. Oni su se saglasili o preduzimanju potrebnih mera za proširenje saradnje u svim oblastima.

Posebna pažnja poklonjena je pitanjima međusobne trgovinske razmene i drugim vidovima ekonomskih odnosa. Dva predsednika su konstatovala da postoje mogućnosti i zajednički interes za proširenje ove saradnje, naročito u oblasti industrijske kooperacije, naučno-tehničke saradnje i na području turizma. Oni su se takođe saglasili o proširivanju već postojeće kulturne i prosvetno-naučne saradnje.

»S obzirom da se razmena mišljenja o pitanjima bilateralne saradnje i o međunarodnoj situaciji pokazala vrlo korisna — kaže se na kraju zajedničkog saopštenja — dva predsednika su se saglasila da takvu praksu treba u svim pogodnim formama nastaviti i u budućnosti.«

Predsjednik Tito je prihvatio poziv predsjednika Kekonena da poseti Finsku.

IZVOR: »Borba« od 6. do 13. maja 1963.

B. P.

POSETA GENERALNOG SEKRETARA UN U TANTA

Na poziv Saveznog izvršnog veća, u Jugoslaviji je od 8. do 10. maja 1963. boravio u zvaničnoj poseti generalni sekretar Ujedinjenih nacija U Tant.

Za vreme boravka u Beogradu, U Tanta je primio potpredsednik Saveznog izvršnog veća Edvard Kardelj. Tom prilikom su, u srdačnoj i prijateljskoj atmosferi, vođeni razgovori i »razmenjena su gledišta o aktuelnim međunarodnim pitanjima i o pitanjima iz oblasti aktivnosti Organizacije ujedinjenih nacija«, kako je i istaknuto u saopštenju izdatom za štampu.

Generalnog sekretara UN U Tanta primio je 9. maja na Brionima i predsednik Republike Josip Broz Tito i zadržao se s njim u dužem srdačnom razgovoru.

Generalni sekretar U Tant je takođe posetio Ured UN za tehničku pomoć i Informativni centar UN i tom prilikom upoznao se sa radom ovih institucija.

U zdravici na svečanom ručku priređenom u čast U Tanta, potpredsednik Edvard Kardelj, govoreći o ulozi Ujedinjenih nacija, rekao je pored ostalog da je Jugoslavija »i kao jedna od zemalja osnivača UN i kao socijalistička zajednica naroda uvek smatrala da OUN može i treba da igra sve značajniju ulogu u rešavanju problema koji stoje na putu učvršćenja mira i jačanja međunarodne saradnje«. Ističući da nije daleko dan kada će iščeznuti poslednji ostaci kolonijalnog sistema, potpredsednik Kardelj je ukazao da se time »stvaraju sve povoljniji uslovi da UN postanu u pravom smislu reči univerzalna organizacija svih naroda sveta«. Potpredsednik Kardelj je ukazao i na potrebu da ubuduće »UN treba sve više da postaju u prvom redu faktor olakšavanja i podsticanja svestrane saradnje među narodima«.

Potpredsednik Kardelj se zatim osvrnuo i na ekonomske probleme nerazvijenih zemalja i s tim u vezi naročito ukazao na nužnost »pronalazanja puteva i sredstava za prevazilaženje jaza između razvijenih i nerazvijenih zemalja i otklanjanja raznih prepreka svestranoj međunarodnoj ekonomskoj saradnji i razvijanje odgovarajućih međunarodnih ustanova kao oslonca takve međunarodne saradnje«. On je ukazao na velik značaj predstojeće Konferencije UN o trgovini i razvoju kao najpogodnijeg foruma »na kome bi se otvoreno i konstruktivno razmotrili putevi i načini smelijeg prilaženja UN gorućim problemima međunarodne ekonomske saradnje i predložila konkretna rešenja nekih najaktuelnijih pitanja«.

Odgovarajući na zdravicu potpredsednika Kardelja, generalni sekretar Ujedinjenih nacija U Tant je rekao »da je Jugoslavija jedan od najaktivnijih članova UN i da je njen doprinos na svim poljima aktivnosti UN bio značajan i vrlo pozitivan«.

Generalni sekretar UN je zatim govorio o političkoj, ekonomsko-socijalnoj i starateljskoj funkciji UN i rekao da je mehanizam UN za izvršavanje političkih funkcija još slab i nedovoljan. »Do sada na tom putu — izjavio je U Tant — nisu postignuti impresionirajući uspesi, ali se mora istaći da su UN uspele da u većini slučajeva, od 1945. godine naovamo, spreče izbijanje konflikata u raznim delovima sveta«.

Kritikujući stav onih zemalja koje smatraju da UN treba da budu samo organizacija za diskusije i debate, U Tant je rekao da »sa zadovoljstvom možemo konstatovati da jača gledište da UN treba da se razviju u snažan faktor za održanje mira u svetu«.

Pred odlazak iz Jugoslavije, generalni sekretar Ujedinjenih nacija U Tant dao je intervju glavnom uredniku Tanjuga i tom prilikom izjavio da je »razmena mišljenja sa jugoslovenskim liderima bila veoma plodna i da je ona obuhvatila razna pitanja, počev od finansijskog položaja Ujedinjenih nacija pa do predložene Konferencije UN o trgovini i razvoju«. U Tant je istakao da su razgovori potvrdili činjenicu »da Jugoslavija ima poverenje u UN i veru u njihovu budućnost«. Podvlačeći ponovo da je Jugoslavija jedan od najaktivnijih članova svetske organizacije, U Tant je rekao da su mišljenja koja izražavaju jugoslovenski lideri o nekim glavnim problemima koji se postavljaju pred UN za njega od najvećeg značaja.

IZVOR: »Borba« od 9. do 11. maja 1963.

D. G.

POSETA PREDSEDNIKA UAR GAMALA ABDELA NASERA

Na poziv predsednika Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije Josipa Broza Tita, predsednik Ujedinjene Arapske Republike Gamal Abdel Naser boravio je u Jugoslaviji od 12. do 16. maja 1963. Za vreme svog boravka u Jugoslaviji predsednik Naser je posetio Sloveniju, kojom je prilikom proglašen za počasnog građanina grada Ljubljane. U pratnji predsednika Naseru nalazili su se potpredsednici Ujedinjene Arapske Republike Abdel Latif El Bogdadi, Zaharija Mohiedin i Kamaleddin Husein, zatim član Predsedničkog saveta Kamal Rifat, ministar Salah Naser, ministar omladine Talat Kairi i ministar rada Anuar Salama.

Predsednik Tito i predsednik Naser izvršili su razmenu mišljenja o aktuelnim međunarodnim problemima i o unapređenju saradnje između dve zemlje. Još jednom je potvrđena istovetnost ili sličnost pogleda na razvoj međunarodnih odnosa i puna saglasnost o potrebi daljeg unapređivanja bilateralnih odnosa. Na kraju posete izdato je zajedničko saopštenje.

Razmatrajući međunarodnu političku situaciju, dva predsednika su konstatovala da atmosfera u odnosima u svetu beleži izvesno poboljšanje. »Sve više dolazi do izražaja — kaže se u zajedničkom saopštenju — sagledavanje neophodnosti da se međunarodni problemi mogu i moraju rešavati na miro-ljubiv način, putem pregovora i sporazumevanja.« Dva predsednika su konstatovala da se stalno povećava broj zemalja koje slede politiku neangažovanja i da je u sadašnjem podeljenom svetu uloga tih zemalja nezamenljiva. Oni su razmotrili moguće forme i pravce daljih akcija neangažovanih zemalja.

Pošto su istakli potrebu opšteg i potpunog razoružanja i važnost zabrane nuklearnih eksperimenata i pozdravili nedavnu inicijativu pet predsednika zemalja Latinske Amerike o proglašenju ove oblasti za bezatomsku zonu, dva predsednika su se saglasila da je potrebno preduzeti sve mere da se neodložno sprovede Deklaracija UN o davanju nezavisnosti kolonijalnim narodima i zemljama i da se na taj način ukloni jedan od osnovnih uzroka stalnim međunarodnim krizama i sukobima. U vezi s tim, oni su dali punu podršku angolskom i svim ostalim oslobodilačkim pokretima u svetu. Dva predsednika su najoštrije osudila politiku rasne diskriminacije u Južnoafričkoj Republici, istakli da je potrebno uspostaviti prava palestinskih

Arapa u skladu sa rezolucijom UN i pozdravili oslobodjenje novih zemalja Afrike od kolonijalne dominacije.

»Dva predsednika — kaže se dalje u zajedničkom saopštenju — ponovo podvlače svoje ubeđenja da je za obezbeđenje trajnog mira i stalan napredak čovečanstva neophodno hitno otklanjanje neravnomernog ekonomskog razvika i postojećih dubokih razlika između visokoindustrijalizovanih i privredno manje razvijenih zemalja. Oni ističu da uklanjanje ovog nesklada i konkretna međunarodna akcija za ubrzanje ekonomski razvoj manje razvijenih zemalja predstavlja jedan od osnovnih i gorućih zadataka savremenog sveta. Njegovo adekvatno rešavanje stvara uslove za privredni i opštu konsolidaciju odnosa i za osiguranje opšteg napretka u svetu.«

Predsednik Tito i predsednik Naser su podvukli važnost predstojeće Svetske konferencije UN o trgovini i razvoju i izneli neophodnost »široke pripreme i konsultovanja, napose među zemljama u razvoju, u cilju osiguranja uspeha ovog velikog međunarodnog poduhvata«. Oni su takođe izrazili uverenje da će predstojeća konferencija šefova država i vlada nezavisnih afričkih zemalja u Adis Abebi doprineti ubrzanju »opšte emancipacije i jedinstva Afrike, što je od bitnog interesa za stvar čitave međunarodne zajednice«.

U toku razgovora istaknut je značaj odluke predstavnika UAR, Sirije i Iraka o stvaranju federacije i naglašeno je da nesrećna situacija oko Berlina, Laosa i Kube može da dovede do međunarodne zategnutosti i pogoršanja situacije na širem području. »Dva predsednika — kaže se dalje u zajedničkom saopštenju — smatraju da sile koje za to imaju posebne odgovornosti, zajedno sa drugim zainteresovanim zemljama, treba s državičkim realizmom i dobrom voljom da nađu osnovu za trajnija rešenja koja bi osigurala mir i obezbedila legitimna prava zemalja u pitanju.«

Dva predsednika su razmotrila i razvoj bilateralnih odnosa i povoljno ocenila saradnju između dveju zemalja na političkom, ekonomskom i kulturnom polju, imajući pri tom u vidu značajne rezultate koji su ostvareni. Oni su istakli da postoje šire mogućnosti za još intenzivniju i plodniju saradnju na ekonomskom polju i na polju industrijske kooperacije.

Na kraju saopštenja dva predsednika su istakla »svoje duboko uverenje da jačanje veza i saradnje između SFRJ i UAR doprinosi jačanju miroljubive i ravnopravne saradnje, jačanju demokratije i socijalizma i očuvanju i učvršćenju mira među narodima svetom«.

IZVOR: »Borba« od 13. do 17. maja 1963.

B. P.

SADRŽAJ 1963.

STANOVNIŠTVO

Prognoza stanovništva Jugoslavije u periodu 1961—1981	145—150	(1—6)
---	---------	-------

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Osnovna načela i osnovni i opšti instituti društveno-ekonomskog i političkog uređenja SFRJ prema novom Ustavu..	193—202	(43—52)
Sprovođenje novog Ustava	202—203	(52—53)
Pripremanje novog Ustava.....	204—207	(54—57)
Delatnost Savezne narodne skupštine IV saziva	208—210	(58—60)
Razvoj svojinskih odnosa	1 — 8	(1—8)
Radnički saveti i upravni odbori privrednih organizacija 1950—1962.	151—153	(29—31)
Radničko samoupravljanje u ekonomskim jedinicama	49—56	(9—16)
Opšta politika u oblasti društveno-ekonomskih odnosa i samoupravljanja u 1962.	97—103	(17—23)
Unutrašnja politika u 1962.	104—105	(24—25)
Organizacija i rad Saveznog izvršnog veća u 1962.	106—108	(26—28)
Sednice Savezne narodne skupštine, 154—155 (32—33);	211	(61)
Sednice republičkih skupština, 155—163 (33—41);	211—212	(61—62)
Sednice Saveznog izvršnog veća	163—164	(41—42)

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Aktuelni problemi sela i zadaci Socijalističkog saveza	109—110	(9—10)
Stav Saveza komunista Jugoslavije prema aktuelnim međunarodnim pitanjima i zadacima međunarodnog radničkog pokreta u borbi za mir i socijalizam	213—222	(17—26)
Aktivnost Centralnog veća Saveza sindikata (1959—1962).	9—10	(1—2)
Savez omladine Jugoslavije	57—62	(3—8)
Savez udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata Jugoslavije	165—170	(11—16)

PRIVREDA

Savezni društveni plan za 1963. godinu	11—14	(1—4)
Društveni planovi republika za 1963.	63—67	(17—21)
Carinski sistem	223—227	(63—67)
Razvoj privrede 1958—1962.	118—124	(38—44)
Privreda u 1962.	111—117	(31—37)

Privreda u prvom tromesečju 1963.	184—188	(58—62)
Dinamika produktivnosti rada u industriji	68—70	(22—24)
Kukuruz	71—75	(25—29)
Troškovi proizvodnje pšenice, kukuruza i šećerne repe na društvenim gazdinstvima.....	19—26	(9—16)
Rezultati proizvodne saradnje u ratarstvu	228—233	(68—73)
Kooperacija u setvi pšenice 1962/63.	182—183	(56—57)
Razvoj svinjarstva 1957—1962.	234—238	(74—78)
Proizvodnja i prerada višanja	76	(30)
Putnički saobraćaj.....	15—18	(5—8)
Sistem i organizacija spoljne trgovine ..	176—181	(50—55)
Stambena izgradnja i demografski razvoj	171—175	(45—49)

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Rashodi sa zdravstvenu zaštitu 1956—1962.	27—30	(1—4)
Zdravstvo u 1962.	125—126	(7—8)
Eradiacija malarije	77—78	(5—6)
Socijalna zaštita u 1962.	127—128	(9—10)
Stambena i komunalna delatnost u 1962.	129—130	(11—12)

PROSVETA, NAUKA I KULTURA

Nepismenost i opismenjavanje	79—82	(13—16)
Školstvo u 1962.	131—135	(17—21)
Kultura u 1962.	136—138	(22—24)
Doktorat nauka u 1961. i 1962. godini..	31—42	(1—12)
Stručno obrazovanje radnika u preduzećima industrije i rudarstva	189—192	(25—28)

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Državna prvenstva u 1962.	83—84	(1—2)
Međunarodna takmičenja jugoslovenskih sportista u 1962.	85—86	(3—4)

SPOLJNA POLITIKA

Spoljna politika Jugoslavije u 1962.	139—144	(17—22)
Učešće Jugoslavije na XVII zasjedanju Generalne skupštine UN	87—96	7—15
Poseta predsednika Sjedinjenih Država Meksika Adolfa Lopeza Mateosa	239	(23)
Poseta predsednika Republike Finske Urha Kekonena	239	(23)
Poseta generalnog sekretara Ujedinjenih nacija U Tanta	240	(24)
Poseta predsednika Ujedinjene Arapske Republike Gamala Abdela Nasera	240	(24)
Diplomatsko-konzularna predstavništva..	43—48	(1—6)

»Jugoslovenski pregled« izlazi u mesečnim sveskama.
 Godišnja pretplata 6.000 dinara / Redakcija: Terazije 41/I/tel. 33-610.
 Administracija: Terazije 41/I, Beograd, tel. 33-611.
 Žiro račun br. 101-26-603-63, Beograd, uz naznaku »Za Jug. pregled.«

Štampa: Beogradski grafički zavod, Beograd.

